

Dr. Rubner Miksa: Változások a népelemezésben.

A hiányos táplálkozás mindig a relatív táplálékhiányon alap-szik. Lehetséges, hogy a hiányos táplálkozás jelensége fellép, ha a felvett táplálék kalóriamennyisége túlságosan kicsiny. Ezt tapasztalhatjuk a jobb osztályokhoz tartozó elszegényedett embereknél, akik aggodalmasan ragaszkodnak előbbi táplálkozási módjukhoz, de szegénységük miatt az adagokat egyre kisebbre kell szabniok, holott egy olcsóbb, másfajta táplálkozás a testi súlyukat fenntartaná. Sokkal gyakoribb oka a leromlásnak a fehérje hiánya. Ezt az alkalmatlan táplálék idézheti elő.

A világon sokkal több fehérjeszegény, mint fehérjegazdag táplálék van, az előbbieket általában a drágábbak.

Minden néptáplálkozás az ország földhozadéka alapján fejlődött ki; ez természetesen korlátlanul érvényesült, amíg az országok közlekedési eszközei szerények voltak, de sajátságos módon azoknál a népeknél is érvényesül, amelyek már régen nem a hazai földből táplálkoznak. Az ízlés-szokások, a saját talajkultúra idejét túlélték és a régi igényeket behozatal utján elégték ki.

Búza és rozs, rizs, tengeri, burgonya és banán – a földrészek és országok szerint – meglehetősen lényeges részei a néptáplálkozásnak. A főalap tehát majd mindenütt növényi jellegű.

De ezeknek a táplálékoknak egyike se érvényesül kizárólagosan. Ennek oka részben az ízlés és a változatosság igénye. A búza- és rozsfogyasztók jórészben kenyéralakjában fogyasztják el ezeket a tápszereket, de a búza és rozs egyéb elkészítési lehetőségeket is nyújtanak. A burgonya is nagyban gazdagította a konyhát és megvan az az előnye, hogy a legegyszerűbb alakjában is élvezhető. A rizs és a tengeri már szegényebb változatosság lehetőségét adják. Az Afrikában szélteben elterjedt banánnak megvan az az előnye,

hogy nyersen is élvezhető, de nem nagy változatosságot nyújt. A többi főzelékfélék és a gyümölcsök sokkal inkább ízjavító mellékkészítmények jellegével bírnak, semhogy állandóan uralkodhatnának az étlapon. A növényi eledelék inkább a falun érvényesülnek, ahol évszázadok óta túlnyomó részben bázisai a népélelmezésnek. A főzelékféléket feltűnő módon nem egyenlően értékelik. Azt meg lehet érteni, hogy a borsó jellegzetes íze miatt különösen kása alakjában nem érvényesül, de a babok között annyi a species, hogy használatuk ritkasága Németországban érthetetlen. Amerikában az úgynevezett limabab nagyon népszerű, a legjobb asztalokon is eltűrt és kedvelt táplálék.

Ezekhez a növényi ételekhez majdnem kivétel nélkül állati eredetű táplálék járul.

A falusi menühöz tartozik mindenekeelőtt a tej és a tejtermékek, ritkábban a hús is. Az amerikai farmerek és állattenyésztők se különös húsfogyasztók. A szarvasmarhát ritkán vágják le házi használatra, inkább disznót, birkát; Itáliában, ahol sok baromfit tenyésztenek, ez többnyire csak feltétként szolgál.

Hússal minden kulturáltamban inkább a városok táplálkozásánál találkozunk. Itt azonban olyannyira túlnyomó mértékben, *hogy sokszor a táplálkozási szokások teljes átalakulása jelentkezik.*

A paraszt bőven eszik növényi táplálékot és csak ritkán, hozzáadáskép és kivételesen húst. Az úgynevezett finomodott városi koszt úgyszólván kizárólag csak húskészítményeket ismer és csak hozzáadáskép növényi ételeket, egészen némely körök teljesen kenyéretelen és főzeléknélküli kosztjáig

Ebben a viszonylatban: az állati és növényi táplálék felhasználásában az évtizedek folyamán bizonyára jelentékeny eltolódások történtek, amennyiben az állati tápláléknak, különösen a húsnak a a fogyasztása emelkedik.

A legújabb időkben Németországban és egyebütt egy különleges táplálkozási kérdéssel, a húskérdéssel találkozunk, amely különösen napjainkban nagyon aktuálissá lett. Azt állítják, hogy Németországban túlkevés a hús és hogy ennek folytán a mai drágaság mellett a népnek okvetlenül meg kell ezt az egészségében silylenie.

A húsvíta abból az egyáltalában be nem bizonyított állításból indul ki, hogy hús nélkül nincs egészséges táplálkozás. Mi egyelőre eltekintünk ettől.

Ami már most a húsfogyasztást illeti, erről többé-kevésbé pontos adatok birtokában vagyunk. Egy összehasonlító statisztika szerint (C. König. Die Nahrungsmittel Bd. II. S. 416):

<i>Ausztráliában</i> fogyasztás fejenként évi	111.6	kiló
<i>Egyesült-Államokban</i> fogyasztás fejenként évi	54.4	„
<i>Németországán</i> fogyasztás fejenként évi	52.3	„
<i>Angliában</i> fogyasztás fejenként évi	47.6	„
<i>Franciaországban</i> fogyasztás fejenként évi	33.6	„
<i>Belgiumban és Hollandiában</i> fogyasztás fejenként évi	34.3	„
<i>Ausztria-Magyarországban</i> fogyasztás fejenként évi	29.0	„
<i>Spanyolországban</i> fogyasztás fejenként évi.	22.2	„
<i>Oroszországban</i> fogyasztás fejenként évi	21.8	„
<i>Itáliában</i> fogyasztás fejenként évi	10.4	„

A hal, szárnyas és vadhús nincsen beleszámítva. Látnivaló, hogy Németország nincs kedvezőtlen helyzetben, hanem ellenkezőleg a harmadik, (Magyarország a hetedik és Itália az utolsó helyen) áll. Németország olyan húsfogyasztó, mint az e miatt azelőtt olyannyira megcsodált Anglia. De ehhez a fogyasztáshoz csak apródonként jutott, mert a fogyasztás egy század óta a következőképp fejlődött (O. B. Esslen 1912. Die Fleischversorgung Deutschlands, Stuttgart)

Az évi fogyasztás fejenként és kilónként:

1816	13.6
1840	21.6
1861	23.2
1873	29.5
1883	29.3
1892	32.5
1900	43.4
1907	46.2

A húsfogyasztás tehát ma 3, 4-szer akkora, mint volt 1813-ban. Abban az időben körülbelül olyan kevés húst ettek Németországban, mint ma Itáliában.

Különösen erős a növekvés 1892 és 1900 között. A mortalitás csökkenésének bizonyára nincsen semmi köze a húsfogyasztáshoz. Sok húst fogyasztanak a városokban, ahol a közegészség egyéb okokból a legalacsonyabb nívón áll.

Ha a városi átlag 52.4 kiló, úgy a falusi átlag csak 31.6 kiló Németországban.

Legkevesebbet fogyasztanak Königsbergben, 40.7 kilót, sokat Berlinben, Karlsruheben, Mannheimban: 70.9 kilót, legtöbbet Münchenben, Augsburgban, Nürnbergben 80.2 kilót. Münchennek más időkben is relative nagy volt a húsfogyasztása.

A hetvenes években a napi fogyasztás volt fejenként (1. Voit, Untersuchung der Mórt. stb. S. 22).

Königsbergben	92 q.
Münchenben	177 „
Parisban	186 „
Londonban	274 „

Münchennek akkoriban majdnem mégegyszer akkora hús-fogyasztása volt, mint Königsbergnek és ez a reláció még ma is meg van. Poroszországban mindig különbség volt a jómódú nyugat és a kevésbé jómódú kelet között. 1831-61-ben a fogyasztás Posenben és Pomerániában 30.81 kiló volt, Berlinben (1844-61) 44.7 kiló, a rajnai tartományokban pedig 38.2 kiló.

Szászországban az évi fogyasztás volt marhahúsban, disznóhúsban, borjúhúsban és birkahúsban fejenként:

	Nagyobb városokban :	Kisebb városokban és falun :	
1835	31.0	17.6	
1840	29.4	15.9	
1851	34.8	17.5	
1857	41.5	19.3	
1867	—	18.2	} marha- és disznóhús.
1873	—	20.9	
1875	—	23.3	
	Drezdában	Leipzigben	Chemnitzben
1867	37.6	62.3	37.1
1873	49.6	78.8	40.3
1875	51.9	81.9	42.8

Ugyanezt az eredményt kapjuk, ha Franciaországban vagy Angliában vizsgáljuk a megoszlást város és falu között. Törvényszerű jelenségnek tarthatjuk, hogy a városban mindég csak emelkedett a húsfogyasztás.

A külföldön is vannak népek, amelyek azelőtt alig ettek húst, és a városokban apránként áttértek a húsfogyasztásra. Az erős húsfogyasztás a városok sajátja lett. Egy angol statisztika kimutatja a húsfogyasztás eloszlását a különféle osztályok között. (1. Esslen i. m. 253. o.)

Bebizonyíthatónak veszik 1898- 1903-ra:

Mezei és tanulatlan munkások

évi húsfogyasztása	39 kiló	a népesség	23%-a
Tanult munkások	48.5 „	„	50 „
Alsó középosztály	55.33 „	„	15 „
Középosztály	82.5 „	„	7 „
Felsőbb osztályok	136 „	„	5 „
Átlagban	54 kiló		

Ez a statisztika megerősíti az általános képletet, melyet mindenki könnyen megállapíthat e nélkül is, hogy a falu többnyire a mérsékelt húsfogyasztás mellett tart ki, noha ott legkönnyebb húshoz jutni és a városlakó fogyasztja jobban, noha neki kell legdrágábban megfizetnie.

A legnagyobb hústömeget a tanult munkások fogyasztják el, az úgynevezett magasabb osztályok mintegy az 77-ét. Az össz fogyasztásból jut:

Mezei és tanulatlan munkásokra	16.5%
Tanult munkásokra	44.8
Alsó középosztályra	15.3
Középosztályra	10.5
Magasabb osztályokra	12.9
	100%

Miután általában emelkedett a fogyasztás, a legnagyobb változásnak a vagyontalanoknál kellett bekövetkeznie. A magasabb osztályoknál végül is nem lehet fokozni a fogyasztást és a középosztálynál, is aligha lett húsban gazdagabb a táplálkozás, mint amilyen azelőtt volt.

A század folyamán bizonyos változások történtek és ha időnként az áremelkedés miatt panaszkodnak is, nem lehet mondani, hogy a táplálkozás ma rossz, elégtelen, mert hiszen látjuk, hogy a német nemzet ma 3, 4-szer annyi húst eszik, mint azelőtt és nyilvánvalólag a kevésbé jómódúak húsfogyasztása emelkedett tetemesen.

Nagy mértékben érdekes probléma ennek a fogyasztásnövekedésnek physiologiai szempontokból az okát keresni. Hogy a statisztika által kimutatott húsfogyasztási többlet nem abszolút szükségyszerűsége nyugszik, azt mindenkinek el kell ismernie, aki a számokat közelebbről megvizsgálja.

De talán lehet okokat találni, amelyek alapján a magas fogyasztást nem kizárólag luxusnak kell tekinteni, vagy legalább jobban meg lehet érteni.

Azt kellene hinni, hogyha azelőtt gyakori volt az elégtelen fehérjefelvétel és rossz táplálkozás, ennek erősen csökkennie kellett az elmúlt században annál is inkább, mert a táplálkozási igénynek kisebbé kellett, hogy legyen.

Ha az ember a minimumon túlmenő fehérjemennyiséget vesz fel, úgy az emelkedő fölvetel mellett ennek egy részét testében felraktározza és ismét elveszíti, ha a fehérjefelvételt csökkenti. Ennek az ingadozásnak nincs se nyereség, se veszteségokozó hatása az organizmusra. Nem lehet eléggé hangsúlyozni ezt a különbséget avval a fehérjevesztéssel szemben, amely a minimumnál következik be. Evvel a megkülönböztetéssel a modern physiologia a fehérje jelentőségének a megítélésében jelentékeny lépéssel jutott előbbre.

Különös jelentőséget tulajdonítottak a fehérjének az erőkifejtéseknél.

Szélteben el van terjedve az a népies hit, hogy a hús erőt ad, noha éppen azok, akik mint erőkifejtők még legtöbbet teljesítenek: a mezei munkások nem árulnak el valami nagy vágyakozást a hús után, mi pedig tudjuk, hogy nem a hús, hanem a szénhidratok és a zsírok az erőkifejtők és hogy éppen ellenkezőleg, azok az osztályok, amelyek a legpazarabban bánnak a hússal, a városiak a legkevesebbet teljesítenek, mint izomerőgépek.

Amit a hús tartalmaz, azt minden fehérjegazdag táplálék megadhatja ha muszáj; a fiatal gyermek testének a fölépítésében a fehérjeanyagok sokkal többet teljesítenek, mint a hús. A természet rámutat a helyes útra.

Vajda Mihály: Társadalmi problémák.*

Számos bonyolult és nagyfontosságú társadalmi probléma vetődött föl korunkban úgy a politika, mint a tudomány terén. A kooperáció, az eugenika, a szolidaritás, a haladás gazdasági és erkölcsi téren, a proletariátus, a zseni és a burzsoázia, valamint a gazdaság és politika egymáshoz való viszonyának a kérdéseire sokan próbáltak feleletet adni, anélkül, hogy a vita legtöbb pontját sikerült volna végleg megoldani. Dacára annak az óriási anyaggyűjtő, rendszerető és bölcsészeti munkának, amelyet ezen a téren az utolsó évtizedekben végeztek, még ma is ott tartunk, hogy a társadalmi problémák nagyrésze, még azok is, melyek már régebben vetődtek föl, nincsen teljesen tisztázva. Róbert *Michels*, a német származású torinói professzor, „*ProUeme der Soeialphilosophie*” címen most egy kötetet adott ki, amelyet a fentemlített problémáknak szentelt. Természetesen nem lehetett a célja, hogy definitív megoldásukat tűzze ki célul, hanem csak az, hogy bizonyos részeit új megvilágításban tüntesse fel és új irányokat jelöljön meg a speciális kutatók számára. Az első fejezet a

kooperáció

kérdésével foglalkozik. *Michels* a kooperációt a gazdaságosság elvéből vezeti le. A homo oeconomicus működése azon kritérium alapján mérlegelhető, hogy miképpen lehet a legkisebb energiafelhasználással a maximális eredményt elérni. Az ú. n. kollektívzükségletek a különálló egyének által csak a legnagyobbfokú erőfeszítés és fáradság segélyével elégíthetők ki. Ezek kielégítése tehát a társadalom tagjai egész sorozatának a kölcsönös segédkezését kívánja. A modern kor kezdetén az összes társadalmi vonatkozásokat merev kooperatív szellem hatotta át. A középkori, valamint a XVI. és XVII. századbeli város és állam a kényszerű kooperáció elvén nyugodott. De amidőn a politikai szabadság és a demokrácia eszméinek diada-

* Robert Michels: Probleme der Socialphilosophic.

Iával párhuzamosan a gazdasági szabadság korszaka is beköszöntött, a kooperáció középkori és abszolutisztikus formái nem tudták magukat fentartani és helyet kellett engedniök egy új, szociális rendnek. Ugyancsak a demokratikus irány térfoglalásával kapcsolatban a gazdasági fejlődés is gigászi méreteket öltött. A technika terén beállott forradalom a gazdasági élet és az emberek egymáshoz való viszonya tekintetében is forradalmat hozott létre. A feudális, patriarchális és idillikus viszonyok nem tudtak ellenállani e forradalom rombolásainak. Az előzőtt kooperáció helyét elfoglaló, féktelen egoizmussal telített egyéni iniciativa nyomja rá e korszakra bélyegét. A megváltozott gazdasági és szociális viszonyok mindenekelőtt a gazdasági termelés példátlan fellendülésére vezettek. De az izolált, senkitől sem védett munkás, kiszolgáltatva a korlátokat nem ismerő gazdasági szabadság által szabadjára eresztett gazdasági szenvedélyeknek, a termelési eszközök terén elért technikai haladás áldozatává vált. Minden új találmány magában rejtette azt a tendenciát, hogy a munkaerő piaci árát leszállítsa és a munkanélküliek számát és arányát növelje. A szélső individualizmus okozta nyomor felismerése arra vezette az önérdék nélküli kutatókat, hogy keressék az utat és módot, amelynek révén a gazdaságilag gyengék a gazdaságilag erősek visszaélései ellen megvédhetők lennének. E kutatások és kísérletek természetesen eltérő szempontokból indultak ki, de közös volt bennük két nagyfontosságú vezérlő gondolat: még pedig 1. az izolált homo oeconomicus tehetetlensége, 2. és ennek következtében a kooperációs princípium visszaállításának szükségessége a gazdasági és társadalmi életben. A kooperáció különböző formái azonban a gyakorlatban, Michels szerint, nem szolgáltatnak bizonyosságot arról az abszolút és általános értékről, amelyet az elv hívei azoknak tulajdonítottak. Sem a termelők, sem a fogyasztók szövetkezése, sem a szakszervezetek nem képesek a modern proletárság célját, a tőkés uralma alóli felszabadulást előidézni. Hogy ezt a célt elérhessék, épen ezért keletkezett a munkáskooperáció egy további szintetikus formája, a legtágabb értelemben vett *szocialista párt*. Állandóan a munkanélküliség réme fenyegeti, ezenkívül nemcsak a gazdasági válságoktól, hanem a vállalkozók és helyetteseik szeszélyeitől, ellen-szenvétől és idegkrisziséstől is függ a boldogsága – nem csoda, ha ilyen körülmények között a proletariátus lelkében feltámad az a legitim kívánság, hogy a maitól teljesen eltérő gazdasági berendezést küzdjön ki, amelyben a termelés és a munka technikája úgy lenne szabályozva, hogy egyeseknek mások feletti gazdasági uralma eleve ki legyen zárva.

De a kooperáció, amely újabban eredetileg mint proletármozgalom indult meg, a polgári élet többi ágaiba is behatolt. Ezt bizo-

nyitja a magántőkének társadalmi vagy személytelen tőkévé való lassú, de folytonos átalakulása. Az üzemek tulajdonosai visszavonulnak, hogy a részvénytársaságoknak engedjék át a teret, ami által új birtok- és termelési alakulat jő létre. Ugyanez a tendencia vezetett hatalmas vállalkozói szövetségek alakulására, amelyeket Franciaországban a „défense patronale” eszközének neveznek. Ugyanez hozza létre – last not least – a trustokat, kartelleket stb., amelyek a gazdasági anarchia megszüntetését célozzák egy újfajta kooperáció segítségével. Ilyen szempontból nézve logikus folyománya ez annak a reakciónak, amely a szabad verseny rendszere ellen támadt, amely a termelőket arra ösztökélte, hogy többet termeljenek, mint amennyit a piac gyomra elbír.

Ha a kooperáció fejlődését annak különböző formáiban egészen napjainkig figyelemmel kísérjük, meg kell állapítanunk, hogy azon kritériumtól, amely a marxista iskolának a társadalmi osztályok osztályozásánál alapul szolgált, nem vitatható el a tudományos érték. E kritérium alkalmazása mindazonáltal úgy a teóriában, mint a praxisban, nagy nehézségekbe ütközik és felületes vagy egyoldalú alkalmazása abszolúte téves eredményekre vezetne. A „proletár” és a „burzsoá” típusai között egy igen népes kategóriája található azon gazdasági existenciáknak, akik bizonyos jellemző tulajdonságokkal bírnak, amelyeket mi részben a proletárság, részben a burzsoázia tartozékainak ismerünk. A szociológusokat joggal érheti az a szemrehányás, hogy e középtípust nem méltatták kellő figyelemre. – Nem szabad arról a körülményről sem megfeledkezni, hogy az emberek bizonyos eszmék uralma alatt nem egyszer gazdasági érdekeikkel ellentétes irányba terelődnek. Voltak és vannak ma is arisztokraták és nagybirtokosok, akik a társadalmi forradalom szolgálatába helyezik erejüket és elméjüket. Viszont sok százezer olyan földmunkás van, aki igazságtalanságnak tekintene minden olyan intézkedést, amely földesurának birtoka fölötti szabad rendelkezési jogát csorbítaná. Amerika története egy egyenesen klasszikus példát szolgáltat az ideológiai tényezőnek a gazdasági tényezővel szemben való túlsúlyát illetőleg. Az 1861-65-iki háborúban a déli államok egész hadseregeket tudtak alkotni a fekete rabszolgákból, akik az északi államok elleni csatában hősi halált szenvedtek. Az emberi cselekvések egész komplexusának kialakulására a gazdasági indokokon kívül más koefficiensok is lényeges befolyást gyakorolnak. Előállhat és meglehet a gazdasági fejlődésnek egy bizonyos kimondottan kapitalisztikus iránya, anélkül, hogy a munkástömegekben megfelelő osztálytudat alakulna ki, így az Egyesült Államokban, viszont igen fejlett osztályöntudat jelentkezhetik egy olyan ország munkásságában, amely a gazdasági és ipari fejlődés szempontjából sokkal alacsonyabb

nívón áll, mint pl. Franciaországban, amely a forradalmi szocialista szellem maximális fokát mutatja. A szindikalista iskola tudományos érdeme annak a hangsúlyozása, hogy politikai párt és gazdasági osztály korántsem identikus fogalmak. Példaképpen felhozhatók: a németországi centrupárt, a spanyol köztársasági pártok stb.

Az elmondottakból kitűnt, hogy a homo oeconomicus ma már legfeljebb, mint egy aggregátum alkotórésze létezik és hogy minden társadalmi osztály egymásután alávetette magát a kooperáció elvének. De itt meg kell jegyezni, hogy a kooperáció sajátosságai egy pozitívum és egy negatívum körül csoportosulnak. Mert ámbár a kooperáció az emberi szolidaritás megvalósulására irányul, keletkezését és kifejlődését mégis elsősorban az emberi szolidaritás negációjának köszönheti, mert csak a társadalmi aggregátumok különböző csoportjainak viszálykodásai és érdekellentéte révén tartja meg életképességét. Sőt az egy bizonyos kooperatív kereten belül együttműködő elemek sem kerülhetik el egyesületeikben a társadalmi és gazdasági természetű belső harcokat.

De ámbár a kooperáció a gazdasági és társadalmi téren soha sem fogja a társadalom összes csoportjait egy nagy érdekközösségekben egyesíteni; mégis van egy tér, amelyen a kooperáció, minden társadalmi, nemzeti és felekezeti ellentét dacára érvényesülhet és ez – a tudomány. A tudomány istene nem a kétarcú Janus.

A második fejezetben az

eugenetika

problémájával foglalkozik a szerző. Az eugenetika célját a jövőbeni emberi nem fizikai, pszichikai és szellemi megjavításában látja. E cél elérése végett az eugenetika a tudományok egész sorára támaszkodik. De legfőképpen az anthropológiára és a közgazdaságtanra. Magától érthetődik, hogy az eugenetika elsősorban az emberi társadalom legfőbb alkotórészét, a proletárságot, kell, hogy tanulmányozza. Nemcsak ezen elem számbeli túlsúlya, hanem szomorú biológiai helyzete miatt is. Mert a proletárok elmaradnak a gazdagok mögött, úgy a test és az agy nagysága, a fáradtsággal szembeni ellenállóképesség szempontjából. Sokan azt hangoztatják, hogy a militarizmus, a hadsereg, a katonáskodás nagy szolgálatot tesz az eugenetika céljainak. Szerző behatóan cáfolja e felfogást.

Ami az eljárás módszerét illeti, az emberi nem jövőjéről való gondoskodásnak inkább negatív, mint pozitív utakat kell követnie. Főképpen arra kell törekedni, hogy a faj tudatos rontása megakadályoztassák, mintsem arra, hogy javulása kieroszakoltassék. Hogy egy-két példával világítsuk meg a dolgot, nem lehet az eugenetika feladata embereket tenyészteni oly értelemben, mint például nyulakat.

Nem lehet pl. kikényszeríteni, hogy teszem szőkehajúak csak barnahajuakkal köthessenek házasságot. Ellenben be lehet és be kell avatkozni törvényhozásilag mindenütt ott, ahol arról van szó, hogy alkalmatlan egyének alkalmatlan utódok létrehozásában meggátoltassanak. Az északamerikai sterilizációs kísérletekről még nem lehet végleges ítéletet mondani, de annyi bizonyos, hogy a bírói gyakorlat helyes úton halad. Nem nietschei Übermenschek mesterséges termelése az amire törekedni kell, hanem a faj anthropológiai javítása az alkalmatlanok, valamint az erkölcsileg a normálnál kevesebb értékű elemeknek a nemi cirkulációból való kiküszöbölése által és, amire talán még nagyobb súlyt lehet helyezni, egy az emberek gazdasági és társadalmi viszonyainak javítására irányuló reformmunka megindítása. Ezekben foglalható össze, Stichwortokban adva, az eugenizmus feladata.

A harmadik fejezetet a

szolidaritás és a kasztrendszer

problémáinak szentelte a szerző. A szolidaritás, Michels szerint közvetlen folyománya az osztályellentéteknek. Ha azt látjuk, hogy valamely országban az osztályszolidaritás magasabb fokra emelkedett, mint a többi országokban, e tény magyarázatát abban kell keresnünk, hogy benne a gazdasági, társadalmi, felekezeti stb. ellentétek élesebbek, mint amazokban. Ép ezért téves az a feltevés, hogy pl. a sztrájkok zavarói a szolidaritásnak, vagy pláne, hogy a sztrájk a szolidaritás negációja. A szolidaritásnak két eleme van: az áldozatkészség és a haszon. Az altruizmus és egoizmus egyaránt alkotórészei az alkalmazott szolidaritásnak. A társadalom általános szolidaritása csak bizonyos elemi természeti eseményekkel szemben mutatkozik, pl. járványokból, földrengésből eredő veszedelem elhárításakor. A gazdasági és társadalmi élet terén azonban csak mint részleges szolidaritás mutatkozik.

Egy szolidaritásos kör keletkezéséhez a priori éles ellentétek fennállása szükséges; az emberek csak valaki *ellen* szolidárisak.

Mindezt előrebocsátva megállapítja a szerző, hogy ámbár a tisztára humanitárius és egyéni szolidaritásérzés Németországban kevésbé van kifejlődve, mint más országokban, pl. Olaszországban, viszont azonban alig van ország, amelyben a részleges szolidaritás oly mértékben ki lenne fejlődve, mint éppen Németországban. Ezt az ott mutatkozó óriási antagonizmusokból magyarázza. Mindenekelőtt figyelembe kell venni, mily sokat őrzött meg a modern Németország a régi kasztrendszerből. A kasztrendszer lényegileg egy igen erős, de egyúttal igen korlátozott szolidaritáson alapszik. Ez a kaszt-szellem okozza, hogy a német társadalom jólét, foglalkozás, társa-

dalmi származás, vallás stb. alapján ezer kis körre oszlik. Ugyané forrásra vezethető vissza a türelem azon hiánya is, amely Németország társadalmi és politikai életét jellemzi. De ez a testületi szellem másfelől ismét a kasztszolidaritáson alapuló intézmények és berendezések egész sorát hozta létre. Fokozza a kasztszellemet az industrializmus. De midőn az industrializmus az óriási különbségekkel, amelyeket a javak elosztásában létrehozott, valósággal áthidalhatatlan szakadékokat teremtett a két főosztály között, másfelől mintaiskolája volt a szolidaritásnak; különösen áll ez a munkásságra vonatkozólag.

A negyedik fejezet a

haladás

problémájáról szól. A haladás relatív fogalom, azaz az ítéletet alkotó vagy mondó személytől függ, tehát szubjektív. A társadalmi élet legismeretesebb formái, mint a forradalom, a fejlődés, a reakció, a gondolatszabadság, az arisztokrácia, a demokrácia, az illető egyén nézet-complexusa szerint majd a haladás, majd a visszafejlődés tünetének tekintetnek. A haladás sohasem az *mindenki* részére. Útját hullák jelölik.

A zseniális ember lelkében egymás mellett vannak meg túlságosan fejlett és túlságosan fejletlen oldalak – nagy képességek és hiányok. Ma a tudás anyaga bámulatosan gyorsan terjed, a népoktatás, az írni-olvasni tudók aránya állandóan javul; ellenben a zseni-termelés – összehasonlítva a cinquecentóval és a seicentóval, igen lassú. Gyakran a haladás egy visszafejlődés reflexe. így pl. az emberiség fizikai erejének csökkenésével párhuzamosan nő az átlagos élettartam.

Az emberi történelemnek még a legdicsőbb tényei sem jelennek egyszerűen haladást. A rabszolgaság megszűnt Északamerikában, de nem az üldözés és megvetés, amelynek a négek ki vannak téve. A háború előtt függtek ugyan a gazdáiktól, de egészben véve jó bánásmódban részesültek. A modern proletariátus nemzetközisége nyert ugyan terjedelemben, de ez a növekvés az érzések mélységének rovására történt. A technika nagyszerű fejlődése játszi könnyűséggel győzött le minden közlekedési akadályt, de a nemzeti ellentétek által a népek lelkében emelt válaszfalak megmaradtak régi merevségükben.

A háború esztelen, de nem feltétlenül erkölcstelen dolog, sőt az igazságosság misszióját is teljesítheti. Erkölcsileg csak akkor lehetne a háborút magában véve elítélni, ha ki tudnák mutatni, hogy még sohasem volt igazságos ügynek szolgáló háború. Magában véve a béke eszméje ép oly független az erkölcsiségtől, mint a

háborúé. Egy nemzetközi igazságosság nélküli béke erkölcsi veszedelmet jelent, mert megöli a tömegekben azt az érzést, amely a jogosság megvalósítását diktálja. Az ilyen béke feláldozna száz népet, megoldatlanul hagyna száz problémát. A béke ethikai alapjának megteremtéséhez egy Jus condendum elfogadása elengedhetetlen feltétel. Ennek gyakorlatilag egy általános referendum eredményeképpen kellene jelentkezni és bizonyos, minden meghamisítást kizáró biztosítóberendezésekkel együtt életbe kellene lépnie a nemzetileg vitás vidékeken. A politikai térkép ily irányú revíziója nélkül az örök béke a népelnyomás eszköze lenne.

Mindez alkalmas annak a megvilágítására, hogy a haladás meghatározásának első előfeltétele az analysis.

Az egyedüli kétségkívül megállapítható haladás a technikai haladás. A nemzetgazdaságtan, illetőleg maga a tudomány fejlődött, de nem az elterjedése. Az előző század 40-70-es éveiben az európai parlamentekben sokkal jelentékenyebb közgazdasági tudás volt tapasztalható, mint ma. A gazdasági haladás kérdését is két részre kell osztani, aszerint, amint az árútermelési, vagy a szociális szempontra vagyunk tekintettel. Lehet társadalmi haladás gazdasági visszafejlődés mellett és társadalmi hanyatlás gazdasági haladás mellett.

A haladás szónak, ha tudományosan használhatóvá akarjuk tenni, csak relatív értelmet szabad tulajdonítani. A szociológia csak akkor értékesítheti, ha előbb megoldást nyertek a következő kérdések: Haladás miben? Milyen szempontból? Milyen előfeltételek mellett?

Az ötödik és hatodik fejezet

az erkölcsösség mérésének és a koketteriának

a problémáját tárgyalja. A haladás különböző fajai közül az erkölcsi haladás megállapítása a legnehezebb. Minden eszközünk hiányzik annak a megállapításához, hogy valamely nép erkölcsösségének fokát megállapítsuk. Voltak, akik ezt a törvénytelen születések száma alapján akarták megállapítani. Ámde mindenekelőtt figyelembe kell venni, hogy a statisztika lajstromoz „törvényes gyermekeket” és „törvénytelen” – vagyis házasságon kívül született gyermekeket, de nem ismeri a házasságon belül, de nem a törvényes apától született gyermekek kategóriáját. Továbbá a törvénytelen gyermekek nagy száma különbözőképp ítélendő meg, aszerint is, hogy az egyes országokban törvényileg megengedett vagy tilos-e az apa keresése. Az is érthető továbbá, hogy a déli országokban, ahol a leányokat szigorúan őrzik és kevesebb a mozgási szabadságuk és működési körük szűkebb, törvénytelen születések aránya általában alacsonyabb. A törvénytelen születések emelkedéséből általában még nem

lehet a nép erkölcsi fogalmainak megromlására következtetni, hanem ez többnyire a szegény néposztály életfeltételeiben beállott rosszabodás folyománya, amely a házasodás időpontját kitolja.

Ellenkezőleg azonban a törvénytelen születések számának csökkenése az erkölcstelenség terjedésének a jele lehet – a magzat-elhajtás terjedése folytán.

A prostituáltak számából is próbáltak a nép erkölcsére következtetni. Ez ellen szól a statisztika pontatlanságán kívül sok más ok is. Ami a kokettériát illeti, az Michels szerint kísérlet a polygam ösztönöknek anyagilag durva érzéki aktusok elkerülésével történő kielégítésére.

Mint eszköz, mindenesetre veszélyes

a proletárság kezelése a tudományban,

ezzel a témával foglalkozik a hetedik fejezet. A tudomány a XIX. század első tizedeiben a fatalizmus álláspontjára helyezkedett a dolgozó osztályok nyomorával szemben. A feudális állam béklyóiból kiszabadult burzsoázia minél teljesebben ki akarta aknázni a gazdasági szabadságot. A burzsoázia e gazdasági tendenciájának felelt meg a közgazdaságtan iránya is. Nem a termelés módja, vagy pláne a jövedelemoszlás, hanem csak a termelés mennyisége érdekelte a tudósokat. Ma e téren már változás állt be. Időközben megállapítást nyert, hogy a nép zöme a proletársághoz tartozik. Ma már világos képet alkothatunk magunknak a proletárság életfeltételeiről. A nyilvános és magán statisztikai felvételeket a proletárság lényegére és helyzetére vonatkozó pszichológiai és szociális kutatások követték. A proletársággal való foglalkozás a közgazdasági tudomány központjába került. De a szegény néposztályoknak új ellenségük támadt a természettudományokban. A természettudósok a proletárság nyomorának igazolása végett a kiválasztódás törvényére hivatkoztak. Ámde a biológia a szociális történésnek a magyarázatára nem használható. Közgazdasági jelenségeket természettudományilag akarni magyarázni – *contradictio in adjecto*. Ez azonban természetesen nem zárja ki, hogy a két tudomány sokat tanulhat egymástól.

Niceforo, a szegény néposztályok anthropológiájának megalapítója, anthropometriai kutatások alapján oly teóriákat állított fel, amelyek a történelmi materializmus tanát erősítik meg. Amit Marx gazdaságilag bizonyított be, azt Niceforo anthropológiailag mutatott ki, t. i. két társadalmi világ egymás mellett való létesítését. Marx azt állította, hogy a gazdag és szegény között nincs érdekközösség. Niceforo kimutatta, hogy a gazdag és szegény között nincs típusközösség. De ő is elismeri, hogy ez alapján véve végeredményben a gazdagságból származott.

A nyolcadik fejezet

a nemesség időbeli ellentállásának problémáját

fejtegeti. Azok, akik a nemesség dekadenciájáról beszélnek, mindezekelőtt arra szoktak hivatkozni, hogy a nemesség ma mindenütt, ahol ipari fejlődés van, elmaradt az iparos polgárság mögött gazdaságilag. Rá szoktak mutatni a nemesség sok helyütt alacsony házassági és ijesztően magas meddőségi arányára. Mindkét megállapítás való tényeken alapszik. Az is igaz, hogy tudományos-intellektuális képességek tekintetében a nemesség szintén elég gyengén áll. Ámde ez nem bizonyítja az uralom gyakorlására való képtelenséget. Politikai tekintetben a nemesség bizonyos évszázadokon átöröklött megértést és tapintatot őrzött meg. Ezért a nemességé a hegemonia, még, az olasz radikális párt parlamenti képviselőjében is. A bajor országgyűlés szocialista frakciójának jóidőig két született arisztokrata volt a vezére.

Ha a porosz gárdaezredek tisztjeinek ranglistáját átnézzük, azt látjuk, hogy a porosz földbirtok- és hivatalnokvilág azon nagy családjai, amelyek a Nagy Frigyes idejében a porosz nép élén állottak, majdnem mind megtartották a helyüket, anélkül, hogy politikai vagy gazdasági súlyukból vesztek volna. Hasonló mondható – mutatis mutandis – Olaszországról, Spanyolországról, Magyarországról stb. A német diplomáciai főbb állásokat a legrégebbi nemesség tölti be. Az angol kormány tagjai közé tartozik jelenleg egy Churchill.

Bizonyos, hogy a nemesség vérkeveredése a burzsoácsolódással, főképen a plutokráciával és a zsidókkal, úgyszólván minden országban nagy méreteket öltött. A nemesség megmaradt tehát ugyanazon családokban, de egy jelentékeny résznek az anyja több generáció óta nem az arisztokratikus, hanem a demokratikus társadalmi szférából ered.

A circulation des elites teóriáját tehát két irányban kell korrigálni. A régi arisztokrácia nem tűnik el, nem is proletarizálódik, hanem a nemzetek élén marad, de elveszti a *pureté de sang*-ját és a társadalmilag alacsonyabb fokon álló osztályoktól csak az államra és társadalomra gyakorolt nagyobb befolyása különbözteti meg, azaz más szavakkal többé nem jogilag és anthropológiailag, hanem csak társadalmilag differenciált osztályt alkot. Másodszor pedig, a régi és részben megfiatalodott arisztokrácia a hatalmat nem egyedül gyakorolja, hanem meg kell azt osztania új hatalmi rétegekkel: a hivatalnoknemességgel, nemesített és nem nemesített plutokratákkal, kitért és ki nem tért zsidókkal, sőt néha még – fésült és fésületlen tudósokkal is. De ha a nemesség nem is esik egybe az arisztokráciával, mégis mindinkább áthatja és meghódítja azt, rányomja arra az erkölcsi

és intellektuális lényének bélyegét. A nemesség ez átídomítási processzus folyamán elveszti összes fizikai jellemvonásait. Viszont azonban sikerült neki a fúzióból lelkileg győztesen kerülni ki és a maga lényegét vinni át a heterogén elemekre. Hogy ez történeti törvényszerűség-e, azt nem lehet tudni. De az világos, hogy ma a nemesség determinálja és alakítja saját szellemének megfelelően az arisztokráciát.

A kilencedik fejezet

a nemzetközi burzsoázia

problémáját analizálja. Minden nép uralkodó rétege gazdaságilag hasonló vonásokat mutat. Helyes a marxista tézis, amely szerint a burzsoázia csak egyféle gazdasági magatartást követhet a proletársággal szemben: t. i. végsőkig menő ellenszegülést a munkások azon kísérletével szemben, hogy a javak termelésébe és eloszlásába beleszólást nyerjenek. Másfelől mégis minden egyes ország uralkodó osztályának különös physiognómiája van. Ha nemcsak a szemet, a haj színét, az orrt, hanem a koponyaalkatot, az arcizmokat, a gesztusokat, a fellépést, az öltözködés módját is megfigyeljük, arra a tapasztalatra fogunk jutni, hogy az alsóbb osztályokkal szemben való állásfoglalás megegyezősege ellenére is a különböző országok burzsoái között nagy különbségek mutatkoznak. A világnézet, a személyes viselkedés és a szellemi tulajdonságok terén egyaránt mutatkoznak ezek. Ha most a főbb országok burzsoáziáit sorra vesszük és mindenekelőtt az amerikai burzsoáziát tesszük megfigyelés tárgyává, azt látjuk, hogy azt a tradicionélküliséggel szokták jellemezni. Ez azonban nem áll feltétlenül. A tradíciónak Amerikában is van súlya, különösen a régi államokban, így Virginiában és Carolinában, amelyekben főleg a zsentri, az angol vidéki nemesség telepedett le, egy olyan társadalmi réteg, amely magával hozta régi történetét az új hazába. Ugyanez áll Luisianara, amelyet a franciák, Massachussetsre, amelyet angol puritánok és Kanadára, amelyet a XVII. században francia alsóbb nemesség gyarmatosított. Szóval mindazon részekre, amelyekre főleg európai nemzetek magasabb szociális rétegei telepedtek. Mindezen államokban feudális felfogások, feudális előítéletek uralkodnak, mindezekben vannak patriciusok. Viszont az azonban igaz, hogy az újabban vagy egészen újonnan keletkezett államokban nincsen tradíció. A legújabb kultúrájú országokban a pénz a szociális megbecsültség egyedüli momentuma. Északamerika egész társadalmi életében a pénznek döntő súlya van. Ebből magyarázható az a bizonyos keménység, prózaiság, személytelenség, amely az amerikai burzsoázia fellépésében kifejezésre jut. Míg Amerikában a pénznek van a szociális életben döntő szerepe, addig Olaszországban a művé-

azét és a műveltség áll a nyilvános élet előterében. Mert ámbár a gazdag ember Olaszországban is szociális megbecsülésben részesül, de csak ha megfelelő kultúrával is rendelkezik. A politikai életben az ügyvédek, orvosok, írók és egyetemi tanárok vagyis röviden, a burzsoázia azon rétegei vezetnek, amelyek bizonyos műveltség, bizonyos kultúra megtestesítői. Ha Németországot vesszük szemügyre, azt látjuk, hogy ott igen sok pénz és műveltség halmozódott fel és a német burzsoázia igen nagy gazdagsággal és képességekkel rendelkezik, de a nemzet szociális és politikai életében nem a műveltség, nemis a pénz, hanem a tradíció bír döntő súllyal. Mégpedig a nemesség, a feudális rétegek és bizonyos polgári hivatalnok-familiák bírnak a szociális életben túlsúllyal. Angliában a nemesség szintén nagy szerepet játszik, de az angol nemességet nem lehet a némettel összehasonlítani, mert az angol nemesség különböző körülmények folytán nagymérvű társadalmi rugalmasságra tett szert, amely priviligiumainak megőrzését biztosítja számára. Ami a francia burzsoáziát illeti, ebben mindazon vonásokat megtalálhatjuk, amelyek a németországi, az olaszországi és az amerikai mutat, de jóval pregnánsabb formában, ami abból magyarázható, hogy Franciaországban van hatalmas nemesség és hatalmas papság, hatalmas pénzburzsoázia és végül az ügyvédek és tanároknak egy hatalmas rétege, amelyek küzdelme még egyikük javára sem dűlt el véglegesen.

Ugyanígy jelentékeny különbségeket lehet kimutatni a különböző nemzetek burzsoái között azon mód tekintetében, amely szerint a világpiacon üzleteket kötnek.

Az utolsó fejezet a

gazdaság és politika

egymáshoz való viszonyának problémáját boncolgatja. A történelem gazdasági szemlélési módja a nagy technikai találmányok korszakában jött létre, amelyek forradalmat idéztek elő a termelésben és létrehozták a kapitalizmus korszakát. Marx és Engels érdeme, hogy egy új történelembölcseleti rendszer megalkotásával a termelő erők részére a történelmi tényezők között kijelölték a megfelelő helyet. Először merev, tarthatatlan formában, amely szerint mindefajta jelenlég a gazdasági tényezők hatásának közvetlen folyománya, később azonban lényegesen mérsékeltebb szövegezésben. Így Engels egyik 1895-iki levelében olvassuk: „A politikai, jogi, bölcseleti, irodalmi, vallási stb. fejlődés a gazdasági fejlődésen alapszik. De mindezek kölcsönösen visszahatnak egymásra és a gazdasági alapra.”

Elsősorban egy előzetes megjegyzést kell tenni: ámbár a társadalmi csoport nagy mértékben a gazdasági indokok hatása alatt áll, ez a hatás még sem abszolút, mert az illető csoportban a gaz-

dasági szükségesség és hasznosság felismerése tökéletlen és midőn azt hiszi, hogy a gazdasági indokokkal összhangban cselekszik, a gazdasági érdekével ellentétes utón halad.

Egy nemzet politikai szervezete és élete szabály szerint korántsem nyújtja megfelelő kifejezését a gazdasági élet uralkodó formájának. Legmeggyőzőbb például szolgálhat erre vonatkozólag a modern Németország élete. A szerző e tételnél *Szabó Ervinnek* a „Mouvement Socialiste”-ban megjelent „Politique et Syndicats” című értekezésére is hivatkozik, mint amely ezzel rokon gondolatot juttat kifejezésre.

A vallási mozgalmakat – amint arra Max Weber igen helyesen rámutatott – szintén nem szabad a gazdasági események reflex jelenségeinek vagy egyszerű következményeinek tekinteni. Az államok keletkezését sem lehet sohasem kizárólag gazdasági szükségességekre visszavezetni, sőt az gyakran ellentétben is áll amazokkal.

Viszont erős politikai rendszabályok közbelépése hol erős emeltyűként hathat a gazdaságra, hol meg alaposan tönkretetheti. A politikai és ideológiai erők felismerése, amelyek a gazdaságot néha meghatározóan keresztezik, egyes gazdaságtörténeteket, sajátosságosan épen Angliában, arra készítetett, hogy a gazdaságtörténetet általában csak a politikai történet függvényének tekintsék és Marx tételét megfordítva, olyan történeti felfogás mellett nyilatkozzanak, amely szerint az előbbi az utóbbi felépítménye. W. Cunningham szerint például Anglia iparának és kereskedelmének egész történetét a politikai történelem eseményei határozták meg, aminők voltak például III. Edwárd házassága Philippinával, Álba herceg kegyetlensége a németalföldiekkel szemben, a Stuartok gondolkodásmódja stb. Az angol történelmet, szerinte, csak akkor lehet igazán megérteni, ha az ember hozzá szokik ahhoz, hogy a gazdasági eseményeket alárendelje a politikaiaknak. Ámde ez a felfogás nem kevésbé egyoldalú, mint az előbb említett.

A könyv, amely több érdekes rész és szempont mellett nem egy közhelyet, felületes megjegyzést és elhamarkodott általánosítást tartalmaz, kritikával olvasandó.

A munkanélküliség pszichológiája.

Írta: Oswald Hermann,

a „Verein für sociale Kolonisation Deutschlands” ügyvezetője.

Van-e a pszichológia és a munkanélküliség között valami közösség, közelebb lehet-e a munkanélküliséghez jutni pszichológiával?

Általánosságban azt hiszik, hogy a munkanélküliséghez inkább a statisztikával, mint pszichológiával lehet közelebb férközni. Nagy tömeggel számolnak, nagy számokat emlegetnek. Végül azt hiszik, hogy valamely összeggel a munkanélküliség egész nyomorát enyhíthetik vagy eltüntethetik s ezzel megint csak a számokhoz érkeznek meg.

Némelyek azt is gondolhatják, hogy munkával lehet a munkanélküliség egész nyomorúságát eltüntetni.

Hja munka! De milyen munka? És milyen feltételek mellett? Az inponderabiliák mindenütt nagy szerepet játszanak. A munkanélküliségnél nem kevésbé.

Látjuk ezt azokon a munkáskolóniákon, amelyeket a nemrégiben meghalt közismert lelkész Bodelschwingh alapított. A munkanélkülieknek, akiket ezekre a kolóniákra felvesznek, el kell ösmerniök, hogy a felvétellel s a nyújtott munkával kegyelem gyakoroltatik ő velük szemben; a nagyon egyszerű, kaszárnyaszerű lakáson és ugyanolyan kaszárnyaszerű egyszerű ételen kívül az első időben semmit sem kapnak. Később egész napi munkáért 10-20, vagy ha nagyon sok, akkor 30 pfenniget írnak a javukra. Természetesen ezek a teljesített munka ellenében legjogosabb igényüknek tartják, hogy tisztességes kosztot és meleg ágyat, végül pedig, hogy pénzt is kapjanak, ruházatra, cipőre, portóra, dohányra es minden egyéb apró szükségleteikre.

De velük szemben nem ismerik el, hogy ehhez joguk van, hanem csak irgalmasságot gyakorolnak velük szemben. Így akikben még egy parányi büszkeség volna, azokat is végképen lealázzák.

Így látjuk, hogy rontja el egy hamis pszichológia a jó és értékes dolognak az eredményét.

Még nagyon sokat tudnék mesélni ilyen balsikerekről. Berlin városa a múlt évben 300 hajléktalant helyezett el városi menhelyéből grossbeereni és heinersdorfi birtokai barakokban. Ez a 300 hajléktalan a város földjein nyert alkalmazást. Sokan közülük, akik vidékről származtak, természetesen nagyon hamar beletaláltak magukat a munkába, nagy részük azonban eleinte nagyon keveset produkált. Ennek oka természetesen nem a hajléktalanokban volt, hanem a munka meg nem felelő szervezetében és a meg nem felelő elhelyezésben. A városi felügyelők nem mindig tudták az egyes munkaerőket helyesen értékesíteni. Némely munkás, aki bizonyos munkánál a normális teljesítmény felét sem végezte s a kenyerét alig kereste meg, normális mennyiségű és még több munkát teljesített, ha más munkaághoz osztották be. Némely munkafelügyelőnek ebben különösen szerencsés keze volt. Némelyik azonban semmire sem ment.

A fél balsikerben azonban, amelyen a dolog végződött, a legtöbb része volt a munkásokkal való bánásmód eltévesztett módjának. 150 ilyen hajléktalant helyeztek el egy barakba. Valamennyinek közös födél volt a feje fölött éjjelente; voltak ugyan embermagasságban közfalak, de 150 ember között mégis minden éjjel sok nyugtalan, pláne a menhelyiek között. Hogy lehessen itt az oly annyira szükséges éjjeli nyugalmat megtalálni?

De nemcsak közös hálólhelyük, hanem közös tartózkodási helyük is volt. Nagy hosszú asztalok, nagy hosszú deszkapadokkal támaszték nélkül állottak ebben a rideg helyiségben. Itt kellett volna ezeknek az embereknek nehéz napi munkájukat kipihenni, miután egész nap szántottak, miután egész nap iszapot hánytak, miután egész nap görnyedtek. Nem lehet eléggé megbecsülni a széknek az értékét, amelyben a fáradt ember a hátát megvetheti. De arra is szükség van, hogy az embereknek alkalmat adjanak, hogy kis családi csoportokban legyenek együtt, hogy módjukban legyen bizonyos lelki közösségeket fűzni, ami természetesen elképzelhetetlen olyan helyiségben, ahol egyidejűleg 150 ember van együtt. Ennek dacára 1913. húsvétján még mindig 150 ember dolgozott a városi földeken ebből a 300 hajléktalانبól. Ez valóban jó jel a hajléktalanokra nézve!

Általánosságban természetesen nem szabad a hajléktalanokat a tulajdonképeni munkanélküliekhez számítani. Az asilisták között ép úgy mint a csavargók között sok a terhelt, defektusos, idegbeteg és gyöngye ember, akik egyáltalában nem valók szabad üzembe, hanem akiket intézetekben, iszákosok otthonában és egyéb gondozó helyeken kellene elhelyezni.

A „Verein für soziale Kolonisation Deutschlands”, amelynek

ügyeit én intézem, kezdettől fogva került is a barakrendszer. Munkásait, ha csak lehet, családilag helyezi el, kis csoportokban, polgári lakásokban, munkásokhoz, kézművesekhez, vagy kis paraszthoz adja, ahol olyan környezetbe jutnak, melyben, mint amilyenben egyébként is élni szoktak. Sokan közülük olyan kosztot kapnak ott, amilyen felnevelkedtek és olyan ágyat, mint amilyenben aludni szoktak; a családanya és a gyermekek féken tartják gonosfc indulataikat. Estéknént segítenek az anyának krumplit hámozni, vizet hoznak részére kútból, aprófát csinálnak neki és a pihenés óráiban, meg vasárnap a gyermekekkel s a többi családtagokkal szórakoznak. Hozzákapcsolódnak a ház népéhez.

A legfontosabb mégis a helyes bánásmód. A munkások nem akarják ma már a barakkosztot a nagy üstből. Azt akarják, amihez szokva vannak. A kosztadó asszonynál is akarnak néha egy-egy kívánságot kijelenteni.

Nagy öröm volt részemre, amikor Lajos király egy kihallgatás alkalmával ugyanilyen felfogást fejtett ki és közölte velem, hogy a munkanélküliség problémáját apróra áttanulmányozta. A „Verein für soziale Kolonisation”-nak mindenesetre meg van az a sikere, hogy teljesen kikerültek az egyletnél való munka által a szegénygondozás alól olyan munkások, amelyeket a berlini szegénygondozásból utaltak hozzá, akik részben már hosszú évek óta családjukkal együtt csakis alamizsnából élnek.

Az egylet ezt annak tulajdoníthatja, hogy az embereit nem alázza meg, hogy nem gyöngíti őket kegyadományokkal, hanem erősíti őket, mikor megmutatja nekik, hogy képesek munkájuk által ismét talpra állni és magukat családjukkal együtt eltartani. A szabad munka a legjobb orvosság még a legmakacsabb tehetetlenség ellen is.

Egy némely adat az egylet munkás statisztikájából szolgáljon bizonyítékul.

1903. dec. 31-ig 172 munkás volt foglalkoztatva.

Nagy városban született	57
Falun	81
Más városokban	30
Házast volt	87

Foglalkozások: tanulatlan 0, munkás 66, kertész 7, festő 2, famunkás 6, kocsis 3, építőmunkás 12, fémmunkás 10, azonkívül különféle műhelymunkások dolgoztak: borbélyok, festők, fotográfusok, szerelők, kereskedők, kárpitások, könyomdászok.

A legnagyobb részük jól begyakorolta magát. Egyesek nagyon gyöngék voltak, ezek a famunkát és könnyű kerti munkát végezték.

Munkába távoztak nagy városba 24-en, falura 55-en, (mint lovászok, tehenészek, juhászok, építő-munkások, lakatosok.)

150-ből 79 munkába ment! Több mint egyharmadrésze állandóan falura! Látták, hogy odakint is megélhetnek, jobban mint a nagyvárosban, ahol nem voltak elég élelmesek.

Odamentek, ahova valók voltak, ahol képességüknek megfelelő megélhetést találtak.

Bért kaptak 2.60 márkát a nőtlenek.

„ „ 3.55 „ a házasok, akiknek egy márkát lehúztak és a családjuknak utalták át.

1.30 márkát húznak le naponta koszt és lakásra A koszt kispolgáris, ahogyan ezek az emberek szokva vannak. Nincsenek barakokba elhelyezve, hanem családoknál és iparosoknál, mert kisebb csoportokban jobban fejlődnek.

Beeskovban a munkások átlag 3.65 márkát kerestek naponta.

Keresett: 50-100 márkát 25 munkás

100-200	„	30	
200-300	„	18	
300 márkánál többet		5	„
400		3	„
	500 márkánál többet	2	munkás
600	„	2	„
700	„	2	„
1000	„	1	„

Ezekből a számokból, amelyek 1913. október 15-től 1914. január 1-ig terjedő időre vonatkoznak, meglehetősen állandóság derül ki. Egyébként pedig csak átmenetileg kell, hogy nálunk dolgozzanak, találjanak alkalmat a rendszeres munkához való bekapcsolódáshoz.

Életkor (amennyire kipuható): 17-20 esztendő: 9

21-30	„	33
31-40	„	41
41-50	„	25
51-60	„	26
60-	„	4

A többség a legjobb életkorban volt. 50 éves korukig a mezei munkában teljes munkaképességük van. De az idősebbeket is nagyon jól lehet használni, mert nyugodtak és lelkiismeretesek. Némelyekről kiderül, hogy iszákosak. Ezek az iszákosokat gondozó intézetekbe valók. Épen az idősebbek, a 40 évesnél öregebbek részére a kolonizációs munka a mentségvár a sorsüldözés közepette. Épen ezeket nem volna szabad nyomorba jutni engedni.

Valóban munkakerülő csak nagyon kevés jött az egylethez és épen itt bizonyul be ismét, milyen igazam volt előbbi megfigyeléseimben. A javíthatatlan munkakerülők, akikhez a legtöbb csavargó tartozik, úgynevezett defektusok, születésénél fogva terhelt, súlyosan idegbeteg vagy iszákos. Hiszen az iszákosság is súlyos betegség és a kriminalistáknak nem volna szabad olyan könnyen venniök a dolgot, ha ilyen ember kerül elibük. Nem nehéz kérdés az, hogy melyik § lett megsértve. De emberséges s amellettt erkölcsi és nemzetgazdasági szempontból szükséges kérdés, hogy miért lett a § megsértve.

Az igazi munkakerülőt csak akkor lehet felismerni, ha bő kínálat van jól fizetett munkában. 1913 pünkösdjén a berlini szegényház igazgatósága nagyobb számú munkanélkülit utalt át a mi munkahelyeinkre s ezek közül többen nem érkeztek meg.

Az igazgatóság tehát megállapította, hogy ezek nem akarnak dolgozni.

Új terület a munkásszünidő kérdése. Egy szocialista képviselő azt állította velem szemben egy beszélgetés alkalmával, hogy valójában a munkanélküliség ideje az egyetlen szünidő a munkás számára.

Ez a képviselő sohasem volt munkanélküli.

Én azonban, mint fiatalember, egy ízben majdnem egy évig voltam munka nélkül. Aranyműves voltam s a 90-es évek közepén sem a szakmámban, sem valamely rokonszakmában nem tudtam alkalmas foglalkozást találni. Bizony nem éreztem semmit a vakáció hangulatából. Borzasztó levertség hatása alatt állottam.

Ha a munkanélküliek nem volnának olyan leverték, valószínűleg nem volnának annyira türelmesek, mint amilyenek a valóságban. Valószínűleg mindenféle nyugtalanságnak volnánk a tanúi, ha a munkanélküliek nem szenvednének oly csendesen a nyomor alatt és szenvedésüket nem viselnék oly csendesen magukban.

A mi német munkásaink mindenestre jól vannak nevelve és fegyelmezve. Persze őket némiképen minden oldalról segítik is; de mindenekelőtt a szakegyletek azok, amelyek a tagjaikat jól nevelték és jól vezetik.

Valóban, a vakáció hangulatát nem érzi a munkás, akinek felmondtak. A legtöbb munkás az elbocsátás által súlyos levertség állapotába kerül. 10 évi munkáskorom idejében elég kollégát láttam sírni, akinek szombaton a felmondás rajta volt a bércéduláján. Hiszen ez a felmondás az éhségre és a szegyenre, ezer életörömből való kirekesztésre szóló ítélet.

Majdnem szükségszerű, hogy a fölmondott városi munkás lesülyedjen. Ugyan mit kezdjen az ilyen munkanélküli a nagyvárosban. Kis bérelt lakásában üldögél és szenved a feleségének, rokonainak és ismerőseinek durcásságát vagy sajnálkozását, szenved alatta, hogy

a családja szenved, fölöslegesnek érzi magát és hasznavehetetlennek. Naponta többször elszalad a munkaközvetítőbe, minden nap szemlét tart az építkezéseknél, minden nap tudakozódik a gyáraknál, szakmájának munkaadóinál vagy minden elképzelhető hivatalban – és mindig eredménytelenül.

Vajjon nem kell-e végül is elcsüggednie!

Így aztán megtörténik, hogy némelyikük elfut a családjától és csavargóvá lesz. Legalább meg akarják a családjukat szabadítani a legnagyobb falótól. Ha fiatalok, akkor az országút nem jár túlságos módon káros következményekkel rájuk nézve. Egy darab világot és életet ismernek meg, azután végül a katonasághoz és szabályos életviszonyok közé kerülnek. De ha idősebb férfiak, mondjuk harmincévesek kerülnek az országútra, akkor bizonyosak lehetnek benne, hogy ritkán kerülnek onnét ismét vissza.

A családapák pedig majdnem mindig a szegénygondozás alá kerülnek és ha Berlin most 300.000 márkát oszt szét a munkanélküliek között, akkor majdnem azt lehetne mondani, hogy valószínűleg koldusokat tenyészt. Mert ha egy ilyen családapa a segélyét 5 márkás részletekben viszi el, akkor az éppen annyi, mint hogyha koldulni menne.

Itt csak az igazán okos munkásgondozás tehet valamit.

Ellenkező esetben a végén mindig ott látjuk a menhelyet és mesterségesen tenyésztjük a munkakerülőket. Nem azért, mert az emberek nem érnek semmit, hanem mert az intézmények elrontják őket. Az ilyen segélyezett munkanélküliek, akik mindenütt hasztalan kiabálnak munkáért, végül is elvesztik a bizalmukat önmagukkal szemben. Nincs többé kedvük dolgozni. Belsőleg teljesen elzülленnek. Energiájuk napról-napra fogyatkozik.

És ebben a kedélyállapotban végül minden rossz behatásnak engednek.

Egy berlini városi tanácsos néhány évvel ezelőtt háromszáz munkást vitt ki a melegedőkbe, hogy a berlini földeken foglalkoztassa őket. Csak harminccal tudott boldogulni.

Ennek megvoltak a maga okai. Először is háromszáz ember között mindig van egy csomó tréfacsináló, akinek minden elképzelhető ostobaságra kedve van. Másodszor jókora mennyiségben van közöttük olyan, aki egyetlen pálinkamérés előtt nem tud elmenni. Harmadszor nagyon sok közöttük a gyöngye jellemű, aki minden benyomásnak enged. Negyedszer végül sok közöttük az olyan, aki időközben kedvetlen lett és azt hiszi, hogy ő nem képes többé nehéz munkát teljesíteni.

A rossz embereknek a tömegre való szuggeszcióját sem szabad lebecsülni. Ha a városi tanács kis csoportokat csinált volna 10-10

emberből s ezek mellé egy-egy felügyelőt rendelt volna, akkor valószínűleg mind a háromszáz kikerült volna a földekre. A mi munkásaink közül nagyon kevés ugrik meg útközben, mert mi mindig kis csoportokban visszük ki őket. Sokan közülük azután szívesen is maradnak kint. Lehetőleg munkáscsaládoknál helyezik el őket, így megtalálják a szükséges kapcsolatot és nem kell magukat elveszettnek érezniök.

Ez ugyanis a legborzasztóbb a nagyvárosi munkásra: ki van közösítve a munkástársadalomból és ezzel együtt a világból.

Ha munkája van, vannak kollégái, barátai, van öröme és gyökere az életben. Munka nélkül ki van tépve az élet talajából.

Odakint másképp van. Ott a munkásnak van alkalma hozzá, hogy a munkanélküliség idejét is jól eltöltse. Fát aprít a kályhája részére, kijavítja a kerítését, kitatarozza a kertjét, ezer munkája van és ezer alkalma, hogy magát hasznossá tegye és nélkülözhetetlennek érezze. Hiszen a kisvárosi munkások majdnem mindegyikének meg van a maga házacskája vagy legalább egy bérelt kertje. Persze a legjobb az volna, ha mindegyiknek meg volna a maga telke és a maga háza, mint ahogy Bertold tanácsos Bréma mellett berendezte az ipari munkásságnak. Ezek a munkások mind jól elviselték a munkanélküliség idejét és bizonyos vagyok benne, hogy nemcsak gazdaságilag, hanem erkölcsileg és lelkileg is jól elviselték.

De azok a munkanélküliek, akik a bérházakban laknak, egész lényükben megrendülnek. A munkanélküliség s annak a következményei mindenféle kihágásra izgatják őket s jól tudjuk, hogy a kövér és a sovány esztendők nagyon is észrevehető befolyással vannak a kriminalitásra. Minden esztendőben emelik a munkanélküliség hónapjai a bűncselekmények számát. A munkanélküliség nyomora az, amely ezeket a boldogtalanokat a bűnbe keveri.

Már most azt lehetne mondani, és nem egészen jogtalanul, hogy a munkanélküliek a munka ideje alatt gondoskodjanak a jövőről: takarékoskodjanak. De nem mindegyiküknek van olyan bére, amelyből el lehetne tenni, a többieket pedig kiskorúaknak kell tartanunk, akiknek nincsen meg a bizonyosan bekövetkezendő sötét napokra való előrelátás tehetsége.

Annál erősebb kötelessége az előrelátóknak, hogy amazok helyett gondolkodjanak és gondoskodjanak. Ezeknek kell lenniök az emberiség szociális lelkiismeretének. Nekik kell az államot arra bírniök, hogy avatkozzék bele a dologba s pedig nem csupán a munkanélküliek kedvéért, hanem a saját érdekében is. Ha olyan jól organizálta a hadsereget, a közlekedést, a postát és az adót, akkor organizálnia kellene a munkát is, azzal a haragos megvetéssel, amely csak a büntetőbíró után kiált, de nem a mentőintézkedések s a

munka organizálása után, azzal nincsen segítve a dolgon. A modern társadalomnak minden tagját meg kell attól őriznie, hogy akármilyen módon szellemi vagy testi nyomorékokká, avagy pláne büntettesekké váljanak. Minden egyes ember, akit a büntető bírótól, a börtöntől, a dologháztól, a tébolydától, a kórháztól, a gyógyintézettől stb. megment, igen nagy kiadásoktól menti meg az államot.

Mindenekelőtt azonban mérhetetlen milliókat veszít a modern társadalom a munkaerők ki nem használása folytán. Ezren és ezren töltik haszontalanul napjaikat, nem termelnek semmi értéket, lenyomják az ügyesebb munkástársaik bérét és könnyű szerrel beleesnek a tuberkulózisba. Dr. Arthur Mayer nemrégiben kimutatta a „Blättern für soziale Hygiene”-ben, hogy milyen közeli összefüggés van a munkanélküliség és a tuberkulózis között. A munkanélküliek előbb a közösségnek lesznek terheivé, azután a nélkülözésektől s az alkoholizmustól csakhamar súlyos betegekké válnak és itt azután kiderül, hogy a munkaképtelenség és a munkanélküliség végül is összefüggenek egymással.

Csakis a tartós munka tudná ezeket kigyógyítani. Valamennyien dolgozni akarnak ők, az egyletünkben folytatott kísérleteknél ezt pontosan megállapíthattuk. Munkásaink a nehéz téli munkát a szabad mezőn mind kibírták. Elviselték a legélesebb síksági szélviharokat és komolyan, lelkiismeretesen elvégezték munkájukat: mezei vasutakat raktak, erdőt irtottak, bódékat építettek, ezernyi karót készítettek, kihordták és elszórták a berlini utcai szemetet, a melegebb idő beálltával felásták a földet, fákat ültettek, burgonyát, főzelékféléket tenyészettek és sokan közülük még pihenő idejükben is dolgoztak, lugast, nyúlházat, galambházat csináltak maguknak és végül sok esetben több pénzt küldöttek haza, mint amennyire kötelezve voltak, különösen a házasok tudták a munka értékét megbecsülni. Semmi munkától nem féltek, még a legnehezebbtől sem.

Valóban a munkanélküliek és különösen a házasok *akarnak* dolgozni.

Adjunk nekik munkát!

Az ipari bíróságok.

Kereskedő- és iparosköreink régóta érzik annak az eljárásnak hiányosságát, mely ma nálunk az ipari bírászkodás területén érvényben van. Az ipartörvény szerint: munkaadó és alkalmazottja között felmerült minden ügy az iparhatóság vagy ipartestület elé tartozik, a határozattal meg nem elégedő fél azonban az ügyet a rendes bíróságok elé viheti. El lehet mondani, hogy az esetek túlnyomó részében az utóbbi következett be, az iparhatóság előtti eljárás pusztán formalizmussá vált, mely ahelyett, hogy gyorsította volna, inkább nehezítette az eljárást. De ha az ügy az iparhatóság előtt békés egyezséggel végződött is, sokszor ebben sem volt köszönet. Ugyanis az egyezségi összeg behajtása közigazgatási úton történt, ami egyértelmű volt a gyakorlatban a behajthatatlansággal. Lehet mondani, hogy az esetek túlnyomó részében a behajtás annyi utánjárást, szaladgálást igényelt, mely közelről sem ért fel a szóbanforgó érdekekkel.

Ezek és más sérelmek régóta megérlelték nálunk a kérdést és mint Ausztriában és más államokban, külön ipari bíróságok felállítása nálunk is aktuálissá vált. Alkalmos időpontnak mutatkozik az új polgári perrendtartás életbeléptetése és így remélhető, az az a tervezet, melyet a kereskedelmi minisztérium most tett közzé és amelyet Pap Dezső szerkesztett, 1914. szeptember hó 1-re törvénnyé fog válni.

Azokat az elveket, melyeken az új tervezet épül, az indokolás általános része nagy részletességgel fejt ki, miért is szükségesnek tartjuk a szociálpolitikai szempontból is rendkívül nagy horderejű tervezet indokolásának ezt a részét közölni, míg a tervezet részletes bírálatával később kívánunk foglalkozni.

Egyelőre csak annyit, hogy nyilvánvalóan helytelen, ha az új tervezet nem szakít gyökeresen a mai állapottal és az ipartestületek békéltető és perdöntő hatáskörét továbbra is fentartja, a mai állapotnak megfelelően, vagyis úgy, hogy a határozattal meg nem elégedő fél a vitát nyolc nap alatt a bíróság elé viheti. (Úgy látszik, a tervezet készítője nem tudja, milyen kis idő ez a nyolc nap, – ennyi idő alatt a határozat nincs is írásba foglalva – és hogy mennyi igény veszett el emiatt a rövid záros határidő miatt, amelynek elmulasztása, sajnos, semmiféle jogorvoslattal többé jóvá nem tehető!) Indokolatlan és a mi viszonyainknak nem felel meg, valamint az új perrendtartás értékhatáraival sincs összhangban, hogy az ülnökökkel szervezett ipari bíróság ítélete ellen, 300 korona értékhatárig, nincs felelősség. A tapasztalat mutatja, hogy ilyen esetekben az önkény valósággal garázdálkodik. A francia minta nem lehet itt irányadó.

A tervezet legfontosabb rendelkezései a következők:

Az első fejezet magáról az *ipari bírászkodásról*, a második a *békkeltetésről* rendelkezik, a harmadik a vegyes rendelkezéseket tartalmazza. Az ipari bíróság hatáskörébe tartoznak az 1. §. szerint tekintet nélkül tárgyak értékére – azok a perek, amelyek az ipartörvény (1884. évi XVII. törvénycikk) alá eső vállalatokban, az ipartörvény 183. szakaszának a) pontjában említett termelési ágak valamelyikével kapcsolatos mellékipari üzemekben, a háziiparban, a bányavállalatokban, valamint az azokkal kapcsolatos kohókban és egyéb segéd- és földolgozó-művekben, az állami egyedárúsági, valamint az állami egyedárúsággal összekötött vállalatokban, a katonai intézetekben és üzlettelepeken, a királyi kisebb haszonvételek sorába tartozó malomüzemekben, a vasúti, továbbá a belvízi hajós vállalatokban, a tengeri hajózási és tengeri halászati vállalatokban, a belvizeken rendes átjárókat (kompot, révet) fentartó, úgyszintén a faúsztató vállalatokban, a házaló-kereskedésben és vándoriparban, az ipartörvény alá nem tartozó, de ipar-, illetve vállalkozásszerűleg üzemeltető kereseti forrásoknál (műszaki- és ügynöki irodákban, színházaknál, gyógyszertárakban stb.) a szolgálati szerződésből a munkaadó és a munkavállaló közt, úgyszintén ugyanegy üzemben szolgálati jogviszonyban álló munkavállalók közt felmerülnek. Kiterjed e hatáskör azokra a perekre is, amelyek egyrészt az előbb megjelölt, másrészt a szolgálati szerződés alapján egyetemleges kötelezettségben álló személyek közt, valamint azokra a perekre is, amelyek az előbbi megjelölt felek jogutódai közt felmerülnek.

A 3. §. szerint nem terjed ki az ipari bíróság hatásköre azokra a munkavállalókra, akik fizetésüket havonként, vagy hosszabb időpontokban kapják, ha fix fizetésük hatezer koronánál több. A 4. §. a *járásbíróságot* teszi meg ipari bíróságnak. Budapesten, úgyszintén mindazokban a városokban, amelyeknek lakossága a mindenkori legutolsó népszámlálás szerint meghaladja a harmincezret, az ipari bíróság a munkaadók és munkavállalók közül választott ülnökök közreműködésével jár el.

A kereskedelemügyi miniszter az igazságügyi miniszterrel egyetértőleg elrendelheti, hogy ipari bíróság más helyeken is ülnökök közreműködésével szerveztessék, úgyszintén kiterjesztheti az ülnökökkel szervezett ipari bíróság illetékességét a szomszédos járásbíróságok egész területére, vagy ezek területének egy részére.

Ma azok a városok, amelyekben ülnökök fognak közreműködni – az indokolás szerint – a következők:

L *Magyarországon*: 1. Arad, 2. Budapest, 3. Debrecen, 4. Fiume, 5. Győr, 6. Hódmezővásárhely, 7. Kassa, 8. Kecskemét, 9. Kolozsvár, 10. Miskolc, 11. Nagyvárad, 12. Pécs, 13. Pozsony, 14. Sopron, 15. Szabadka, 16. Szatmárnémeti, 17. Szeged, 18. Székesfehérvár, 19. Temesvár, 20. Újvidék, 21. Zombor törvényhatósági joggal felruházott, továbbá 22. Brassó, 23. Cegléd, 24. Makó, 25. Nagyszeben, 26. Nyíregyháza, 27. Szentés, 28. Szombathely, 29. Újpest rendezett tanácsú városok, 30. Békéscsaba, 31. Erzsébetfalva, 32. Kispest nagyközségek.

II. *Horvát-Szlavonorszáqokban* pedig: 1. Eszék, 2. Zágráb törvényhatósági jogú városok.

Ha a per az általános szabályok szerint a községi bírósághoz tartoznék, a felperes ott is megindíthatja. (5. §.) Az ipartestületi tagok, valamint ezek segédei és tanoncai követeléseiket a testület békéltető bizottsága elé vihetik, amíg a másik fél az ipari, vagy a községi bíróság elé nem vitte. (6. §.)

Ha a községi bíróság vagy az ipartestület békéltető bizottsága az előtte megindított eljárást harminc nap alatt nem fejezi be és a panaszlo ettől az eljárástól az ítélet kihirdetése, illetőleg az egyesség megkötése előtt elállását bejelenti, követelését az ipari bíróság előtt érvényesítheti. A községi bíróságnak vagy az ipartestület békéltető bizottságának határozatával eldöntött ügyet a meg nem elégedő fél a határozat közlésétől számítandó nyolc nap alatt az ipari bíróság elé viheti.

Az ipartestület békéltető bizottságának jogerős határozata, valamint az előtte megkötött egyezségről felvett jegyzőkönyv végrehajtható közokirat.

A végrehajtás elrendelésére az a járásbíróság illetékes, amelynek területén az ipartestület székhelye van.

Egyébként a végrehajtás elrendelésére és foganatosítására a bírói végrehajtásra vonatkozó szabályok nyerne alkalmazást. (7. §.)

A 8. §. az illetékességet határozza meg és pedig alternative a munka teljesítésének helye, a bérfizetés helye és mind a két fél lakóhelye szerint. Más alapon az illetékesség meg nem állapítható.

Ha az ipari hatóság ülnökökkel működik, ezeket a munkaadók és munkavállalók külön-külön, egyenlő számban választják. Számukat minden bíróságra nézve a kereskedelemügyi miniszter az igazságügyminiszterrel egyetértve (illetőleg a horvát bán) állapítja meg. (10. §.) A munkaadók közül választójoga van mindazoknak, akik a bíróság területén lévő üzemükben legalább egy munkavállalót rendszerint alkalmaznak.

A munkavállalók közt választói joga van mindazoknak, akik ennek a törvénynek hatálya alá eső üzemekben megszakítás nélkül egy év óta foglalkoznak. Megszakításokkal történt foglalkozás időszakainak összeszámításánál három éven túl visszamenni nem lehet. (11. §.) Választói jogot nem gyakorolhat az, aki nem magyar honos, továbbá, aki huszonnegyedik életévét be nem töltötte, valamint akire nézve a rendes törvényes akadályok (csőd, gondnokság, hivatalvesztés, szabadságvesztés büntetés stb.) fennállanak. (12. §.)

Ülnökké az illető ipari bíróságnál választói joggal bíró munkaadók és munkavállalók közül választható az, aki huszonhatodik életévét betöltötte és az illető bíróság hivatalos nyelvét érti, azon írni és olvasni tud. (13. §.)

A 24., 25., 26. és 27. §§-ok az ipari bíróság előtt való eljárásról rendelkeznek; általában a perrendtartásnak a járásbírósági eljárásra vonatkozó szabályai lesznek alkalmazandók, a törvényben és a kibocsátandó rendeletben megállapítandó eltérésekkel. *Az ülnökökkel szervezett ipari bíróság ítélete ellen nincs felebbezés, ha a per tárgyának értéke 300 koronát meg nem halad.* Az egyezségek, valamint a községi és békéltető bizottsági ítéletek bélyegmentesek. (28. §.)

A békéltetésről szóló II. fejezet a 29. és 30. §§-okban rendelkezik a békéltető eljárás eseteiről. Ha a munkaadók és munkavállalók

lök közt a munkaviszony megkezdésének vagy folytatásának feltételei tekintetében vita keletkezik, a felek bármelyike az ipari bírósághoz fordulhat a békéltetés megkísérlése végett.

Az iparhatóság és az iparfelügyelő az ily vita keletkezéséről, mihielyt ez tudomására jut, haladéktalanul értesíti az ipari bíróságot.

A szolgálati szerződésből folyó követelések érvényesítése nem tartozik erre az eljárásra.

Ha mindkét fél kéri, az ipari bíróság a békéltető eljárást megkezdi.

Ha pedig a békéltetést csak egyik fél kéri, az ipari bíróság erről a másik felet azzal a felhívással értesíti, hogy a békéltető eljárásra készséget és megfelelő, esetben képviselőit is a kitűzött záros határidőben bejelentse. A válasz be nem érkezése vagy megtagadó válasz esetén az ipari bíróság a békéltetést kérő felet erről értesíti. Abban az esetben, ha az ipari bíróság a vita keletkezéséről az iparhatóság vagy az iparfelügyelő útján értesülést, a felhívást mindkét félhez kibocsátja és az előbbi bekezdés rendelkezésének megfelelő alkalmazásával jár el.

A békéltetést rendszerint békéltető tanács teljesíti.

Ha valamennyi fél közös megegyezéssel kéri, a békéltetést az ipari bírósági ügyekben eljáró bíró maga is teljesítheti. A bíró azonban ily esetben is, ha célszerűnek véli, akár az eljárás megindítása előtt, akár a békéltetés folyamán, békéltető tanács alakítása iránt intézkedhetik. A békéltető tanács az ipari ügyekben eljáró bíróból, mint elnökből és egyenlő számú munkaadó és munkavállaló tagból áll.

A tagok számára és személyére elsősorban a felek megegyezése irányadó. A felek a tagok kijelölését a tanács elnökére is bízhatják.

A megegyezés a munkaviszony feltételi iránt előzőleg létrejött szerződésben (munkaszabályszerződésben) is kifejezhető. (31. §.)

A 32. és következő szakaszok az eljárást szabályozzák. Nevezetes ezekben az, hogy a *munkaszabály-szerződést* elismerik abban az esetben is, ha nem az eljárás során keletkezett.

A vegyes rendelkezéseket tartalmazó III. fejezet elsősorban a munkásbiztosítási bíráskodásról szóló törvényes rendelkezéseket hozza összhangba a javaslattal, az 1907. évi XIX. törvénycikk 159. és 167. szakaszainak megfelelő módosítása útján; ezután az életbeléptetést és az átmeneti intézkedéseket szabja meg, úgy, hogy ezeket a kereskedelemügyi és az igazságügyminiszter, illetőleg a horvát bán állapítja meg.

*

Az ipari bíráskodás terén – mondja az indokolás általános része – a mai előzetes joghatóság csak abban az esetben volna indokolt, ha alkatánál fogva a békéltetés sikeres teljesítése vagy enélkül is, a bíráskodásnak eredményes gyakorlása volna tőle várható. Sem az egyik, sem a másik feltétel azonban az elsőfokú iparhatóság hatáskörében (1884. évi XVII. t.-c. 166. §.) eljáró és a közigazgatás számtalan feladatával különben is megterhelt szolgabírák, várostanácsok, rendőrkapitányok és kerületi elöljáróságok részén intézményesen biztosítva nincsen. Érthető tehát ha az érdekeltek az elsőfokú iparhatóságoknak ezekben a perekben törvényesen megkövetelt eljárás-

rását felesleges nyűgnek érzik és csakis annak tessék-lássékszerű alaki lebonyolítására törekszenek a végett, hogy a bírósághoz vezető utat szabaddá tegyék.

Ebben a vonatkozásban mutatkozik tehát *a reform első követelménye. El kell törülni az elsőfokú iparhatóságoknak ezekben az ügyekben gyakorolt és a már fölhozottak szerint feslegesnek bizonyult joghatóságát* és meg kell engedni az érdekelteknek, hogy minden alaki jogi akadály nélkül megkereshessék érdemleges döntésre hivatott bírójukat.

Ehhez a követelményhez másodikként fűződik helyes kijelölése és a szükséghez képest megszervezése annak a bíróságnak, a mely ezekben a perekben eljárni hivatott és ezen az alapon hatáskörrel felruházandó legyen.

Az 1884. évi XVII. t.-c. 176. §-ának kitétele: „a törvény rendes útja”, a megelőző iparhatósági, illetőleg ipartestületi eljárástól eltekintve, egyebekben nem érintette a birói hatáskörnek és illetékeségnek a polgári perrendtartásban megállapított szabályait. A feleknek tehát e törvényszakasz értelmében igényeik érvényesítése végett a per tárgyának mibenlétéhez és értékéhez képest egyes vagy társasbíróságnál, járásbíróságnál vagy törvényszéknél kell keresetüket előtérj eszteniök.

Bizonyos azonban, hogy a társasbíróságok eljárásának bonyolultabb és így nagyobb időtartamot megkövetelő jellege nem egyeztethető össze az itt szóban levő követeléseknek gyors igazságszolgáltatást kívánó természetével; az a követelmény pedig, amely szerint a szóban levő ügyek közel található bíróságot kívánnak meg, szintén a mellett szól, hogy ezekben a perekben mindig a járásbíróság legyen illetékes.

Ezeknek a szempontoknak kívánt érvényt szerezni a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. t.-c. életbeléptetéséről rendelkező 1912. évi LIV. t.-c. amely (26. §.) a polgári perrendtartás területére előírja, hogy az ipartörvény 176. §-ának második bekezdésében a „törvény rendes útja” alatt, tekintet nélkül a per tárgyának értékére, a járásbíróságot kell érteni.

El kell ismerni, hogy egyrészt az iparhatósági előzetes eljárás megszüntetése, másrészt a szóban levő pereknek, tárgyuk értékére tekintet nélkül, járásbírósági hatáskörbe utalása alkalmas arra, hogy nagy mértékben enyhítse azokat a hátrányokat, amelyek a jelenlegi hatásköri szervezetnek elválhatlan kísérői. Már az ily rendezés folytán is könnyen megközelíthető és aránylag gyors eljárással kecsegtető bírósághoz jutnának az ipari munkaviszonyokból eredő perek.

Mindamellet sem volna helyeselhető, ha a törvényhozás ennél a fejlődési foknál megállna. Egy lépéssel tovább kell menni és figyelemmel arra is, hogy az előbb említett 1912. évi LIV. t.-c. hatálya Horvát-Szlavonországra ki sem terjed, az ipartörvény hatályának egész területére oly bíraskodásról kell gondoskodni, amely nemcsak a könnyű megközelíthetőségnek és a gyorsaságnak, minden bíraskodás eme fontos általános követelményeinek megvalósítására alkalmas, hanem kielégíteni hivatott azokat a különleges gazdasági és szociálpolitikai szempontokat is, amelyek az ipari munkaviszonyt kísérő vitáknak helyes hatásköri és eljárási szabályaihoz fűződnek. Ezek a szempontok pedig egyéb követelményeket is állítanak fel,

mint a melyek a járásbíróági hatáskörnek és eljárásnak és a perrendtartás vonatkozó szabályainak változatlan alkalmazásában kielégítésre találhatnának.

A leglényegesebb eltérés, amely a járásbíróági eljárással szemben szükségesnek mutatkozik, a munkaadó és munkavállaló érdekeltségeknek a bíraskodásba bevonása. A célba vett reformnak ez a második sarkpontja.

A nélkül, hogy a laikus elemnek a bíraskodásba bevonását általános jogpolitikai szempontból itt vizsgálat tárgyává tennem, éppen az ipari szolgálati jogviszony területén talán még inkább, mint bárhol egyebütt, helyesnek kell elismerni az érdekelt laikus elemnek, a munkaadó és munkavállaló osztályoknak a bíraskodásban közreműködését. Ha megfontoljuk ugyanis, hogy az ipari munkaviszony feltételei, tartalma és jogi következményei tekintetében mily messzeágazók a vélemények, ha szemügyre vesszük továbbá azt a nagy forrongást, amely e kérdések körül világszerte jelentkezik, úgy könnyen érthetővé válik, hogy miért kell az ipari munkaviszony terén az egyébkéntinél fokozottabb mértékben keresni azokat az intézményes biztosítékokat, amelyek ezt a még ki nem alakult és folytonos ingadozásban levő jogot a gyakorlati élet gazdasági és szociális követelményeivel összhangba hozni alkalmasak. Minél lazább, minél kevésbé szilárdult az ipari szolgálat munkaviszony anyagi joga, annál érzékenyebb, finomabb szervezettel kell bírnia annak a bíróságnak, amely ezt a jogot szolgáltatja. Ezzel a kellékkal pedig* legbiztosabban az oly bíróság rendelkezhetik, amely tagjai útján közvetlen kapcsolatban van az illető bíraskodás anyagát szolgáltató gyakorlati étellel. A jogtudomány hivatásos művelői is elismerik az ily bírói szervezet szükségét és kifejezést adtak ennek a véleményüknek az 1911. évi magyar jogászgyűlésen, amelynek egyik határozata azt a kívánságot tartalmazza, hogy „a munkabér iránti perek munkás bíróságok elé tartozzanak, amelyek egy állami bíróból, egy munkaadóból és egy munkásból alakítandók”. (Az 1911. évi országos jogászgyűlés irományai, II. kötet, 72., 73., 363., 406. lapok.)

Megfelel az egyébként a külföldön szerzett tapasztalatoknak is, a hol a laikus elemnek, jelesül a munkaadó és munkavállaló érdekeltségnek az ipari bíraskodás bevonása valósággal termékenyítő forrásnak bizonyult az ipari jogrend továbbfejlődésére.

Ezenkívül azonban közvetlen szociálpolitikai célja és eredménye is van a szóban levő elv alkalmazásának. Jelentkezik pedig ez abban a megnyugtató hatásban, amelyet a bíraskodásban részvétel joga a munkavállalók osztályára gyakorol. Ez a hatás a munkásosztály általános szociális helyzetéből következik. A bíraskodás joga ugyanis erre az osztályra kiváltképpen becses ama tény következtében, amely szerint a hivatásos bírák általában nem ennek az osztálynak köréből kerülnek ki és így nem ennek az osztálynak jogi és ethikai felfogását viszik bele a joggyakorlat szerteágazó ereibe. Általános szociális kibékítő hatása van tehát annak, ha a munkavállalók osztálya módot nyer arra, hogy saját jogi és ethikai felfogását közvetlenül kifejezésre juttassa a bíraskodásban.

Az érdekeltség bíraskodásának eme szociális kibékítést jelentő hatása megnyilatkozik abban a mindenhol érvényesült tapasztalati tényben, hogy az egységnek arányszáma az ily bíraskodásban hason-

líthatlanul jelentékenyebb, mint a kizárólag rendes szakbírókból alakított bíróságok előtt folytatott perekben. Jellemző adatként említhető, hogy Franciaországban az ipari bíróságok (conseils de prud'hommes) előtt az ügyeknek átlag mintegy 87%-a egyességgel végződik; Németországban pedig, pl. az 1912. évben az ipari bíróságoknál folyamatba tett 1.20.381 perből 48.661, tehát jóval több mint harmada egyességgel, 17.721 pedig elismerés, lemondás és az ellenfél megjelenésének elmulasztása alapján nyert befejezést és csak 17.858-ban vált érdemleges ítélet hozatala szükségessé, további 31.432 per pedig az előbbieken fel nem sorolt módon fejeződött be. Ugyancsak ennek a bírászkodásnak megnyugtató hatását bizonyítja az a tény is, hogy az ugyanott szerzett tapasztalatok szerint az elsőfokú határozatoknak sokkal kisebb arányát felelbezik meg, mint az egyéb perekben. Így pl. Németországban az 1912. évben előbb részletezett módon befejezett perek közül mindössze 525 perben éltek felelbezéssel.

Végül leginkább bizonyítja az osztálytársak részvételének épen a munkavállalók osztályára gyakorolt jelentőségét az a körülmény, amely szerint az ily bíróságok előtt a perek túlnyomó részét munkavállalók teszik folyamatba munkaadók ellen. Igaz ugyan, hogy a munkaadónak és munkavállalónak a termelésben elfoglalt kölcsönös helyzete és az általában érvényben álló anyagi jogi szabályok, amelyekhez képest a szolgálati jogviszonyban a munkavállaló teljesítése rendszerint megelőzi a munkaadóét, – magukkal hozzák, hogy rendszerint a munkavállaló és nem a munkaadó kénytelen igényét bíróság útján érvényesíteni. Mégis, hogy a munkavállalók ezt meg is teszik és a közreműködésükkel szervezett ipari bíróság jogsegélyét tényleg nagyobb arányban igénybe is veszik, azt bizonyítja, hogy a munkavállaló könnyebben reászánja magát arra, hogy vélt igazát az ilyen, semmint a tiszta szakbíró előtt keresse. Az a tudat, hogy ezt a siker reményével és őt és viszonyait megérintő bírák előtt teheti, növeli bizalmát a fennálló társadalmi rend iránt és elejét veszi ama, talán egyébként alaptalan, de mégis lélektanilag érthető keserűség kifejlődésének, hogy az ő bajai és panaszai a fennálló társadalmi rend keretében meghallgatásra és megértésre nem számíthatnak.

A szakbíráskodásának értékét a munkavállalókra fokozza végül az is, hogy gazdasági és szociális helyzetük általában a lakóhely gyakoribb változtatására utalja őket. Ez a tény ugyanis még inkább érezhetővé teszi számukra oly eljárásnak szükségét, amely lehető gyorsan juttatja őket követelésük érvényesítéséhez és a gazdasági létezésük legfőbb, sőt legtöbbször kizárólagos alapját alkotó munkabérvkövetelésük behajtásához. Ebből a szempontból tehát az osztálytársak részvételével szervezett és így gyorsabb eljárással kecsegtető bírászkodás módot ad a munkavállalóknak arra, hogy lakóhelyük változása előtt ügyüket végleges befejezésre juttassák.

Mindez a megnyugvás érzetét és a szociális helyzettel, ha nem is a teljes, de bizonyos mértékig való megbékülést viszi bele a munkavállalók tudatába és így előmozdítja ezeknek nyugodt, békés termelő munkáját, ami az egész társadalomnak, közvetlenül pedig a munkaadók osztályának is javát szolgálja.

A munkaadók és munkavállalók szakképviselőinek a bírászkodásba bevonását tehát a felhozott szempontok kellőképpen indokolják.

Ezek mellett még csak arra akarok reámutatni, hogy az ipari bírásoknak illetően rendezése úgyszólván az általános európai jogfejlődésnek felel meg. Kiindult ez Franciaországból, ahol az ipari bírásokat munkaadókból és munkásokból alakított tanácsok (conseils de prud'hommes) gyakorolják már a XIX. század kezdete óta, amidőn is az 1806. évi törvény visszaállította a lyoni selyemiparban azokat a gyárosok és munkásaik között felmerült vitákban eljáró békéltető tanácsokat, amelyek bizonyos rokon alakban fennálltak már a XVIII. században is addig, amíg a forradalom a céhekkal együtt el nem söpörte őket. Bár az 1806. évi törvény főképen a lyoni selyemipar részére készült, mégis módot apított arra, hogy más iparágak részére és egyéb városokban is rendeleti úton lehessen ilyen békéltető tanácsokat szervezni. A kormány élt is ezzel az engedéllyel és évszázadra nyúló fejlődés után 1907. évi január hó 1. napján már 169 conseil de prud'hommes működött Franciaországban. Az intézmény hosszú fennállása alatt több rendbeli módosításon ment át, míg legutolsó és jelenlegi szervezetét az 1907. évi március hó 27. napján kelt törvény állapította meg. E törvény szerint, amely az 1908. évi november hó 13 és 15. napján kelt két novellában foglalt módosítással és kiegészítéssel most is hatályban van, a conseils de prud'hommes hatásköre már nem csak a munkásokra, hanem a kereskedelmi alkalmazottakra is kiterjed, a bírásokban munkaadók és munkavállalók egyenlő számban vesznek részt, évenként váltakozó munkaadó és munkavállaló elnöklete alatt. Az egy-egy munkaadóból és munkavállalóból álló békéltető tanács (bureau particulier) eljárásának sikertelensége esetén a legalább két-két munkaadó és munkavállaló tagból álló bírások tanács (bureau général) elé kerül az ügy; a szavazatok egyenlő megoszlása esetén pedig ugyanez a tanács legrövidebb idő alatt a békebíró elnöklete alatt ül össze és hozza meg határozatát.

A francia példa nyomán ma már Belgium, Olaszország, Ausztria is egymással rokon, bár a részletekben többé-kevésbé mégis eltérő intézményekkel gondoskodtak arról, hogy az ipari munkaadók és munkavállalók jogvitái munkaadó és munkavállaló ülnökök közreműködésével szervezett külön bíróságok útján döntsenek el. Így Belgium, vonatkozó korábbi törvényeinek egyidejű hatályon kívül helyezésével 1910. évi május hó 15. napján kelt részletes szervezeti és eljárási törvénnyel szabályozta a conseils de prud'hommes intézményét. Németország, ugyancsak korábbi törvényének módosításával, 1901. évi június hó 30. napján kelt törvénnyel állapította meg az ipari bíróságok (Gewerbegerichte) szervezetét és eljárási szabályait, 1904. évi július hó 6. napján kelt törvénnyel pedig hasonló szerveztű és hasonló eljárást követő kereskedői bíróságokat (Kaufmannsgerichte) létesített. Ausztria 1896. évi november hó 27. napján kelt törvénnyel gondoskodott ipari bíróságok (Gewerbegerichte) felállításáról, Olaszország pedig 1893. évi június hó 15. napján kelt törvénnyel hozta be az ipari bíróságok (probi viri) intézményét. Minden ok amellet szól tehát, ellenben egyetlen ok sem szól az ellen, hogy a viszonyaink indokolta eltérésekkel, miiskövessük példájukat.

E feladatunk teljesítésénél elsősorban az a kérdés vár megoldásra, hogy milyen legyen a bíróság szervezete. A megoldási mód főleg kétféle lehet. Szervezhető ugyanis a bíróság vagy kizárólag a

munkaadók és munkavállalók képviselőiből (francia példa szerint) vagy pedig akként, hogy a bíróság összeállításában a munkaadókon és munkavállalókon kívül pártatlan és jogtudó harmadik személy is részt vesz (német, osztrák, olasz, belga példa szerint).

Tagadhatlan ugyan, hogy a békéltetés sikerének legfőbb biztosítéka a munkaadók és a munkavállalók képviselőinek közreműködésén nyugszik és amennyiben ennek a bíraskodásnak egyik legjelentősebb célja a vitás ügyeknek békés elintézése, ennek a célnak megvalósítása egyéb tényező közreműködése nélkül is elérhetőnek mutatkozik. Mindamellet az utóbbi megoldás, vagy *a pártatlan és jogtudó elem levonása mellett szólnak elméleti és gyakorlati megfontolások egyaránt.*

Kétségtelen ugyanis, hogy a békés úton elintézett perek aránylag nagy száma mellett mindig jelentékeny lesz a száma azoknak a pereknek, amelyek a bíróság döntésével nyernek befejezést. Már pedig a bírói döntés helyességének erős biztosítékául szolgál, ha abban a hivatásos bírónak mind pártatlansága, mind jogi tudása érvényesülhet.

Épen a szóban levő bíraskodásban értékes szerepe van ennek a közreműködésnek egyrészt azért, mert a munkaadó és munkavállaló osztályok képviselői kölcsönös jogviszonyukban saját osztályuk tudatából és törekvéseiből merített követelményeknek megfelelő álláspontot igyekeznek érvényre emelni. A gazdasági és szociális életben megszületett új érdekek és törekvések képviselői ők, akik főként az ipari munkaviszony új jogának keletkezését mozdítják elő. Ezzel az értékes hajtóerővel szemben a jogtudó bírókra vár az a feladat, hogy az új érdekeket és törekvéseket a fennálló jog szabályaival összhangba hozzák és a jog fokozatos fejlődését ezen a téren is biztosítsák. Másrészt közvetlen gyakorlati szempontból fontos szerepe van a jogtudó bírónak akkor, amidőn a bíróságnak osztály érdeket képviselő tagjai egyetértően megállapodásra jutni nem tudnak és véleményeik, illetőleg szavazataik ellentétes irányainak a jogi tudás és a pártatlanság mérséklő és kiegyenlítő eszközeivel egységes és helyes mederbe terelése a jogtudó bírónak válik, gyakran nehéz és felelősségteljes feladatává. Mindezeknek meggondolása indította a francia törvényhozást is arra, hogy a conseils de prud'hommes legújabb fejleményeiben már megszüntette ezeknek korábbi teljes különállását és, amint már előadtam, arra utasítja őket, hogy a tanács határozathozatalának meghiúsulása esetén a békebíró elnökle alatt tárgyalják és döntsék el a pert.

Bővebb indokolásra nem is szorul, hogy az a jogtudó és pártatlan elem, amelyre az ipari bíraskodás vezetése és irányítása leginkább bízható, nálunk magában a rendes bíróságban található fel. Az ezenkívül még szóba jöhető városi közigazgatás csak kisebb mértékben rendelkezik a közigazgatás elsőrendű feladatai szempontjából nélkülözhető olyan erővel, amelyek az ipari bíraskodás feladatainak megfelelőhözhetnek. A hivatali, illetőleg bírósági szervezeten kívül álló jogtudó egyéneknek az ipari bíróságok vezetésére alkalmazása pedig egyrészt kisebb biztosítékot nyújtana a pártatlanság tekintetében, másrészt pedig útjában állna annak a szempontnak, amely az ipari bíróságnak a rendes bírósággal lehetőleg szoros szervi kapcsolatára utal.

Ennek a megoldásnak, amely az ipari bíróságok vezetését a rendes bírókra bízva, tagadhatlan előnye ugyanis az, hogy a külön

szervezet létesítésével járó nagyobb költségeket megtakarítja. Az ennél is jelentősebb érdemi szempont szerint pedig a rendes bíróság hivatásos jogköre és gyakorlata következtében állandó kapcsolatban van a fennálló jogrenddel és ennek következtében leginkább képes arra a kiegyenlítő szerepre, amelyre előbb reámutattam. Nem kell tehát egyéb, mint olyan hatásköri és eljárási szabályok felállítása, amelyek a rendes bíróságot, a munkaadó és munkavállaló osztályok képviselőinek a szükséghez képest indokolt bevonásával, az ipari bíróság feladatkörének ellátására is alkalmassá teszik.

Mindezek figyelembevételével az ipari bíráskodást a járásbíró-ságokra kívánom bízni, amelyek rendszerint a peres eljárás általános szabályai értelmében és egyes bíróságokként, oly helyeken pedig, ahol az ipar és kereskedelem kellő fejlettségében megvannak a tárgyi és személyi feltételek, munkaadó és munkavállaló ülnökök közreműködésével járnak el.

Mennyiben, illetőleg mely ipari bíróságoknál indokolt a munkaadók és munkavállalók közül vett ülnökök alkalmazása, ezt a kérdést az illető §. részletes indokolásánál kívánom kifejteni. Már itt reámutatok azonban arra, hogy az ipari bíróságok létesítésével nem kívánom kipusztítani az ipartestületek békéltető bizottságait. Semminemű elvi álláspont rideg alkalmazása nem indokolhatja ugyanis, hogy az autonóm bíráskodásnak ez az egészséges gondolata, amely a javaslatban az ipari bíráskodásnak ülnökökkel kiegészítésében egyébként is kifejezésre jut, a törvényhozás újabb állásfoglalásával egyszerűen félretétessék.

A törvényhozás helyes óvatossággal a meglévő intézmény kellő kíméletével úgy jár el, ha az ipartestületek békéltető bizottságainak bíráskodását, mint fakultatív intézményt, életben hagyja, az ipartestületi munkaadó tagoknak és ezek alkalmazottainak szabad belátására bízva, hogy esetről-esetre kívánják-e igénybe venni ipartestületük békéltető bizottságának döntését.

Ugyancsak fakultatív módon megmaradhat a községi bíróságok hatásköre is azokban az ipari bírósági perekben, amelyek egyébként a per tárgyára tekintettel különben is községi bírósági hatáskörbe tartoznának.

Mellőzve tehát minden elvi egyoldalúságot, kellő kíméletben részesítve életben levő és életképes intézményeket és keresve a gyakorlatilag célszerű megoldást, akként kívánom az ipari bírósági ügyekben a bírói hatáskört szabályozni, hogy az ipari bíróságoknak és pedig helyenkénti különbség szerint ülnökökkel vagy ülnökök nélkül gyakorolt bíráskodása mellett fakultatív módon fentartani óhajtom az ipartestületek békéltető bizottságainak, valamint a községi bíróságoknak jelenlegi törvényes hatáskörét és a törvényjavaslat részletes megokolásában kifejtendő módon kívánok gondoskodni arról is, hogy ezek az ipari bíráskodás keretébe szervesen beleilleszkedjenek.

Kétségtelen, hogy ez a hatásköri rendezés a maga változatos-ságával nem felel meg valamely, kizárólag elméleti megfontolásokon nyugvó egységes bírósági szervezet követelményeinek. Annak szemében, aki mindenképp fölé helyezi, hogy egynemű ügyekben egynemű bíróság és egynemű eljárási szabályok szerint ítélkezzenek, a javaslatban foglalt rendezés azzal a kifogással találkozhatik, hogy ez a jogbiz-

tonság, a szervezet egyszerűsége és áttekinthetősége tekintetében nem állja meg helyét.

Elismerve, hogy ezek a jogi szempontok is megérdemlik, miszerint figyelembe véssenek, gyakorlati okokból, a tényleges életviszonyok, gazdasági és társadalmi állapotaink kielégítésre váró érdekeinek szempontjából mégis jobbnak találom, hogy inkább e bíraskodásnak bizonyos tagoltságát fogadjuk el, semmint azt a hátrányt, hogy elméleti megfontolások folytán mellőzzünk vagy talán kipusztítsunk olyan intézményt, amely a maga helyén és a maga keretében jó szolgálatot tehet.

Egyébként az ipari viszonyok különleges természete hozza magával, hogy nemcsak nálunk van ez így, de a többi, iparilag sokkal fejlettebb államokban is többfelé tagozódik az ipari bíraskodás.

Így magában a conseils de prud'hommes hazájában, Franciaországban sincs az ország egész területére kiterjedő hatásköre ennek az intézménynek, hanem csak rendeleti úton és esetről-esetre állítják azt fel egy-egy városban, az illetékes tényezők kívánságára. Egyebütt pedig a szóban levő perekben az elsőfokú bírói hatáskört a békebíró gyakorolja.

Ugyancsak mellőzték Németországban is az ipari, valamint a kereskedői bíróságoknak általánosan kötelező felállítását, amennyiben ezt kötelezően csak oly községekre írták elő, amelyeknek lakossága a legutolsó népszámlálás szerint meghaladja a húszezret. Más helyeken az ily bíróságok felállítása az illetékes tényezők önkéntes elhatározásától függ. Ott pedig, ahol ipari, illetőleg kereskedői bíróság nincs, a községi elöljáróság, illetőleg a rendes bíróság, valamint különösen az ipartestület tagjaira a békéltetőbizottság vonatkozó eljárása érinetlen maradt.

Lényegileg ugyanez a rendszer áll fenn Ausztriában is, azzal az eltéréssel, hogy itt ipari bíróságok felállítása egyáltalán nem kötelező és mindig az illetékes tényezők önkéntes elhatározásától függ.

Mindezekből látható, hogy a szóban levő kérdés különböző szempontjai külföldön is a mienkkel azonos eredményre, t. i. az ipari bíraskodásnak a gyakorlati szempontok megkövetelte tagozódására vezettek. Erre pedig nálunk annál nagyobb szükség van, mert iparunk szép fejlődési irányzata dacára is, aránylag kis számú városunkkal szemben áll az egész ország túlnyomó nagy részének mezőgazdasági jellege. Amíg tehát városainkban az ipari és kereskedelmi fejlettebb viszonyok a haladottabb iparú államok egyes intézményeinek megfelelő alkalmazását indokolhatják, addig a mezőgazdasági jellegű vidéknek azonos elbánásra sem szüksége nincs, sem nem vezetne az egyenlő elbánás helyes eredményre. Így áll ez az ipari bíraskodásnál is, amelynek ülnökökkel szervezése csakis az ipari és kereskedelmi jellegű, sűrűbb lakosságú helyeken vannak meg a személyi és tárgyi feltételek.

Egyébként az itt figyelembe vehető külföldi törvényhozás részleteire az egyes §§. részletes indokolásánál terjeszkedem ki, már most megjegyzem azonban, hogy az olasz törvényhozás részleteire nem hivatkozom és pedig azért, mert az jórészt még az első német törvény alapján épült fel és régibb keleté óta újabb törvények már némileg túlhaladták.

(Befejező részét jövő számunkban közöljük.)

KRÓNIKA.

A svédországi krízis.

Egy februári reggel 30.000 svéd paraszt vonult be Stockholmba, hatalmas tüntetés keretében adva kifejezést azon óhajuknak, hogy az ország katonai ereje mielőbb jelentékenyen megerősíttessék. A lelkes és hazafias sereg a királyi palota elé vonult, ahol az uralkodó csatlakozott ezen kívánságukhoz. Úgy látszik, hogy a népek és a királynak e feltűnő szolidaritása nem is annyira egy közös ügy mellett, mint inkább a közös ellenfélnek tekintett kormány ellenirányul. Ez a felvonulás egyébként eredménye annak a nagyarányú agitációnak, melyet Sven Hédin, Pontus Fahlbeck és mások már évek óta folytattak azzal a céllal, hogy a svéd népet tudatára ébresszék azon veszedelemnek, mely nemzeti önállóságát állítólag a hatalmas szomszéd, az orosz birodalom részéről fenyegeti. Ezen agitáció jelszava az volt, hogy az ország hadereje, a tengeri és szárazföldi egyaránt megerősíttessék. A parlamenti többség és így a kormány is elvileg fegyverkezéssel állásponton lévén, mérsékelt lelkesedéssel nézte ezt a propagandát. A hatalmas manifesztációk azonban úgylátszik nem maradtak hatástalanok a parlament radikális szárnyára sem, minek első eredménye az volt, hogy egy parlamenti bizottság 14 szavavattal 6

ellenében a szolgálati idő kiterjesztése mellett foglalt állást és ebben a többségben a 4 mérsékelt ellenzéki mellett 9 radikalist és egy szociáldemokratát találunk s csak 3 radikális és 3 szociáldemokrata ellenetzte a javaslatot. A kormány akkor azt az ígéretet tette, hogy a legközelebb összeülő parlamentnek javaslatot fog tenni a haderő jelentékeny megerősítése tekintetében és ennek költségeit német mintára katonai adó meghonosítása által szándékozott fedezni. A tüntető parasztok azonban úgy a királyhoz, mint a miniszterelnökhöz intézett szónoklatukban hajlandónak nyilatkoztak a szükséges pénzáldozatok meghozatalára is, ezzel szemben azonban követelik, hogy az egész nagyfontosságú véderőkérdés még ebben az évben oldódjék meg. Ámde a miniszterelnököt nyilvánosan tett ígéret kötötte e tekintetben, hogy semmiesetre sem fogja a gyalogság szolgálati idejének meghosszabbítását az új választások előtt törvénybe iktattatni. Ennek az ígéretnek a heves hazafias követelményekkel való összeegyeztetése csak úgy lett volna most már lehetséges, ha Staaff miniszterelnök a választásokat hamarosan kiíratta volna. Ehelyett beírta mérsékelő nyilatkozatokkal, melyekben különösen a nagy parasztdeputációnak adott válasza bővelkedik. Azt mondja ebben többek

között, hogy a kormány véderőjavaslata bizonyára alkalmas arra, hogy az annak felfogásával kapcsolatban beálló változások arra képesítsék a haderőt, hogy minden külső ellenséggel szemben sikeresen megvédje az országot. Erősen hangsúlyozta a miniszterelnök azt a felfogásbeli ellentétet is, mely közte és a deputáció szónoka között fennáll az egész véderőprobléma értékelése tekintetében. Utal arra a sok nyugtalanító hírre, melyek az ország legkülönbözőbb részeiből indultak ki és amelyek hol egy nagyszabású kémkedési históriáról meséltek, mely persze sohasem történt meg, hol egy küszöbön álló háborúval az ország váratlan megtámadtatásával és a határon való hadseregösszpontosítással rémítették a kedélyeket. A miniszterelnök a sorok között kimutatta az összefüggést ezen fantazmagóriák és az épen lefolyt demonstráció között, nem kifejezetten és nem bántóan, de eléggé határozottan ahhoz, hogy a kormány álláspontját ezen kérdésben kifejezésre juttassa. Közben a király és a miniszterelnök válasza közötti ellentét oly élesen rávilágított a fejedelem és a parlament ellentétére, hogy a dolgok további folyamán Staaff miniszterelnök és vele a liberális minisztérium kénytelen volt visszalépni. Ez a kormányválság a beavatottak szerint annyit jelent, hogy a parlamentben uralkodóvá lett liberális irányzat, mely a véderőpolitika tekintetében azt a célt tűzte ki magának, hogy a fegyverkezést a társadalmi munka érdekében korlátozza, egy időre megint háttérbe szorul és újból helyet

ad egy konzervatív korszaknak, melyben a katonai szempontok mellett minden egyéb eltörlül. Ennek a felfogásnak az uralomra jutását garantálja már az új miniszterelnök, de Geer bárónak személye is, aki nem szélső konzervatív felfogású ugyan, de mint a nagyfokú fegyverkezés exponált barátja ismeretes és bizonyára arra fog törekedni, hogy az új kormány a konzervatívok és a véderőreformmal szimpatizáló liberálisok csoportjával egyesülve többséghez jusson. Közben a radikális politikusok támadják a királynak azt az eljárását, hogy a parlamenttel és felelős minisztériumával szembe helyezkedett és a parlamentalizmus ezen megsértését a király által alkotmányellenesnek állítják oda. Ez a pillanatnyi helyzet a jövőre nézve még kérdéses, hogy a király alkotmányellenes magatartása fölött érzett felháborodás elég erős-e ahhoz, hogy az immár alig elkerülhető képviselőválasztásoknál együtt tartsa az egész baloldalt, vagy pedig hogy de Geer hazafias felszólítása a nacionalista erők egyesítésére lesz-e elég erős ahhoz, hogy a balszárnyat véglegesen kettéossza és ily módon a hazafias véderőreformereknek és fegyverkezés-barátoknak az áhított többséget meghozza.

A spanyol inkvizíció szociálpolitikája.

Charles Zeci-nek, a spanyol inkvizíció történetéről szóló nagy munkája, mely a most megjelent német fordítás által megközelíthetővé vált a kontinentális olvasóközönség számára is, érdekes és még eddigelé

kevésbé ismert adatokat tartalmaz az inkvizíció gazdasági és szociálpolitikáját illetően. Ez akciójában a katolikus egyház újszerű magatartása abban állott, hogy a bűnbocsánat és a tisztító tűztől való megszabadulás elárúsításával a vevőknek is bizonyos ellenszolgáltatást nyújtott. Amennyiben ugyanis a templomosok, a középkori nemes templárius-rend lovagjai ily módon bank- és uzsoraüzleteket folytattak, úgy ez hasznos volt annál fogva, hogy ez oly időben történt, amikor még bankok egyáltalán nem léteztek, az olasz uzsorások pedig óriási kamatokat fizetettek maguknak, vagyis az egyházi rend pénzügyi transzaksióvalósággal fennálló közgazdasági szükségletet elégítettek ki. Ha ugyanis valakinek pénzre volt szüksége, egyszerűen a templáriusokhoz fordult, aki pedig bűneitől akart megszabadulni, vagy valamely kedves halottat akart megváltani a túlvilági kínszenvedéstől, az egyházat, a bűnbocsánat monopolizálóját és árubaocsátóját kereste fel. Sőt sokszor ettől a fáradságtól is megkímélték, amennyiben az inkvizítorok nem vártak addig, amíg a vevők felkeresték őket, hanem maguk mentek el hozzájuk, ravasz és erőszakos eszközökkel szaporítva klientúrájukat. Persze a konkurrencia sem volt kicsi, mert pogányok, hitetlenek, de sokszor naiv hívők kizsákmányolása tekintetében püspökök és barátok erős versenyt támasztottak egymásnak.

Már III. Sándor pápa és az ő szellemében a harmadik lateráni zsinat is megparancsolta, hogy min-

den pogányt rabszolgává kell tenni, vagyonát pedig elkobozni. A rabszolgasors helyett mindjárt a XIII. század elején és különösen Délfranciaországban a megöletés és elégetés jutott az eretnekek százainak és ezreinek osztályrészül, azonban a vagyonekobbzás fontos alkotórésze maradt az inkvizíció büntető eljárásának, mely sok esetben annyira ment, hogy uralkodó fejedelmeket fosztott meg országaiktól az egyház, illetve az igazhívők javára.

Spanyolországban az inkvizíció törvényszékének valamely felmerült gyanú esetén első dolga az volt, hogy az eretnekség vádjával terhelt személyt úgy személyes szabadságától, mint egész vagyonától megfosssa. A vádlott a közismert borzalmasságú börtönbe került, birtokát pedig¹ a vizsgálati fogságnak gyakran évekre nyúló tartama alatt a bírák és hivatalnokok kezelték. E kezeléstről semminemű számadást nem tartoztak adni és így a vádlott, még ha felmentették is, csak vagyonának roncsaihoz jutott, mire kiszabadult a börtönből.

Mint ahogy Katholikus Ferdinánd és Izabella spanyol királyok a zsidókat, ép úgy üldözték utódaik a mórokat. Amíg az önálló mór királyság Granadában fennállott, addig még csak kímélték őket, de a keresztény uralommal együtt megkezdődött számukra a rémuralom ideje is. A város kapitulálásakor a mohamedánoknak egyenjogúságot, a vallás, tulajdon és személy szabadságát biztosították, valamint a kivándorlás jogát, illetve a menekülteknek a visszatérés lehetőségét adták meg.

Mihelyt azonban a papi kormány biztonságban érezte magát, mindezen jogoktól megfosztotta őket azon az alapon, hogy a pápák többször és egyértelműleg kijelentették, hogy eretnekeknek és hitetleneknek tett ígéretet vagy esküt nem kell betartani. Vajmi hamar elkezdődött a kényszerkeresztelés is, úgy, hogy az üldözötteknek nem maradt más választásuk, mint a megkeresztelkedés vagy a kivándorlás. De ez utóbbi is jelentékeny korlátozást szenvedett, amennyiben egy 15ü7-ből való rendelet szerint, a kivándorlók kötelesek voltak 14 éven aluli fiú- és 12 éven aluli leánygyermeküket visszahagyni. Jellemző ebben a rendeletben az inkvizíció szociálpolitikájának egész alattomos két-színűségére az az engedély, mely lehetővé teszi a kivándorlóknak, hogy magukkal vigyék minden vagyonukat, „arany, ezüst és néhány más dolog kivételével”. Emellett a kivándorlás helye is jelentékenyen meg volt szorítva, amennyiben jóformán csakis Egyiptomba engedélyezték azt és kizárólag a biscajai kikötőből, hogy a jó hosszú tengeri út visszariassza őket.

Az inkvizíciónak a mórokkal szemben követett szociálpolitikáját misem jellemzi jobban, mint egy 1561-ben kiküldött királyi vizsgálóbizottság jelentése, mely a vizsgálat eredményeit így összegezi: „A mórokat arra kényszerítik, hogy keresztényekként éljenek és hitetlenek módjára adózzanak.”

A XVI. század vége felé aztán az inkvizíciót saját rémuralma tette lehetetlenné; nem maradt több kon-

fiskálható birtok, nem maradt több felégethető eretnek, az inkvizíció fénykorában üzött leánykereskedelmi lehetőségek is megcsappantak, mire a katolikus egyház is „toleránssabb” lett.

A home-rule kérdéséhez.

Az új angol parlamenti ülészak kezdetével újra előtérbe nyomul a home-rule kérdése. A trónbeszéd annak rendje és módja szerint javasolja, hogy e kérdésben a parlamenti pártok igyekezzenek egyezséget létrehozni. A sajtó, mely a trónbeszéd e részével foglalkozott, nagyrészt magáévá teszi ezt a felfogást és általános az a vélemény, hogy a kérdés ily értelmű megoldása, minden pártpolitikától eltekintve az ország szempontjából a legjobb megoldás volna. Nagyon valószínű ugyanis, hogy az ír önkormányzatnak olyan megvalósítása, mely az ulsteri protestánsok érdekeit legalább is bizonyos fokig mellőzné, súlyos sőt úgy lehet véres zavargásokra fog vezetni. Másrészt a csaknem teljesen letárgyalt javaslat megakadályozása hatásaiban kiszámíthatatlan elégtelenséget kelthetne a nacionalista Írországnak. A miniszterelnök a felirati vita során szintén annak a felfogásnak adott kifejezést, hogy a jelen körülmények között mindenképpen kívánatosabb egy kompromisszum a home-rule tekintetében, mint új választások megejtése. A konzervatívek természetesen ellenkező véleményen vannak és a kormány kiegyezési óhaját úgy értelmezik, mint bevallását tehetetlenségüknek, mint rossz leplezését annak

a zavarnak, amelybe a kormány és politikája jutott. Különösen Chamberlain-nak sikerült a kérdést kiélezni, aki nyíltan az elé az alternatíva elé állította a kormányt, hogy vagy kivonja Ulstert a home-rule intézkedései alól, vagy a biztos polgárháborúnak néz elébe. Az unionisták jól tudják azonban, hogy a kormány ezt a beállítást nem veheti komolyan, már csak azért sem, mert az ulsteri provinciának Írország többi részétől való elkülönítése, megint csak a többi íreket lázítaná fel. A trónbeszéd által javasolt és áhitott egyezményre tehát ugylátszik nem nagyon kedvező a hangulat. De ha ez nem jönne is létre, aligha fogja a kormány a konzervatívoknak azt a szívességet megtenni, hogy kiírta az új választásokat, mert ez egyértelmű volna a home-rule javaslat feladásával. A konzervatívoknak ennél fogva nem marad egyéb hátra, mint az eseményeket siettetni, a hangulatot országszerte hevíteni és esetleg puccsok által az új választásokat kierőszakolni. A következő hetek és hónapokban tehát előreláthatólag le fog zajlani utolsó felvonása annak a drámai küzdelemnek, mely már oly hosszú ideje tartja izgalomban a civilizált világot és amelyet a szereplők: az angol kormány és az angol ellenzék egyforma erővel és egyforma kitartással folytatnak.

Polgári házasság Olaszországban.

Az olasz kormány most terjesztette be a király legutolsó trónbeszédében kilátásba helyezett javaslatot a kötelező polgári házasságról. Ez a törvényjavaslat kilenc szakaszt

tartalmaz, melyek közül az első az elvet juttatja kifejezésre, a második megtiltja az egyházi hatóságoknak, hogy a polgári esketésről szóló okirat előmutatása nélkül megáldják a házasságot. A harmadik szakasz a polgári házasságkötés formális megkönnyítéséről gondoskodik bizonyos esetekben, nevezetesen a szegénység esetében. A negyedik és ötödik szakasz a törvény intézkedéseit átjárgó házasságok és lelkészek pénzbüntetéséről intézkedik, kimondván, hogy a visszaeső lelkésztől ennek állami fizetése is megvonható. A hatodik szakasz szerint a büntető eljárás beszüntetendő, ha az ítélet jogerőre emelkedése előtt a polgári esküvőt pótolták. A hetedik szakasz pénzbüntetéssel és fizetésmegvonással sújtja azokat a lelkészeket, akik vonakodnak az egyházi esketési anyakönyveket az állami hatóságoknak felmutatni. Végül a nyolc és kilenc szakaszok átmeneti intézkedéseket tartalmaznak.

Látnivaló, hogy ez az új javaslat liberalizmusban semmi kívánni valót sem hagy hátra és az egyházzal szemben is lényegesen konciliánsabb az előző javaslatoknál, már csak abban a tekintetben is, hogy az azokban megállapított szabadságbüntetéseket ezúttal elejti és a klerikális agitációt, melyet egyébként csak mesterségesen szítottak a házassági elválás elkerülése érdekében, azzal teszi lehetetlenné, hogy a hatodik szakasz által módot ad az egyháznak szerzett jogainak dokumentálására.

Mindezek ellenére azonban a javaslat nagy oppozícióval találkozik,

és pedig nem pusztán klerikális körökben, hanem minden olyan pártárványalatt részéről, amely az egyházi és állami hatóság éles elhatárolásához ragaszkodik. Az előbbi öt javaslat szerencsétlen sorsa is amellettt bizonyít, hogy az olasz közvélemény és közszellem kevésbé kedvez az egyházpolitikai reformnak. A javaslat tehát minden valószínűség szerint hozzá fog járulni az amúgy is kritikus helyzet kiélezéséhez. Úgy látszik, hogy a javaslatnak és a kormány-
nak ellenségei ezt az alkalmat fel fogják használni annak a megkísérlésére, hogy a kormányt megbuktassák. Tekintve továbbá, hogy az egyházpolitikai kérdéshez való-állásfoglalás mikéntje a speciális olasz viszonyok mellett nagy mértékben ki fog hatni a jövő választás eshetőségeire, a javaslat előreláthatólag nagy parlamenti küzdelmet fog provokálni.

A porosz földosztó-törvényjavaslat.

A porosz tartománygyűlés előtt törvényjavaslat fekszik, mely a földbirtokok parcellázásáról szól és melynek intézkedései főbb vonásaiban a következők: A közjónak megfelelő földbirtokfelosztás – úgymond a javaslat bevezetése – az államra nézve a legnagyobb fontossággal bír. Ebből kifolyólag szükséges, hogy kiküszöböljék a mező- és erdőgazdasági telepek tervszerűtlen szét-szórását, másrészt elkerülhetetlen oly felosztása a földbirtokoknak, melyek a paraszti és kisüzemi gazdaságok szaporítása útján a belső kolonizáció fejlesztéséhez vezetnek.

Ezen általános elveknek megfelelőleg a javaslat első fejezete a földbirtokfeldarabolás meggátolása céljából indítványozza, hogy oly felosztások, melyeket iparszerű birtokelárúsítók vagy közvetítők vesznek foganatba, a jövőben a kormányelnök hozzájárulásától függhjenek. Ezenkívül bizonyos esetekben ily iparszerű birtokközvetítő szerződésbeli ellenfelének jogában áll, hogy egy már megkötött adásvételi szerződéstől visszalépjen. A második fejezetben a javaslat a belső gyarmatosítás közvetlen fejlesztése céljából ír elő különböző intézkedéseket és pedig: 1. település céljaira szolgáló földterületek megszerzésének megkönnyítése érdekében törvényes elővételi jogot biztosít az állam részére; 2. ugyanezen célból intézkedik aziránt, hogy egyes földbirtokrészek megvásárlása esetén a jelzálogviszonyok rendezése megkönnyíttessék; 3. járadék birtokok létesítésének elősegítése és az állami járadékbankhitelnek felemelése érdekében (a tényleges érték eddigi $\frac{3}{4}$ -éről annak $\frac{9}{10}$ -ére) 75 millió márka bocsátandó rendelkezésre hitelek engedélyezésére, valamint az eljárás egyébkénti megkönnyítése céljaira.

Igen jelentős e javaslatban az, hogy a kormány felügyeleti jogát az eddiginél sokkal nagyobb mértékben érvényesíti a földbirtokok adásvételénél olyan egyének részéről, akik ezzel rendszeresen foglalkozván, a földet árúnak tekintik, melyet általános közgazdasági szempontok mellőzésével, tisztán saját gazdagodásuk lehető biztosításának

célzatával segítenek szétdarabolni, miközben a földéhes munkásoktól és kisbérletűktől túl magas árakat szednek, azonkívül az általuk létesített új telepek gyakran célszerűtlenek és általában több hasonló anomália származik. Ennek az alapelvek és a hozzáfűzött biztosítékoknak nyomára bizonyára hozzá fog járulni a porosz belső kolonizáció emeléséhez és a kivándorlás csökkentéséhez.

Imperializmus és rabszolgaság.

Most két éve a német birodalmi parlament határozatot hozott, melyben felkéri a kormányt, hasson oda, hogy a keletafrikai német gyarmatokban a rabszolgaság intézményét megszüntessék. Ennek a kérdésnek különböző nyilvánulásai sokat foglalkoztatják ezidőszerint a német etnográfusokat és szociálpolitikusokat. A keletafrikai rabszolgaság problémája ugyanis szoros összefüggésben áll vallási, társadalmi, politikai és gazdasági kérdésekkel, melyek összességének megítélésénél abból kell kiindulni, hogy Keletafrikában kétfajta rabszolga van: a házirabszolga, a watumwa és a hadifogoly, a mateka. Az elsők olyanoknak leszármazottai, kik hosszabb idő óta, de mindenestre már a német uralom kezdetét megelőzőleg jobbágysági viszonyban állottak. Utóbbiak jogállapota teljesen kimerül abban a tényben, hogy ők hadifoglyok, kik a különböző felkelések folyamán, utoljára az 1905/6. években fogságba kerültek és a harcosoknak részint zsákmányként, részint földmunka végzése céljából átlen-

gedték őket. Ebből a laza viszonyból alakult ki aztán – főleg a kormány beavatkozásának hiányában – az a rabszolga-állapot, mely a benszülöttek ezreit sújtja.

Az állami beavatkozás mikéntje szempontjából figyelemreméltó tény, hogy a házirabszolgaságot a mohammedán rítus nem tiltja, amely ténnyel minden jogi rendezésnek számolnia kell. Emellett tekintetbe veendő, hogy a rabszolgaságnak egy bizonyos időponttól kezdődő s egy tollvonással való eltörlése lényegesen kihat a gazdasági és szociális viszonyokra is. A keletafrikai német gyarmat számos helyén ugyanis a mezőgazdaság teljesen a házirabszolgák munkáján nyugszik, melynek megszüntetése kétségtelenül olyan gazdasági zavarokkal járna, mint aminőkkel annak idején a zanzibári rabszolgafelszabadítás járt. Emellett persze megszakad az a patriarchális kapcsolat is úr és rabszolga között, melynek utóbbira nézve is egy és más előnye van, mint aminő pl. a munka képtelen rabszolga számára haláláig biztosított aggkori segély. A rabszolga-megváltás céljaira hozzávetőleg 7-8 millió márkára van szükség, mely összeg legalább is egy időre kevésbé gyümölcsöző beruházást jelent a német birodalomnak.

Sokkal egyszerűbb az eljárás a hadifoglyoknál, kiket egyszerűen szabadoknak lehet nyilvánítani, anélkül, hogy ezzel szemben nagyobb ellenszegülés volna várható. Ezen már ma is megvalósítható szabadonbocsátás mellett legalkalmasabb-

nak azt találják, ha a másik rab-szolgatípus fokozatos megszüntetését veszik foganatba.

A székesfővárosi árvaszék.

Dr. Melly Béla árvaszéki elnöknek az árvaszék 1913. évi működéséről közzétett jelentéséből kitűnik, hogy az árvaszék jelentős haladást tett az ügyvitel egyszerűsítése, a gyermekvédelem s a kiskorúak prostitúciója elleni küzdelem torén. S ha működése ez irányban még nem is tekinthető kielégítőnek, ez nagyrészt más akadályozó tényezőknek tudható be, az előző évhez képest azonban mindenesetre jelentős haladás konstatálható.

Az ügyforgalom a múlt évben így alakult: beadvány beiktatott 98.094 drb, ebből elintézetlen dec. 31-ig 2587 drb.

A vagyontalan elmebetegek jogvédelme eddig teljesen elhanyagoltatott. A hozzátartozók, félve az ápolási- és egyéb költségektől, önként nem jelentkeztek, sokszor kinyomozni sem sikerült őket. A kijelölt idegen gondnok pedig kevés érdeklődést tanúsított gondnokoltja állapota iránt. Ezért a múlt év folyamán életbeléptették a *hivatásos gyámság* intézményét és erre dr. Szemethy Károly rendeltetett ki. Eddig 212 vagyontalan elmebeteg részére küldetett ki hivatásos gondnok.

A gyermekvédelmi osztály ügyforgalma 9698 ügydarabbal szaporodott, noha az adminisztráció egyszerűsítése érdekében több intézkedés történt. Ezt főképp *a házasságon kívül született gyermekek* ügyében

a szülőháznál történt adatbeszerzés okozta. Ezeknek az ügyében 3254 ügy került elintézés alá, ebből 175 nem nyert érdemleges elintézés. Gyám 2996 gyermek részére rendeltetett ki.

A tartásdíjak összege nem volt kielégítő. A súlyos gazdasági helyzet ennél és főképp a végkielégítéssel eseteknél volt érezhető. Ugyancsak ez volt az oka a gyermekhalandóság s a közös háztartásban, úgyszintén ismeretlen helyen élő szülők nagy, s az örökbefogadások csekély számának. A személyes felügyelet iránt az árvaszék megkezdte a patronage-egyleteket, hogy ezt egy-egy tagja útján gyakorolja. De ezirányban csak a Feministák Egyesületének jelentésében van eredmény feltüntetve.

A bírói ítélettel megítélt tartásdíjak havonként 3345 koronát tettek ki. Egyezségileg megváltott tartásdíj címén befolyt 6400 korona, 13 esetben biztosított havi tartásdíj kitett 379 koronát, ajándékozás révén 2500 korona értékű értékpapír helyzetetett letétbe. 55.450 korona fizettetett be tartásdíj végleges megváltása címén. 1889 korona biztosított havi tartásdíjban.

Örökbefogadás iránt 470 törvénytelen gyermek ügyében indult meg az eljárás, 404 esetben az örökbefogadási szerződést a gyermekvédelmi osztály készítette el. *Utólagos házasság* útján való törvény eszi test 214 gyermek érdekében kezdeményezett az árvaszék.

A prostitúció elleni küzdelemben az árvaszék a tavalyihoz képest nagyobb eredményt mutat fel:

A rendőrség 564 esetben értesítette az árvaszékot arról, hogy kiskorú kénő bárcát váltott. Ezek közül budapesti 11%; vidéki 82% volt, 57% cseléd. Az árvaszék 96 esetben rendelt kiskorú prostituáltak részére hivatásos gyámot, 36 esetben ügygondnokot, midőn a törvényes képviselő a szükséges lépéseket nem tette meg.

Az 564 közül 142 önként adta vissza a bárcát, hivatalból bevontott 52, meghagyatott 131 esetben. 18 kiskorú, ki bárcáját hivatalból visszaadni volt kénytelen, újra igazolványt váltott. 13 esetben kérte az árvaszék a javítóintézetbe való helyezést, ezt azonban *egy esetben sem engedélyezték*, pedig enélkül a prostitúció elleni küzdelem meddő marad.

Az erkölcsi züllésnek indult, nyilvánartott gyermekek száma 1913-ban 4423 volt, nagyrészüik állami gyermekmenhelyeken helyeztetett el, vagy patronage-egyletek védelme alá került. Javítóintézetbe való helyezés érdekében 59 esetben járt el az árvaszék.

Az igazságügyminiszter központi pártfogó-irodát állított fel, mely november 1-én a fiatakorúak felügyelőhatóságánál kezdte működését.

Az állami gondozásból kikerült lányok az állami selyemfonódákba juthattak, hol számosan egy kis tőkét is gyűjtöttek.

A gyermekvédelmi tanács múlt évben 54 ülést tartott, melyekben 4529 ügyet intéztek el.

Az ügymenet javítása érdekében több intézkedés történt, az ügyme-

netet egyszerűsítették, főleg a már említett szülőháznál történő adatbeszerzés útján. A törvénytelen gyermekekre vonatkozó születési anyakönyvi kivonatokat belügyminiszteri rendeletre az anyakönyvvezetők beküldik az árvaszéknek. Az elmúlt évben a fővárosban született törvénytelen gyermekek csaknem mind az árvaszék ellenőrzése alá kerültek.

Az adóreform.

Dr. Szende Pálnak most megjelent ily című könyve alapvető munka. Mikor az adótörvények életbeléptetése elleni küzdelem megindult, a tiltakozás, jajveszékélés és panaszok jórészben csak általános mondásokban merültek ki. Szende Pálé az érdem, hogy a polgárság sérelmeit és tiltakozását konkrét formába öntötte és az általánosításokat exakt statisztikai adatokon és szigorúan tudományos elveken alapuló következtetésekkel helyettesítette. (Végre meg fogja tudni a polgárság, tulajdonképpen mit akar és mit kell akarnia. *A szerk. megjegyzi.*) Az itt ismertetett tanulmány mindenekelőtt az adóreform pénzügyi hatásait állapítja meg. De nem áll meg itten, hanem kiindulva abból a szempontból, hogy egyfelől az államháztartás helyzete, másfelől a megváltozott gazdasági viszonyok elengedhetetlen követelménnyé teszik adórendszerünk gyökeres reformját és modernebb alapokra való helyezését, az adórendszerünk jövőjére vonatkozó indítványoknak a statisztika segítségével szilárd és kézzel fogható alapot is teremtett.

Ami mindenekelőtt az adóreform pénzügyi mérlegét illeti, a szerző kimutatja, hogy a hivatalos számítások, amelyek szerint az adóreform a kincstár jövedelmének csökkenésével járna, túlságosan pesszimiztikusak és téves alapokon nyugszanak.

Naív részletességgel bizonyítja, hogy az adóreform mostani alakjában, főképen az 1912. LIII. t. c. szigorító intézkedései folytán nemcsak bevételcsökkenést nem okozhat, hanem többlettel fog járni. Ami könnyítés a reform folytán beállni fog, annak terhét főleg az ipar és a kereskedelem fogja viselni. Az adóreform pénzügyi eredménye – amint azt a szerző ismételten kiemeli – elsősorban attól függ, hogy milyen mértékben sikerül a földbirtok igazságos megadóztatását biztosítani. Ha nem, akkor a deficit elkerülhetetlen és a többi emelkedő adóteherrel bíró osztályok méltán kérdezhetik, hogy milyen joron követeli az állam egyedül tőlük, hogy a közteherviseléshez fokozott mértékben járuljanak s könnyítést csak a földbirtok élvezzen. A városi polgárság felzúdulása arra készítette a kormányt, hogy az adótörvények életbeléptetését elhalássa. Ez a halasztás hosszabb időre szól és a rendelkezésre álló időt arra kell felhasználni, hogy nemcsak egyenes adóink, hanem egész adórendszerünk gyökeres reformját előkészítsük. Ez annál is inkább szükséges, mert az új adótörvények remélt kedvező hatásai addig nem érvényesülhetnek, amíg adórendszerünk és pénzügyi szervezetünk egyéb hibái nem orvosoltnak.

Adórendszerünk teljes reformjának magában kell foglalnia:

1. Új egyenes adók létesítését. A nyugati államok mintájára nekünk is be kell hoznunk az általános vagy kiegészítő vagyoadót és az értékemelkedési adót, az örökösödési illetékünket modern progresszív örökösödési adóvá kell átalakítani és ki kell fejleszteni a fényűzési adók rendszerét.

2. A fogyasztási és egyéb közvetett adók reformját, annál is inkább, mert 1870-1911 között az egyenes adók hozadéka 150%-al, a fogyasztási

tási adóké ellenben 900%-al emelkedett.

3. A helyhatósági adóztatás gyökeres reformját.

4. Az adóigazgatási szervezet és

5. a jogorvoslati rendszer fejlesztését, illetőleg átalakítását.

Szükséges végül még a közigazgatás általános reformja és a jövődéki büntetőjog reformja.

Az általános fejtegetések után a szerző előterjeszti részletes javaslatait, amelyek két csoportra oszthatók. Az első az új adótörvények revíziójára, a második adórendszerünk teljes reformjára és a változások keresztülvitelére alkalmas pénzügyi programra vonatkozik. Minket főleg az utóbbi csoport érdekel. Es itt különösen ki kell emelni, hogy a szerző mindig szigorúan számol a *reális* viszonyokkal és mindenféle utópisztikus konstrukciótól tartózkodik.

A végleges adóreformnak a szerző nézete szerint a következő alapelvekben kell a jelenlegi adórendszerrel különböznie:

a) Az adórendszer súlypontja a fogyasztási és közvetett adókról az egyenes és főleg a vagyoni adókra tereitessék át.

b) A kisebb egzisztenciáknak adott könnyítéseket a nagyobb adóerejűek viseljék.

c) Az adótörvény hozás törekedjék a nemzeti vagyon és jövedelem igazságosabb eloszlására is közrehatni.

d) Az adóalap megállapítása minden társadalmi osztálynál és foglalkozási ágnál egyenlő elvi alapon történjék.

e) Az új adók terhe elsősorban azon rétegek vállaira hárítandó, amelyek a kiadások hasznáiban inkább részesülnek.

f) A jövedelmi adó gerince az általános jövedelmi adó és az általános vagyonadó legyen.

g) Az adóreform terjedjen ki a helyhatósági szolgálatokra is.

Ami már most az egyes adóneveket illeti, a jövedelmi adó tekintetében a szerző azt proponálja, hogy az angol-francia (Cailloux) rendszer mintául vételével alkottassék meg. Az általános vagyoni adó tárgyalása után áttér az örökösödési adóra, ahol azt javasolja, hogy az adótétel nemcsak a rokonság foka, hanem a hagyaték nagysága szerint is emelkedjék. A legkisebb hagyatékok adózatlanul hagyandók, de az értékhatárnak alacsonynak kell lennie.

Szerző ezután behatóan foglalkozik az értékemelkedési, hozadéki és fényüzési adókkal, a telekadóval, (mellyel nemcsak a *beépítetlen* telkeket lehet megróni, sőt ez esetben nincs is nagy jelentősége. A szerk. megjegyzése.) és számos változtatást proponál a fogyasztási adók terén is. A függelék az adóstatisztika reformját tárgyalja.

A könyv az Adó- és Illetékügyi Szemle kiadásában jelent meg.

Húsankét.

Tizenegy hónapig tárgyalt az a német parlamenti bizottság, amely Delbrück elnöklete alatt a húsdrágaság kérdését volt hivatva minden irányban földéríteni és megoldani. A tárgyalás anyagát most nyilvánosságra hozták és abból nagyjából meg lehet állapítani, hogy bár néhány részletét a kérdés-komplexumnak tisztában látjuk a tárgyalások után, egészben véve azonban alig vitte előbbre az ügyet a beható tanácskozás. Megállapították, hogy az eddigi felfogás, amely szerint a gazda istállóárai önkényesek volnának, téves, mert az istállóárok a piaci árak után igazodnak. Megállapították, hogy minél ingadozóbb a felhajtás, annál magasabb az ár-nívó, meri; a kereskedő így tudja csak magát kompenzálni és hogy ez ellen hosszú lejáratú szállítási szerződésekkel lehet legjobban

védekezői. Nagy bajok okozójának találták a borjúk korai és tömeges levágását is, ami a húanyag minőségét is, mennyiségét is károsan befolyásolja. A húárusítás formája tekintetében a bizottság arra az eredményre jutott, hogy ezidőszerint nincsen még alkalmasabb megoldás, mint a mészárszék. A fogyasztási szövetkezetek az üzemeltetésben való megtakarítás, a készpénzvásárlás és nagy forgalom dacára aliy vagy egyáltalában nem képesek olcsóbban adni a húst, mint a mészárszékek. A hamburgi „Produktion” szövetkezetben az árak ugyanazok, mint a közepes üzemű mészárszékekben, noha a tiszta nyereség csupán 1.81%. Az áruházak olcsó húsa nem mindég, nem mindenhol és nem egyforma mennyiségben áll a publikum rendelkezésére: ez csak kivételes hús-vásárlási alkalom, amelynél az üzleti közvetlen haszontól rendszerint egészen el is tekintenek. A tisztán húsrúháznak magasabb árakkal kellene dolgoznia. Az iparvállalatok olcsó húseladása is csak nyereség nélkül vagy egyéb alapokból való pótlás által lehetséges. Ugyanígy eredménytelennek bizonyult a külföldi hús behozatala is, amely csak kis mértékben gyakorol ármérséklő hatást a piacra és csupán egy kisebb városi réteg javára szolgál. Mindannak dacára a nagyban való kereskedelem céljaira az ankét ajánlatosnak tartja a mezőgazdasági szövetkezetekkel való együttműködést és e célból Delbrück egy vegyes bizottság kiküldését javasolja a német mezőgazdasági tanács és a német Stadtag kiküldötteiből. Az állami és hatósági beavatkozástól az ankét nem sokat vár, a Bajorországban kezdeményezett hatósági ármegállapítást pedig teljesen céltalannak tartja, mert a mészáros ezt a minőséggel, a kikészítéssel, a csonttal stb. ellensúlyozza.

Szocialista agitációs füzetek

cím alatt sorozatos röpiratokat bocsájt közzé a Népszava könyvkereskedése. Az első füzetet, amelynek címe „*Az osztályharc*” Garami Ernő írta. Ezt a kis agitációs füzetet is azok a magas kvalitások jellemzik, ami általában Garami Ernő írásait. Világos, konciz előadási mód és najry tudás. A füzet munkások számára készült, de mégis – ez nagyon jellemző – nemcsak kerüli az agyontaposott kifejezéseket, melyek az ilyenfajta irodalomban az unalomig ismétlődni szoktak, hanem nyugodt, folyamatos előadása szerencsésen kerül minden rikoltást is. Nemcsak a munkás, hanem mindenki élvezettel fogja olvasni az egy íves füzetet (ára 6 fillér), mely a meglepően szegény magyar populáris irodalom egyik legjobban sikerült terméke.

Francia bányamunkások nyugdíja.

A képviselőház most elfogadta a bányamunkások aggkori nyugdíjának a szenátustól visszaküldött törvényjavaslatát.

A törvény legfontosabb rendelkezései a következők: Hat hónapon belül *autonóm aggkori* biztosítási pénztárt kell föllállítani a bányamunkások számára. A francia bányákban dolgozó külföldiekre is kiterjed a törvény érvénye, de az állam és a pénztár hozzájárulását csak az illető külföldi állammal való kölcsönösségi szerződés esetén élvezhetik. A pénztár ügyeit igazgatóság vezeti, amelynek tagja a munkások, a munkáltatók és az állam hat-hat képviselője. Az új pénztárhoz fognak ezentúl befolyjni a már főnnálló pénztárakat illető járulékok, továbbá az aggkori nyugdíjak tőkealapjának megszerzésére a munkabér egy százaléka illeti járulék gyanánt a pénztárt, amit munkáltatók és munkások *egyenlő részben* tartoznak viselni. A teljes nyugdíjjogosultság 55 *esztendővel* kezdődik, francia bányákban eltöltött *harminc évi*

munka után. Teljes rokkantság esetén megengedi a törvény a járadék korábbi esedékességét is. Az állam minden francia nemzetségű 55 éves bányamunkásnak 30 évi munka után (tehát *nemcsak* bányákban végzett munka után) évi 100 frank *hozzájárulást* ad. A bányászokra, özvegyeikre és gyermekeikre az általános aggkori biztosítási törvény átmeneti rendelkezései érvényesek.

A munkanélküliek megszámlálása.

A székesfőváros törvényhatóságának közgyűlése egyik bizottsági tag indítványa alapján utasította a tanácsot, hogy a fővárosi munkanélküliek egyszeri megszámlálására tegyen előterjesztést. Ebben a kérdésben dr. Wildner Ödön és dr. Ferenczi Imre jelentést szerkesztettek, melyet a közgyűlés is magáévá tett és bár ez terjedelmes szociálpolitikai tanulmány is, helyszűke miatt csupán a közgyűlés által elfogadott határozati javaslatot közölhetjük, mely következőképen hangzik:

1. Utasítja a közgyűlés a tanácsot, hogy 1914. március havában a tanácsi előterjesztésben javasolt, ú. n. házról-házra járás rendszere szerint és az ott megjelölt egyéb módozatok mellett, a Fővárosi Statisztikai Hivatal és szakegyesületek bevonásával, számoltassa meg a fővárosban és a vele gazdasági kapcsolatban levő községekben lakó munkanélkülieket, mégpedig egy vasárnapon,*) amelyet a tanács egy későbbi időpontban fog véglegesen megállapítani, a közvetlen megelőző szombati napi állapotra vonatkozólag. ^

2. A közgyűlés a számlálás költségeire a pénzügyi bizottság által kijelölendő fedezetre 9000, azaz kilencezer koronát szavaz meg.

3. Utasítja a közgyűlés a tanácsot, hogy a számlálás alkalmával szerzendő tapasztalatok alapján tegyen jelentést arról, vajjon célszerű-e a

*) Márc. 22-én.

munkanélkülieknek hasonló elvek alapján nyugvó összeírását, esetleg rendszeresen a jövőben is megismételni. Továbbá minő egyéb statisztikai forrásokból kellene a jövőben a Fővárosi Statisztikai Hivatalnak a munkanélküliségre és általában a munkapiacra vonatkozó rendszeres adatgyűjtést végeznie.

4. A közgyűlés felhatalmazást kér a m. kir. kormánytól arra, hogy a főváros törvényhatósága a főváros területén lakó munkanélküliekkel egyidejűleg és hasonló módszerrel a szomszédos községekben még pedig: *Újpest, Rákospalota, Pest-újhely, Rákosszentmihály, Rákoscsaba-Újtelep, Rákosliget, Cinkota, Csömör, Rákoskeresztúr, Péczel, Pestszentlőrinc, Kispest, Erzsébetfalva, Soroksár, Dunaharaszti, Csepel, Albertfalva, Budafok, Kis- és Nagytétény, Törökbálint, Budi Örs, Budakeszi és Pesthidegkut* községekben is megszámláltassa a munkanélkülieket és az e célból a kiküldendő szakbizottságban felajánl egy helyet a Központi Statisztikai Hivatal egy képviselőjének. Egyúttal kéri a közgyűlés, hogy a m. kir. kormány a szomszédos községekben végzendő összeírás folytán felmerülő többletköltségeket vállalja el.

5. Kérje a t. közgyűlés a soronkívüli hitelesítést és a kormányhatósághoz való azonnali expedíciót.

A hivatalos munkás-statisztikák területe és módszerei a fontosabb ipari államokban.

Ez alatt a cím alatt a német császári statisztikai hivatal munkás-statisztikai osztálya hatalmas munkát bocsájtott közé az „Adalékok a munkás-statisztikához” 12-ik kötete *gyanánt*. Az anyag beosztása a következő: A munkapiac és munkaközvetítés. Munkanélküliség statisztikája. - A szakszervezetek statisztikája. - A sztrájk, kizárás, egyeztetések statisztikája. - A tarifaszereződések statisztikája. - A munkabér és

munkaidő statisztikája. - A nő és gyermekmunka statisztikája. - Az otthon-munka statisztikája. - Az élelmiszerek árai és háztartási statisztika. - A lakásügy statisztikája.

A kötetet az eddig megjelent legnagyobb szabású munkának tekinthetjük a nemzetközi szociálpolitika területén.

A bevándorlók nevelése.

Nagy érdeklődést keltett az Egyesült Államok nevelésügyi hivatalának (United States Bureau of Education) legutóbbi jelentése, mely a bevándorlók nevelésével foglalkozik. Ez a probléma kétségtelenül életbevágó kérdése az Egyesült Államoknak. Évről-évre százezrekre menő tömegek áramlanak a világ minden országából ezen ország partjai felé és a különböző államok számos városában a bevándorlók adják az összlakosságnak jelentékeny részét. Így, hogy csak a legutolsó év adatait említsük, magában New-Yorkban 98 különböző országból jövő bevándorló kötött ki, akik 66 különböző nyelvet beszéltek. Egy másik statisztika szerint Pennsylvania állam egyetlen tankerületében 29 különböző nemzetiségű gyermek található. Miután a bevándorlók túlnyomóan alacsony kultúrájú országokból és ezeknek is szegényebb néposztályaiból kerülnek ki, nem kell csodálkozni azon tény fölött, hogy az 1910. évi népszámlálás adatai szerint, a bevándorlót lakosság körében az analfabéták száma csak egyetlenegy államban tett ki kevesebbet 5%-nál. Három államban a bevándorlót lakosságnak több mint 25%-a nem tudott írni és olvasni,

5 államban 15-25, 11 államban 10-15 és 21 államban 5-10% volt a bevándorlott analfabéták aránya. Szerencsére ez a műveletlen elem korántsem viseltetik ellenséges indulatokkal a népművelési törekvésekkel szemben. Sőt ellenkezőleg. Közismert tény, hogy a bevándorlottaknak az Egyesült Államokban született gyermekei között legkevesebb az analfabéta, pontosabban kifejezve ezt a tényt, úgy formulázhatnók, hogy az írni és olvasni nem tudás bennszülött lakosok gyermekei között háromszor akkora, mint a bevándorlóit szülők gyermekei körében. Ámde a probléma nem merül ki a gyermekek nevelésével. Hasonló fontosságú, hogy azon felnőtt férfiak és nők millióit, akik az iskolakötelezettség korán túlnőttek immár, hasznavehető és művelt amerikai polgárokká tegyék. Eddigélé semmi olyan rendszeres törekvés nem merült fel, mely a bevándorlott elemek állampolgári nevelésének legjobb módjait feltárta volna, de az Egyesült Államok nevelésügyi hivatala azon munkálkodik, hogy ezt a hiányt pótolja. Ezt a célt szolgálja fentidézett jelentése is, mely számos előadást és javaslatot is tartalmaz, amelyek a múlt év májusában New-Yorkban e kérdésben megtartott gyűlésen elhangzottak és megfelelő alapot nyújtanak a további tárgyalások és reformintézkedések számára.

A községi tudományok kézi szótára

Nagy jelentőségűnek ígérkező új munkát helyez kilátásba az immár 6-ik évfolyamban megjelent „Kommunales Jahrbuch” szerkesztősége: oly

szótárt, mely a községi élet összes tényeit és eddigi eredményeit rendszerbe foglalva közli. Míg az évről-évre rendszeresen megjelenendő évkönyvekkel azt a célt követik, hogy a kulturállamok községi életében beállott változásokat regisztrálják, a községi életfolyamatoknak mintegy *dinamikáját* adják, addig a szótárral az állandó és maradandó jellegű tényeket rögzítik olyformán, hogy ezáltal a községi élet *sztatikájáról* nyújtson hű képet.

Ami magát a „Kommunales Jahrbuch”-ot, illetve annak új évfolyamát illeti, arról ismét csak a legnagyobb elismerés hangján lehet szólni. A megszokott alaposággal és exaktsággal tárgyalja a szokásos beosztásban a német községek legnevezetesebb eseményeit az 1913. évben. A bevezetés érdekes visszapillantást nyújt az évkönyv fennállásának és munkájának első 5 évére. Amit ez 5 év tapasztalataként az évkönyv szerkesztői megállapítanak, azt úgy formulazzák, hogy nem pusztán az események nagy sokasága, mely a mindinkább fokozódó népszaporodásból, technikai berendezések folytonos javításából és az anyagi erők folytonos növekedéséből magyarázható, hanem főleg az a szimptomatikus eleme a kétségtelen fejlődésnek, hogy az igazgatás módszerei mindinkább finomodnak és csaknem minden községben az az élénk igyekezet mutatkozik, hogy tevékenységét a népesség szükségleteivel összhangba hozza. A „Kommunales Jahrbuch” 6 kötetének összehasonlítása érdekesen bizonyítja, mint veszik át a községek a közigazga-

tásnak csaknem minden ágában az egyik-másik helyen már megvalósított, kipróbált intézményt. Kétségtelen, hogy mindebben az évkönyvnek jelentékeny része van, mely mindig azon fáradozott, hogy ezt a szellemi kapcsolatot a községek között megteremtse és ápolja.

Az idei évfolyam beható tanulmányt szentel a nemzetközi utépitési kongresszus eredményeinek, a német városok élelmiszerellátási politikájának, a testi fogyatkozásban szenvedők kommunális ellátására irányuló kísérleteknek, közli továbbá folytatólag az új építési szabályrendeleteket, a porosz lakástörvényjavaslatot és számos más aktuális kérdést. Új fejezet a községek katonai célokra való szolgáltatásainak vizsgálata *Oerloff* innsbrucki professzor feldolgozásában, aki kérdőívek által beszerzett adatok alapján mutatja ki a községek vagyoni hozzájárulását állami érdekű, nevezetesen pedig katonai kérdésekhez.

A német keresztény szakszervezetek.

A keresztény szakszervezetek problémája, mely a pápa 1912. évi enciklikája óta többször adott alkalmat élénk diskusziókra, most ismét nagy sajtóháborúságra adott alkalmat Németországban. A lökést ehhez Kopp kölni kardinálisnak Oppersdorf grófhhoz intézett levele adta, mely nyílt állásfoglalást tartalmaz a hirhedt szakszervezetellenes pápai enciklika mellett. Ebben ugyanis azt az elvet juttatja kifejezésre a szent-szék, hogy „a szociális kérdés és a vele kapcsolatos vitás kérdések a

munka jellegéről és tartamáról, a bérfizetésről és a sztrájkokról nem tisztán gazdasági természetűek és így nem sorozhatók azokhoz, melyek az egyházi hatóság mellőzésével intézhetők, mert éppen ellenkezőleg minden kétséget kizár az, hogy a szociális kérdés elsősorban erkölcsi és vallási természetű és ennél fogva elsősorban az erkölcsi törvény és a vallásos felfogás alapján oldandó meg”. Ennek a passzusnak a kommentálása körül keletkezett a legtöbb vita a keresztény szakszervezetek táborában. A pápa és a hozzá közelálló körök, közöttük Kopp kardinális is, úgy értelmezik azt, hogy a keresztény szakszervezetek nemcsak elméletileg, hanem minden tevékenységükben az egyház fenntartása alá tartoznak. Ezzel szemben maguk a szakszervezetek és az ezek ölen álló papi személyek, nevezetesen Schulte püspök azt az álláspontot képviselték, hogy az egyház felügyeleti joga a keresztény szakszervezetek fölött semmiképen sem vonatkozhatik ennek gazdasági tevékenységére, hanem csak annak megállapítására, hogy vajjon a katolikus munkások számára nem háramlik-e a szakszervezeti tagságból valamely vallás erkölcsi hátrány. A kontroverzia tehát lényegileg abban áll, hogy a szakszervezetek mint ilyenek szabadok és függetlenek akarnak maradni, Kopp kardinális idézett levele viszont ismét amellett tesz tanúságot, hogy a kúria hallani sem akar erről. Amily érdekes gyakorlati szociálpolitikai szempontból ez a vita a munkásszervezetek és az egyházi szervezet között, ép

oly figyelemreméltó az az elméleti törekvés is, amely oda irányul, hogy egy oly teljes ízében modern és az újkori gazdasági fejlődés által életre-hívott intézményt, mint aminők a szakszervezetek, az avult szkolasztikus szempontok szerint akarnak megítélni és annak értelmében funkcióit elbírálni. Ez a vita egyébként nagy mértékben alkalmas annak eldöntésére, hogy a modern munkás számára melyik a fontosabb tényező: gazdasági érdeke-e avagy az egyház által ráoktrojált vallásérkölcsei dogma épségbentartása. És nagyon jellemző, hogy e kontroverziában éppen azok cáfolnak rá legerősebben az egyházi álláspontra, akik szellemi téren még elismerik az egyház fenhatóságát.

Angol munkásjóléti intézmények.

Dr. Werner *Picht*-nek most megjelent munkája, amely az angol settlement-mozgalomról és különösen ennek legkiválóbb alkotásáról, a Toynbee-Hall-ról szól valósággal az, a minnek a szerző nevezi, az angol szociális mozgalom történetének egy darabja. Mert nemcsak a szorosán vett munkásjóléti mozgalom annak fejlődése és különböző szétágazásai adják e könyv tárgyát, hanem az összes rokonmozgalmak is jogaikhoz jutnak benne és visszavezetnek a közös ősforráshoz, a szociális idealizmus gondolatvilágához, amint azt Carlyle és Ruskin, Morris és Toynbee megalapozták. Ez utóbbi nevét viselő, korszakalkotó intézmény méltatásánál, mely móltatás szemünk elé állítja a Toynbee-Hall-t, mint a községi igazgatás és szoci-

ális törvényhozás úttörőjét, arra a konklúzióra jut a szerző, hogy ez a magasfokon álló megvalósítása a szociális munka és közösség gondolatának, nem illeszkedik bele oly tökéletesen a maga közvetlen környezetébe, mint ahogy ezt létesítői képzelték és mint ahogy ez a szolidaritás ideáljának megfelel. Az objektív célok: a közigazgatási reform és a törvényes intézkedés helyébe mindinkább az individuális érdekű, a lelki vonatkozások ápolását célzó munka lépett. Így állapítja ezt meg *Picht*, amiben sok igaza lehet, bár kétségtelen, hogy maga a szerző az, aki vajmi sok metafizikai és etikai elemet vitt bele a settlement-problémába. Ha ez a felfogás megfelel is az angol temperamentumok és bizonyos fokig alkalmas angol népjóléti intézmények magyarázatára, úgy még sem elegendő ahhoz, hogy annak alapján egészen világos és tiszta képe bontakozzék ki előttünk az angol munkásjóléti intézményeknek. Csak ezen szemlélet alapján érthető szerzőnek az a megállapítása is, mely szerint a vallásos alapon nyugvó munkásjóléti telepeken kifejlődött érdeklődés az egyéni lélek és annak követelményei iránt tulajdonképeni hordozója az egész munkásjóléti elvnek, melyet szerző úgy formuláz, hogy csak úgy vagyunk képesek életformákat átalakítani, ha ezt azokkal együtt teszr szük, a kikkel azonos hitünk van. Kár, hogy ily eminenter praktikus problémánál szerző kissé letért a ténymegállapítás teréről és sok helyütt fölöslegesen moralizáló mederbe terelte a problémát. Igaz,

hogy eközben finom nüanszírozásokat élvezhetünk, melyek kétségtelenül növelik a munka olvasásával járó élvezetét, de viszont igen sok esetben elhomályosítják tiszta látását annak, hogy a mozgalom egyes fázisai és eredményei között minő összefüggés van és hogy ezen összefüggéseknek miben áll reális, közgazdasági alapja. Általában véve ennek a közgazdasági szempontnak nagyobb fokú érvényesítése kiegyenlíthette volna azokat az ellentéteket, melyek szerző tárgyalási modorából adódnak és amely szemléleti móddal közelebb is jutott volna azoknak a szelleméhez, akik az angol munkásjóléti mozgalom kezdeményezői és irányítói voltak.

A „keresztény tudomány”.

Ez az újfajta babona, melyet Amerikából importáltak az európai kontinensre, a közelmúltban, rövid egymásutánban két emberéletet követelt áldozatul. Két berlini színész: Nuseha Butze és Alice von Arnould az áldozatai a ráimádkozással való gyógy módnak, mely a tudomány nevével és igényeivel fellépve szedi áldozatait érzékeny lelkületű, transzcendens szükségletekkel bíró emberek között, akik bár az egyháztól elidegenedtek, mégis ellenállhatatlan vonzalmat éreznek jámbor szektákkal szemben. Ezt a hajlandóságot, egy kalap alá vonva sok intelligens embernél is gyakran konstatálható azon tévhittel, hogy az egészség és betegség kérdéseiben tapasztalt laikusok többet érnek az orvosnál, aknázza ki a „Christian Science”, mely a következőképpen okoskodik:

Isten a világ alkotója, következésképpen a világ nem állhat ellentmondásban Isten lényével. Miután Isten tökéletes, szellemi és végtelen jó, az ő világa sem lehet tökéletlen, anyagi és rossz, legkevésbé pedig lehet mindez az ő képére és hasonlatosságára alkotott ember. Amit magunk körül látunk: az anyagot, a bűnt, a tökéletlent, a betegséget, a fájdalmakat, a szegénységet, a csúnyaságot és a halált, mindez nem a valóságos lét, hanem csak arról való hamis képzetünk, halandó érzet keink hazugsága. Ha ezt a tévedést helyreigazítjuk, ha a világ rosszságát mint olyat fogjuk fel, amely ellentétben van Isten lényegével és *ennélfogva nem létezik*, akkor már el is háritottuk azt. Ez az elv vezérli ennek a szektának a követőit gyógyító eljárásuknál is: az előbb említett Nuseha Butze pl. egy egyáltalán nem veszélyes fajtájú cukorbetegben szenvedett, mely az orvosa által előírt életmód betartása mellett nemigen zavarhatta jóérzését. Ekkor azonban a keresztény tudomány híveinek karmai közé került, akiknek nem volt sürgősebb dolguk, mint az egész orvosi diétát céltalannak és károsnak nyilvánítani; a beteget bőven ellátták cukorral és mindenféle édességgel, megvonták tőle az erősítő és pótló tápanyagokat s mindezek helyett hitét igyekeztek erősíteni és minden életenergiáját az imádkozásra koncentrálni. A következménye mindennek természetesen rohamos elerőtlenedés, rosszindulatú anyagcsere, megbetegedés volt, melyet hamar követett a halál. A keresztény tudomány vésze-

delme főleg abban rejlik, hogy szugesztív hatásainál fogva sikerült számos képzelt vagy jelentéktelen bajt enyhíteni vagy megszüntetni. Ezek a sikerek kergetik aztán a hívők nagy számát karjaik közé. Annálfogva azonban, hogy ezek a tudósok nem hajlandók kis és nagy baj között különbséget tenni, sőt a halált is tévedésnek minősítik, következnek be azok az esetek, amikor a halált is tévedésnek minősítik, következnek be azok az esetek, amikor a halál nevű tévedés a scientisták hathatós közreműködése következtében áll be s amivel szemben célszerű volna végre a hatóságoknak is közbelépni.

Diákszövetkezetek.

Jelentős mozgalom indult ki a tübingeni egyetemről, melynek célja, hogy egységes szervezetbe foglalja a német diákszövetkezeteket. A tübingeni egyetem közgazdasági szemináriuma néhány héttel ezelőtt Wilbrandt professzor vezetése mellett megismerlélte az ottani fogyasztási szövetkezet telepeit és az ott tapasztaltak alapján a diákok maguk is közös bevásárló helyiséget létesítettek, melyben a különböző fakultások hallgatói más érdekeltekkel együtt szövetkeztek élelmiszereknek, tanszereknek, ruházatnak, lakásnak stb. közös beszerzésére. Az élelmiszerek beszerzése céljából az új egyesületet a tübingeni általános fogyasztási szövetkezethez csatolják. Egyidejűleg elhatározták, hogy mozgalmat indítanak az iránt, hogy a többi német egyetemi városban is hasonló szövetkezetek alakuljanak

és az összes ilyen szövetkezetek központjaként megalapítsák a német diákszövetségnek központi szervezetét. E szervezet célja a szövetkezeti eszmére való nevelés, olyformán, hogy az egyrészt a jövőben remélhető közhasznú, rendezett és valószággal népgazdasági formát segítsen magvalósítani, másrészt pedig egy magasabb rendű kultúra szükségesség kiinduló pontját alkossa. Arra szolgál, hogy a hallgató ifjúságnak impulzust adjon és utat mutasson a szövetkezeti önségélynek széles körben való alkalmazására, ami mellett tartózkodni akar mindennemű pártpolitikától, vagy felekezeti törekvéstől. Ennélfogva minden komoly szociális jellegű tevékenységnek, amely a diákság körében felmerül, szószólójává szegődik, különösen pedig felkarolja a munkásoktató tanfolyamokat és a német telepítő szövetkezetnek céljait, a settlement-mozgalmat. A szervezet havi folyóiratot fog kiadni s ezenkívül a független „Genossenschaftliche Kultur” is rendelkezésére áll ügyeinek megtárgyalása érdekében.

Látnivaló, hogy a diákszövetkezetek igen messzemenő programot tűztek maguk elé, mely amilyen ellentétben áll a német diákság régi szellemével, az iszákos és verekedő Bursch-hagyományokkal, annyira alkalmas arra, hogy a diákság körében egy fölöttébb kívánatos és egészséges szociális szellemet honosítson meg és terjesszen el. Mi sem természetesebb, minthogy e diákok ezen mozgalma és ennek előrelátható átalakító hatása sok reszenzusra talál, különösen azon körök részé-

ről, amelyeknek érdekeit ez a mozgalom veszélyezteti: az alkohol-tőke, a kis szatócsok és hasonló érdekelteknél, akik a maguk módja szerint mindent el is követnek a mozgalom letörése és népszerűtlentése érdekében és e törekvésükben annyira mennek, hogy az akció szellemi vezérének, Wilbrandt professzornak denunciaciójától sem riadnak vissza. Ezeknek a machinációnak azonban aligha lehet eredményük a tisztultabb felfogású és szociális érzékű fiatal német diák generáció erőteljes idealizmusával szemben.

Az öngyilkosságról.

Ehhez a problémához, mely jogászokat, szociálpolitikusokat, orvosokat egyformán izgat, érdekes adatokat szolgáltatnak az újabb klinikai vizsgálatok, melyeket Gaupp, Heller és Pfeiffer végeztek. *Gaupp* különösen az öngyilkossági kísérleteket vizsgálta pszichiátriai klinikáján, különös tekintettel lévén az öngyilkosság okaira és vizsgálatának eredménye az, hogy 124 öngyilkosjelölt közül csupán egy olyan akadt, akit az elmeorvosi vizsgálat után egészségesnek találtak. Ilyenformán inductív igazolást nyert az elmeorvosok által már régóta képviselt azon felfogás, hogy az öngyilkosok között óriási százalékkal szerepelnek az elmebeteg, vagy abnormális személyek.

Heller új utakra terelte az öngyilkosság problémájának vizsgálatát, amennyiben az *öngyilkosok felboncolásánál* nyert kórbonctani eredményeket hívta segítségül s amelyek útján sikerült beigazolnia, hogy az

öngyilkosoknak körülbelül fele oly állapotban követte el tettét, mely teljesen kizárja a cselekvési szabadságot. Emellett különösen a nők öngyilkosságánál utal a szexuális folyamatok fontosságára és kimutatja, hogy eseteinek 10 %-ában a nők az öngyilkosságot másállapotban, 36 %-ában pedig a menstruáció idejében követték el. Ezekre a szempontokon kívül *Heller* kutatásai nyomán felismerték a hajlam és szervezet anomáliáinak fontosságát is, melyek különösen a fiatalkorúak öngyilkosságánál eseteiben játszanak jelentős szerepet, továbbá a szerzett szervi elváltozások jelentőségét általában. Ezen az úton haladva, *Pfeiffer* további kutatásainak sikerült megdönteni azt a feltevést, hogy az öngyilkosság teljesen normális szellemi állapotban is végrehajtható. *Pfeiffer* 600 öngyilkos boncolási eredményét tanulmányozta és hasonlította össze, kimutatva, hogy az eseteknek több, mint $\frac{3}{4}$ részében nem tehető fel az, hogy az illetők a tett elkövetésekor beszámítható állapotban voltak. Az öngyilkossági szándékok erős növekedését *Pfeiffer* az életföltételek fokozódó komplikálódására vezeti vissza, mely mellett különösen jelentős szerepet játszik az alkohollal való visszaélés mindnagyobb mérvé, melynek korlátozása annak idején Norvégiában tudvalevőleg az öngyilkosság szembeszökő apadására vezetett. Látnivaló ebből, hogy a pszichiátriai és anatómiai vizsgálatok mellett is mindnagyobb fontosságot kell tulajdonítanunk a szociális szempontoknak és az individuá-

lis gyógyítás mellett is tág tere marad a szociálpolitikai tevékenységnek a tömeges öngyikosságok csökkentése érdekében.

Van-e degeneráció?

Érdekes statisztikai felvételek érkeznek Amerikából annak igazolására, hogy a degenerálódás réme, mellyel a pesszimisták fenyegetik a világot, merő babona. Szó sincs róla, hogy a mai generáció elfajultabb volna, mint „a régi jó idők” emberei. A new-haveni Yale-egyetem felvételei összehasonlító alapon foglalkoznak ezzel a kérdéssel s az ez irányú kutatások visszanyúlnak az egyetemnek az 1864. évben volt hallgatóiig. Az összehasonlítások táblázatos eredményét a következőkben adjuk. A 291 normális és egészséges hallgatónak megvizsgálása ugyanis a következőket eredményezte:

A hallgatók átlagos életkora	1910-ben	1864-ben	Átlagos különbség
„ „ „ testmag.	22·2	21·7	4
„ „ „ testsulya	68·1	68·09	0·01 öi
„ „ „ nyakbős.	152·3	136·1	16·2 font
„ „ „ mellbős.	14·3	13·1	1·2 öi
„ „ „ mellbős.	36·9	35·3	1·6 öi

Egy másik táblázat az egyetem jelenlegi felsőbb osztályát hasonlítja össze az 1864. év 1000 önkéntes katonájával, akik a polgárháborúban való részvételre jelentkeztek és pedig következő eredménnyel:

Átlagos életkor	1910-ben	1864-ben	Átlagos különbs.
„ testmagasság	22·2	25	2·8 öi
„ testsuly	68·1	67·4	0·7 öi
„ testsuly	152·3	140	12·3 font
„ nyakbőség	14·3	13·4	0·9 öi
„ mellbőség (belélegzésnél)	38·7	36·7	2 öi
„ „ (kilélegzésnél)	35·3	34	1·3 öi
„ vállbőség	16·6	16·2	0·4 öi

A hallgatók testi állapotában kimutatható ezen fejlődést részben a tökéletesebb gyermekhigiénére,

részben pedig az utolsó 50 év folyamán nagymértékben fellendült testi nevelésre és sportra vezetnek vissza. Ha ezek a statisztikai adatok az Egyesült Államokra nézve ilyen kedvező eredményt mutatnak is ki, nagy mértékben valószínű, hogy még oly országokban is, amelyekben a testi nevelés és higiéné kevésbé magas fokon áll, ugyanaz a végeredmény adódna, hogy t. i. a gazdagabb társadalmi osztályok, akikhez a Yale-egyetem hallgatói is túlnyomóan tartoznak, jobb egészségi lehetőségek között élnek, mint ugyanazon osztályok képviselői 50 évvel ezelőtt.

Tudomány és politika.

A francia akadémia legutóbbi tagválasztásainál ismét erősen előtérbe léptek politikai szempontok. Különösen a nagy matematikus és filozófus Henri Poincaré örökéért folytatott küzdelemnél jutottak ezek kifejezésre, amely Bourgeois, az államfőrfiú és Capus, az ismert bohózatíró között folyt. Ebbe a választási küzdelemben belenyúlt maga a köztársasági elnök, Raymond Poincaré is, erősen portálva Bourgeois megválasztását. Ennek dacára vagy talán éppen ezért Bourgeois mindjárt az első szavazásnál kisebbségben maradt. A politika buktatta meg az érdemesebb pályázót, aki pedig nem is ambicionálta az Institut tagságát, az a radikális politika, melyet Bourgeois is mindenkor vallott és amelyhez való szegődés tette Poincaré elnököt is sok régi híve szemében ellenszenvenessé. Bourgeois kibuktatása tehát voltaképpen a köztársasági elnöknek szólott oldalvágás

Mint mindig, úgy ezúttal is a tudomány járt rosszul a politika ezen túlzott érvényesítésénél, mert a kitűnő szociálfilozófusért, aki a demokráciára való nevelés finomtollú irodalmi bajnoka volt, aki a szolidaritásról szóló jeles könyvében átfogó ismereteknek és erős államtudományi érzéknek adta tanújelét, rossz cserét csinált Alfréd Capus-szal, aki mindössze a „Figaro”-ban hetenkint „A kor erkölcesei” címen megjelent rovatában nézte az életet a komolyabb oldaláról, egyébként pedig csak vérszegény viccelődései révén adott életjelt magáról. Akár tudományos jelentőségét vagy irodalmi megjelenését, akár közéleti szereplését tekintették annak, akit Henri Poincaré székébe ültetnek, bizonyára Bourgeois-t, az államférfiút, a tudományos író, a békeapostolt kellett volna beválasztaniuk, a szellemeskedő, néha az ürességig könnyed, közügyekben dilettánskodó zsunaliszta helyett.

Nem minden politikai mellékíz nélkül történt Henri Bergson-nak, a világhírű filozófusnak Emilé Ollivier helyébe való megválasztása sem. Az a politika, amely itt érvényesült, a felekezeti politika, melyet a konzervatív elemek juttattak kifejezésre Bergsonnal szemben, aki sem nem francia, sem nem keresztény eredetű, Charles de Pomairols érdekében, aki szigorúan katolikus szellemű és erősen nacionalista érzelmű francia. Szerencsére a szellemi különbség olyan hihetetlenül óriási a világhírű filozófus és a kis vidéki költő között, hogy ezek küzdelmében a kisszempontú politika éppen csak

annyit szólhatott bele, hogy Bergson győzelmét nem tette teljessé és hogy felhívta figyelmét arra, hogy az a szíves fogadtatás, melyet konzervatív részről tanainak juttattak, még nem jelenti azt, hogy ezzel egyszermind a személye iránt táplált aggályokat is képes volt eloszlatni.

Képviselők agkori ellátása.

Hogy mekkora hajlandóság van a parlament tagjainál arra, hogy ezt az ideiglenes megbízásukat életpályának tekintsék, arra most döntő bizonyítékot szolgáltatott Új-Zeeland parlamentje, amely megakarja valósítani a képviselők nyugdíjának az intézményét. Minden párthoz tartozó képviselők kívánságára a miniszterelnök kijelentette, hogy a legközelebbi ülészakban erre vonatkozó törvényjavaslatot fog beterjeszteni. Az e célra kirendelt bizottságnak már is nyilvánosságra jutott terve szerint a képviselők 9 évi parlamenti tagság után 3600 korona nyugdíjat kapnának, haláluk esetében pedig az özvegyük 1800 korona járadékot. Ennek ellenében az alsóház tagjai évi 7200 korona és a felsőház tagjai évi 3600 korona fizetésük 5%-át beszolgáltatnak a nyugdíjalapba. Természetesen semmi kilátás nincsen rá, hogy a terv ellen a parlamentben komoly ellenmondás nyilvánuljon meg és a boldog Új-Zeelandban ezentúl nem lesz akkora csapás a tisztelt választóközönség bizalmának a megcsappanása, ellenben evvel is kívánatosabb lesz a mandátum, mint a parlamentarizmus többi, kevésbé boldog országaiban.

Bécs városa és a munkanélküliség-biztosítás.

Az ausztriai szakszervezeti tanács terjedelmes és nagy alapossággal készült előterjesztést tett Bécs vá-

rosának a szakegyleteknek a genti rendszer szerint való támogatása iránt. A városi tanács erre véleményes jelentést készített a kérdésről és ebben határozottan állást foglalt a fakultatív és csupán helyi jellegű munkanélküliség-biztosítás ellen. Jelentésének végeredményét a következőkben foglalja össze:

„A községek bevonása a munkanélküliség biztosításba csak a szegénységgyel való összefüggésben igazolható. Ez esetben azonban a városi biztosítás csak a munkásság egy töredékének, a bécsi illetőségűeknek a javára szolgálna. A genti rendszer szintén csak egy töredéknek, a szervezett munkásoknak az érdekében való, ami gazdaságpolitikai okokból a pro és kontra érvek nagyon alapos mérlegelését teszi kívánatosná. A genti rendszer a legjobban szituált bér munkásságot favorizálja és minden gondoskodás nélkül hagyja a munkásság nagy tömegét, éppen azokat, akiknél a foglalkozási kockázat a legnagyobb: a saisonmunkásokat. Eredménytelen maradt minden olyan kísérlet, amely szervezetlen munkásokat a különféle típusú fakultatív munkanélküliség-biztosításnak megakartta nyerni. Ezenkívül hiányzik a munkanélküliség terjedelmének a pontos ismerete és a különféle szakmák által igényelt mértéke a gondoskodásnak. Minden munkanélküliség biztosításnak elengedhetetlen feltétele a nyilvános munkakimutatás, amely lehetőleg az egész munkapiacot áttekintse és uralma alatt tartsa. A bécsi városi munkaköz vetítő-hivatal ezidő szerint (mint a kontinens nagyvárosainak munkaközvetítői általában) nem felel meg ezeknek a követelményeknek. És egyedül a városvezetésében múlik a munkaközve-

títőnek ilyen kiépítése. Minden tisztán helyi munkanélküliség-biztosítás előmozdítja a mezők elnéptelenedését és a városok túlnépesedését és alakítja a munkás költözködési szabadságát a városok hátrányára. Minden aggály a kommunális munkanélküliség-biztosítás ellen annál nyomatékosabbá lesz és kivitelének technikai nehézsége annál súlyosabb minél nagyobb a város. Éppen úgy mint a német Städtetag és Nagy-Berlin közössége, Bécs város tanácsa is arra az eredményre jutott, hogy a munkanélküliség-biztosítás problémája csakis állami munkanélküliség-biztosítással oldható meg, amelyhez azonban a községek megfelelő hozzájárulást teljesítenének.

Gyermek statisztika.

Érdekes statisztikát tett most közzé a francia munkásügyi minisztérium arról, hogy a Franciaországban élő 11,137.434 család között miként oszlik meg a gyermekek száma:

1,805.744	család	gyermektelen
2,967.571	családnak van 1	gyermeke
2,661.978	„	2
1,643.425	„	3
987.392	„	4
566.768	„	5
327.241	„	6
182.908	„	7
94.729	„	8
44.728	„	9
20.639	„	10
8.305	„	11
3.508	„	12
1.437	„	13
554	„	14
249	„	15
79	„	10
34	„	17
		18 vagy több

gyermeke.

Társadalmi biztosítás.

Rovatvezető: **Dr. Kertész Sámuel** az O. M. B. P. s. titkára.

Az 1913. ériben teljesített bal-esetbiztosítási költségek fedezésére előleg kivetését mondta ki az Országos Pénztár igazgatósága. Az erre vonatkozó határozat részletei a következők:

Az előleg kivetésének alapjául az 1913. évről benyújtandó munkabérkimutatásokban bevallott összegek szolgálnak; egységdíj tételként pedig a felosztó-kirovó üzletágban 0.00045; a tőkefedezeti üzletágban pedig 0.00075 veendő. Az előlegkivetésnél az összes üzemekre nézve a megfelelő üzemcím veszélyességi osztályának középveszélyességi arányszáma veendő figyeembe. Az előlegek egyébként a 701/1908. számú rendeletnek megfelelően számíttatnak.

Az előlegek kiszabása iránt az Országos Pénztár hivatalból jár el és a feleket a kiszabásról ajánlott levélben értesíti. Azokra az üzemekre vonatkozólag, melyekre járulékok vagy előleg még sohasem vetetett ki, közlendő az üzemcím tétele száma, veszélyességi arányszáma, amely alá az üzem vétetett, az előleg kiszámításánál alapul vett beszámítható javadalmazás és röviden a számítás is.

A kiszabott előlegek hat egymásután következő előlegesen esedékes, egyenlő havi részletben fizetendők be és pedig az első részlet a kivétel kézbesítésétől számított 15 nap alatt, a további öt részlet pedig mindig a hónap első napján. Ha valamelyik részlet esedékességkor be nem fizettetnék, úgy az egész még hátralévő összeg azonnal egyszerre esedékessé és behajthatóvá válik.

Az előlegek mértéke ellen felebezésnek helye nincs.

Az előlegek a csatolandó befizetési lapok felhasználásával fizeten-

dők be; nemfizetés esetén azok behajtásáról az Országos Pénztár maga gondoskodik. Amennyiben baleseti előlegek a kerületi pénztárnál fizetettnek be, a kerületi pénztár tartozik az egész befizetett összeget – tekintet nélkül esetleges követelésére a baleseti számlán – 24 óra alatt az Országos Pénztárnak beszállítani.

Az ezen határozat alapján befolyó összegek az 1913. évi bal-esetbiztosítási költségek fedezésére kirovandó járulékokba fognak betudatni. A netaláni túlfizetések az 1914. évi költségek részbeni fedezésére fordítandók és a többletek az 1914. évi terhek fedezésére kirovandó járulékokba lesznek betudandók. Az ezen határozat alapján befolyó összegek egyedül és kizárólag a balesetbiztosítás költségeire fordíthatók és semmiféle más célra fel nem használhatók. Amennyiben ezen határozat alapján 9 millió koronánál nagyobb összeg folyik be, úgy a többletek felerésze rendelkezésüknek megfelelőleg vagy a tartalékalap, vagy a tőkefedezeti összegek részbeni elhelyezésére fordítandók. Hasonlóképpen a járulékhátralékoknak az előlegek első részletének esedékessége után befolyó része is rendelkezésének megfelelőleg vagy a tartalékalap, vagy a tőkefedezeti összegek részbeni elhelyezésére fordítandó.

Midőn a Magyar Általános Hitelbank a magy. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatal által már jóváhagyott folyószámlakölcsönnek még nem folyósított 1.5 milliónyi részét is folyósítja és a jelen határozat is jóváhagyást nyert, úgy ennek végrehajtását követő 30 nap alatt az 1912. év végéig kirótt tőkefedezeti értékek, úgyszintén a tőkefedezeti alapnak és a tartalékalapnak ugyan ezen ideig esedékessé vált és még el nem helyezett kamatai is tetleg elhelyezendők. A Magyar Általános

Hitelbanknál igénybevett folyószámlahitelből a betegsegélyezési ágazat céljára igénybe vett összegek ezen ágazat részéről a szükséghez képest külön hitelművelet útján tetteleg visszatérítendőek és a szóban forgó folyószámla kizárólag a baleseti ágazat hitelműveleteinek lebonyolítására szolgálhat, míg a betegsegélyezési ágazat netáni hitelszükséglete külön hitelművelettel biztosítandó és a két ágazat számvitele egymástól szigorúan elhatárolandó. Az igazgatóság elhatározta, hogy felterjesztés intéztessék a kereskedelemügyi miniszterhez a m. kir. postatakarékpénztártól 12 millió koronára rúgó kamatmentes, esetleg mérsékelt kamatozású folyószámlakölcsön kieszközlése iránt, mely a forgótőkeszükséglet fedezésére szolgáljon. Ezen felterjesztés kedvező elintézése esetén a még el nem helyezett tartalékok folytatólagos elhelyezése tárgyában az igazgatóság külön fog intézkedni. Ha a felterjesztés, nem intéztetnék el kedvezőleg, úgy az igazgatóság más hitelművelet vagy egyéb megoldás tárgyában való újabb elhatározást szintén fentartja magának; azonban a Munkásbiztosítási Hivatal által már engedélyezett hitelösszeg még nem folyósított 1.5 milliónyi részletének a szerződészerű feltételek mellett való folyósításával, illetve ennek kieszközölésével az igazgatót jelentéssel kötelezettségével már most megbízta.

Az Országos Pénztár igazgatósága március hó 6-án tartotta első érdemleges ülését, amelyen mindekelőtt tudomásul vették, hogy a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr Dr. Papp Dezső miniszteri osztálytanácsost megbízta az országos pénztár tanulmányozásával. Elejtette az igazgatóság az elnökségnek azt az előterjesztett javaslatát, hogy néh. Groszmann Miksa aligazgató állását most már betöltsék. Az or-

szágos pénztári tisztviselői állások betöltése tárgyában elrendelte az igazgatóság, hogy a tisztviselői választások a személyi és tárgyi szükségletek gondos mérlegelése mellett a f. évi március hó 27-én tartandó igazgatósági ülés napirendjére felvétesse, az elnökséget és az igazgatót pedig felhívta, hogy a megfelelő előkészítő munkálatokat elvégezzék. Tudomásul vették, a belügyminiszternek azt a rendelkezését, hogy a baleseti járulékok behajtása iránti végrehajtások körül az országos pénztár közvetlenül járhatson el. Kérelemmel fordult az igazgatóság az állami hivatalhoz, hogy a pápai pénztár felfüggesztett autonómiáját mielőbb állítsa vissza. Megalakítottak az egyes bizottságokat. A Fegyelmi bizottság tagjaiul titkos választással megválasztották Fock Gézát, Bittner Jánost, Peidl Gyulát, Miakits Eerencet és Deutsch Jenőt. Ezeken kívül, kártalanítási, üzembesorozási, kötszer, orvos, gyógyszerügyek kerültek tárgyalás alá. Külön határozattal hatályon kívül helyezte az igazgatóság az állami hivatal kiküldötte által megállapított ügy- és személyzeti beosztásra vonatkozó rendeletet.

A pénztári tisztviselők nyugdíjügye komoly lépéssel haladt előre. A munkásbiztosítási hivatal is belátta azt a tarthatatlan helyzetet, hogy a tisztviselők jogok szerzésének feltételével nagy anyagi áldozatokat hoznak, s hogy ezek a jogok a nyugdíj előlegek tényleges nyújtásával testet öltenek – anélkül, hogy a hivatal mindezeig elismerte volna a nyugdíjintézet létesítését. Ennek a visszás helyzetnek a megszüntetése érdekében a nyugdíjalapszabályok letárgyalását tűzte ki a hivatal. Az előkészítést egy anéktra bízta, amely Harkányi József min. titkár vezetése mellett a hivatal és az országos pénztár kiküldötteiből fog állani és matematikusok bevo-

násával fogja nyugdíjintézeti alapszabályokat jóváhagyásra előkészíteni.

A Ferencz József kereskedelmi kórház új igazgatósága legelső feladatai közé számítja a kórház modern átszervezését és a rendelőintézet decentralizálását. Az első kérdés mérlegelésénél azok a szempontok vezetnek az igazgatóság tagjait, hogy a kórház egészségtelen, kórházi célokra pedig felette drága telkeinek beépítése összeegyeztethető-e a tagok egészségügyi és a kórház anyagi érdekeivel. Ezek a szempontok pedig a meglévő városi ingatlan értékesítését és a kórház kitelepítését javallják. A kórház kérdéstől teljesen független a rendelőintézetek dolga. E tekintetben az új elnökségnek az az elhatározása, hogy a legelső rendelőintézetet a Lipótváros és a Belváros határán, valahol a Deák-tér környékén óhajtja létesíteni.

A kereskedelmi kórház igazgatói állását még nem töltötte be az igazgatóság.

A balesetbiztosítási járulékok behajtása tárgyában a kereskedelmiügyi miniszter rendeletet adott ki valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez a végrehajtásra hivatott közegek megfelelő utasítása céljából, hogy az 1907. XIX. t.-c. 46. §-a értelmében a közadók módjára behajtandó balesetbiztosítási járulékhátralékok behajtása iránt hozzájuk intézett megkeresésnek az esetben is eleget tegyenek, ha a megkeresést – nem mint eddig – az illetékes kerületi pénztár, de e helyett az országos pénztár közvetlenül intézi hozzájuk.

A nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesülete múlt év december hó 18-án tartotta rendes közgyűlését. Az elnöki megnyitóban Sztérényi József főleg az ellen szólt,

hogy a munkásbiztosítás intézésénél politikai szempontok érvényesülnek. Ha ezt kiküszöbölik, akkor a mai törvény, jól végrehajtva, teljesen rendezni a munkásbiztosítást. A titkári jelentés az egyesület eddigi működését ismertette, a további programul pedig elsősorban főleg a munkásbiztosítás reformjáról megkezdett ankét folytatását és mielőbbi befejezését tűzte ki. Ezután a tisztikar újjáalakítása következett. Elnök lett: Sztérényi József ny. államtitkár, alelnökök: dr. Mentsik Ferenc min. tan. és dr. Fodor Ármán kúriai bírósági tanácsbíró, titkár: Kis Adolf ker. pénztári igazgató, pénztárnok: Boros Soma gyáros. Választmányi tagok: dr. Bazala Gusztáv, Böhm Vilmos, dr. Fáy Gyula, Farkas Elek, dr. Friedrich Vilmos, dr. Giesswein Sándor, Jászai Samu, dr. Pap Árpád, dr. Pap Géza, Sarkadi Ignác. Felügyelő-bizottsági tagok: dr. Hahn Dezső, Gelléri Adolf és Somló Jenő.

A budapesti kerületi pénztár alkoholistákat gondozó intézete eddigi hét hónapos működéséről most jelent meg az első adatkimutatás. E szerint jelentkezett összesen 180 beteg, ezek közül táppénzben részesült 52. A jelentkezettek közül teljesen meggyógyult és absztinens életmódot folytat 45. Érdekes adat, hogy 20 betegnek első ízben a felesége, 3-nak az anyja, 2-nek a nővére és 3-nak a barátja jelentkezett és kért tanácsot az izákos férj, gyermek, testvér és barát érdekében.

Az autonómiánál viselt póttagság összeférhetetlen az állami hivatali ülnöki tisztséggel. A b.-i kerületi pénztár egyik igazgatósági

póttagját, aki egyúttal országos pénztári közgyűlési kiküldött is, az országos pénztár közgyűlése megválasztotta az állami munkásbiztosítási hivatal bírói osztálya nem állandó tagjául. Amikor azonban eskütételre került a sor, a hivatal bírói tanácsa az illetőt kizárta az ülnökök sorából, azzal az indokolással, hogy az igazgatósági póttagság összeférhetetlen az állami hivatali ülnöki tisztséggel. Ezzel a határozattal semmiképpen sem értünk egyet, de maga az állami hivatal állásfoglalása sem tekinthető egységesnek. Igaz ugyan, hogy az 1907. XIX. t.-c. 171. §. szerint az igazgatósági és a felügyelőbizottsági tagok nem választhatók meg a választott bíróság tagjaivá, itt azonban szó sincsen a póttagokról. A póttag ugyanis mindaddig, amíg törvény vagy alapszabály szerint be nem lép a rendes tagok sorába, tulajdonképpen semmi tevékenységet nem fejt ki a pénztár igazgatásában, sőt az is meglehet, hogy működésére egyáltalán sor nem kerül, így tehát bizonytalan ideig, sőt esetleg egyáltalán nem is kerül olyan helyzetbe, hogy az ülnöki tisztséggel össze nem férő működési kört töltsön be. Ha pedig ez így van, akkor semmiképpen sem fosztható meg az illető az igazgatósági póttag-sága címén az ülnöki tisztségtől. Természetesen egészen más a helyzet akkor, ha az ülnöki tisztséget gyakorló igazgatósági vagy felügyelőbizottsági póttagot rendes tagnak hívják be, az érdekeltnek akkor döntenie kell, hogy a két egymással inkompatibilis tisztség közül melyiket kívánja megtartani.

Ez a felfogás nyilvánult meg az állami hivatalnak az országos pénztár autonómiájának helyettesítésé e kiküldött tagjainál is, mert amikor összeállt a Munkás biztosítási Közlönyben közzétette a hivatal bírói osztálya nem állandó tagjaivá választhatók névjegyzékét, a helyi

szervek igazgatósági vagy felügyelőbizottsági póttagjait is fölvette e jegyzékbe.

Miként számítandó az 1907. XIX. t.-c. 64. §-a szerinti 8 heti munkábanállás (munkaidő)? E kérdés nyert eldöntést az a-i munkásbiztosítási választott bíróságnak Sz. Gr. igénylő betegsegélyezési perében hozott ítéletével, amelynek lényeges tartalma ez:

Igénylő a 20 heti segély igénybevétele után a törvény 64. §-ának I. bekezdése alapján újabb (pontosan 15 napi táppénz) segélyezést kér. A ker. pénztár igénylőt elutasította, mert nem volt meg a törvényszerinti 8 hét. A pénztár igénylő munkaidejét nem az alkalmaztatás időtartama szerint vette számításba, hanem a szerint, miként a munkaadó igénylőt fizette, vagyis $\frac{1}{2}$ napok és órák szerint, amely számítás mellett a konkrét esetben a 8 heti időtartam nem volt meg. A választott bíróság igénylőnek az igazolt keresetképtelensége tartamára a kért segélyt (táppénz) megítélte; a választott bíróság ugyanis az 1907. XIX. t.-c. 64. §-ának értelmezése körül arra az álláspontra helyezkedett, hogy *igénylő munkában állását és keresetképességét azon időn át, míg a munkaadó őt állandó alkalmazásban levőnek elismerte, egységesnek tekinti, tekintet nélkül arra, hogy a munkaadó őt napok, félnapok, vagy óradíjak szerint fizette, mert a munkaidő számítása függhetett az időjárástól, munka vagy anyaghiánytól, közbeeső szünnapok (ünnepek stb.) s egyéb, az igénylőtől független körülményektől, amelyek az ő munkában állását, keresetképességét, tagsági minőségét meg nem szüntették.* S hogy a munkaadók sem a közbeeső napok, félnapok és a napokból hiányzó órák szerint számították igénylő alkalmaztatását, kivüláglik abból is, hogy az iratok szerint ők is egységesnek tekintették igénylő alkalmaztatását akkor, midőn igény-

lőt alkalmaztatása idejére heti időtartamon át jelentették be biztosított tagként. *A választott híroság fel fogása szerint nem lenne tehát jog szerű a törvény 64. §-ának oly értelmezést adni, hogy a biztosított tag 8 heti munkaképessége csak a munkában töltött napok, félnapok vagy munkaórák szerint számíttassék, mert az id. törvényszakasznak ez a célzata nem lehetett s azért a vál. bíróság a számításnak ezt a módosítást mellőzve, igénylő alkalmaztatásának idejét a munkaadók által kimutatott időtartam szerint egységessé vette s ez alapon megállapította, hogy igénylő 8 héten át tagja volt a pénztárnak.*

Az 1907. XIX. t. c. reformját

ismét hivatalosan is beigérik Közöltük már az Ipartestületek Országos Szövetségének munkásbiztosítási törvény revíziója iránt a kereskedelemügyi miniszterhez intézett felterjesztését. Erre a fölterjesztésre a miniszter a következőkben válaszol:

„A szövetség hozzám intézett föliratában abbéli óhajának adott kifejezést, hogy az ipari és kereskedelmi alkalmazottak betegség és baleset esetére való biztosításáról szóló 1907. évi XIX. törvénycikk mielőbb módosíttassék. Ezen fölterjesztésére értesítem a szövetséget, hogy az 1907. évi XIX. törvénycikk revíziója, amelyet a magam részéről is szükségesnek tartok, jelenleg beható tanulmányozás tárgya. Minthogy azonban a szóbanlevő törvénymódosítás mikénti keresztülvitele a munkaadóknak és alkalmazottaknak ahhoz fűződő nagyjelentőségű érdekein kívül az ország ipari, kereskedelmi és egész közgazdasági életének zavartalan továbbfejlődése szempontjából is rendkívüli fontossággal bír, a revízió irányelveinek megállapítása előtt az említett szempontoknak együttes, gondos mérlegelése elkerülhetetlen.

Abban a reményben vagyok, hogy a széles mederben folyamatba tett előkészítő munkálatok ennek ellenére mielőbb befejezhetőek lesznek, olyképen, hogy a tervbe vett reform az összes figyelembe veendő erdeiek lehető összhangba hozatala mellett még a folyó év folyamán megvalósítható leend”

A pozsonyi kerületi pénztár

ellen egyik napilap éles támadást intézett, főleg a jelenlegi gazdálkodást és az elnök működését kifogásolja. A kerületi pénztár igazgatósága a támadás miatt úgy az országos pénztárt mint az állami munkásbiztosítási hivatalt sürgős vizsgálatra kérte fel. Az állami hivatal a pénztárügy és vagyonkezelésének megvizsgálását el is rendelte, s ennek foganatosítására kiküldötte Hlaváts Kornél miniszteri titkár-bíró vezetése mellett Pitze Lajos miniszteri számtanácsost és Takáts Béla miniszteri számtisztet. Ebbe a vizsgáló bizottságba az országos pénztár is delegált egy tisztviselőt, s így az együttes vizsgálat dönti el az éles hírlapi támadás értékét.

A borraivaló a munkásbiztosítás szempontjából.

A munkásbiztosító törvény szerint betegség esetére csak azok biztosítási díjak, akiknek fizetésök az évi 2400 vagy napi 8 koronát meg nem haladja. Nem rendelkezik a törvény azokra, akik fizetésüket nem fixösszegben, hanem százalékos jutalékban és borraivalókban élvezik. Az egyik kerületi munkásbiztosító pénztár egy vendéglős ellen kihágásért eljárást indított, mert egyik pincéret csak 20 korona havi fizetéssel jelentette be, elhallgatva azt az összeget, amelyet borraivaló címén élvez. A miniszter az alsófokú hatóságok ítéletével ellentétben kimondta, hogy a pincéreknek borraivaló címén kapott jövedelme a betegség esetére való biztosítás alapjául vett bér vagy

fizetés összegébe beszámítandó, mert a borralaló – amely javadalmazás a szolgálati-, illetőleg munkásszerződés megkötése alkalmával figyelembe vétetett – a fizetés kiegészítő része, annyival is inkább, mert nem tételvezhető föl, hogy egy pincér húsz korona fizetésért vállalkoznék terhes szolgálatára. A munkásbiztosító e rendelet alapján nagyobb napibérosztályba sorozta a pincéreket, valamint a borbélyokat és kéményseprőket is, akik szintén élveznek borralalót.

A tengerészek balesetbiztosításáról szóló 1913. évi osztrák törvény elrendeli, hogy a hajókon előfordult balesetekről a hajónaplóban is nyilvántartást kell vezetni. Most jelent meg az a miniszteri rendelet, amely ennek a nyilvántartásnak vezetését részletesen szabályozza és az iratmintákat is megállapítja. Feltűnő a rendelőiben a baleset-bejelentés elmulasztásának szigorú büntetése, amely 200 koronáig vagy 20 napi fogházig terjedhet.

A düsseldorfi, karlsruhei, lübecki, plaueni és strassburgi betegesegélyző pénztárak tagjainak *napibérszabályok* szerint való megoszlásáról közöl kimutatást a „Reichs-Arbeitsblatt” legutóbbi száma. Anapibérszabályok megállapítása 2*50 márkától 6 márkáig 50-50 pfenniges emelkedéssel és a 6 márkát meghaladó átlagos kereset alapján történt. Az így alakult 9 napibérosztályban az említett pénztárak tagjai következőként oszlanak meg:

Düsseldorf	az I-IV. béroszt.	16.9%
	V.	83.1%
Karlsruhe	„ I-IV.	36.6%
	V.	63.4%
Lübeck	„ I-IV.	36.6%
	V.	63.4%
Plauen	„ I-IV.	52.1%
	V.	47.9%
Strassburg	„ I-IV.	33.7%
	V.	66.3%

A felsorolt 5 pénztárban tehát a tagok 48%-83%-a az V.-nél magasabb napibérosztályba tartozik, 4 márkát = 4.80 koronát meghaladó keresettel.

Magyarországon az O.-P. tagjainak csak 17%-a esik az V-VIII. napibérosztályokba. A kezelési költségek magasabb százalékos arányának az egyik kútforrása.

Az osztrák munkásbetegsegélyző pénztárak kötelékének 1912. évi jelentése a minap került nyilvánosságra s érdekes és tanulságos képet nyújt az odatartozó 46 pénztár működéséről. A taglétszám 464.270 volt (az előző évi 453.848). A bevételek 13.023.501.37 K-ra, a kiadások 12,745.076-63 K-ra rúgtak s így a kezelési felesleg 278.424.74 K volt. A részben már a jelentés esztendejében kezdődött gazdasági válság hatása tükröződik abban a körülményben, hogy a késelési felesleg az 1911. évi 426.075-62 koronával szemben igen jelentékenyen csökkent.

A kiadások így oszlottak meg: táppénz 6.554-626 K, gyógyszer 946.132K, kórházköltség 808.131K, temetési költség 351.333 K, orvosi és ellenőrzési költség 2,171.842 K, egyéb kiadások 364.721 K. A kezelési költségek 1,558.288 K-ra rúgtak.

A köteléket tudvalevőleg az a cél keltette életre, hogy az egyes pénztárak között a kölcsönösséget s így a biztosított tagok szabadmozgását lehetővé tegye. Ezenkívül az egységes *jogvédelemről* való gondoskodás, a *vények középponti retaxálása*, a *kötözőszerele és gyógyászati segédeszközök középponti beszerzése*, stb. a feladata.

Joggyakorlat.

Nyújtható-e gyermekágyi segély annak a tagnak, aki az 1907: XIX. t. c. 53. §-ában előírt 3 havi tagsági időt (3 havi munkábanállást) nem tudja ugyan kimutatni, de a 3 hónapra eső tagsági járulékot már befizette? E kérdésben „nem”-mel döntött a b-i munkásbiztosítási választott bíróság a W. G. igénylő betegsegélyezési perében hozott 1913. Bet. III. 32/7. sz. ítéletével, amelynek tartalma a következő:

Igénylőt gyermekágyi segély iránti kérésével elutasította a pénztár, mert nem nyert beigazolást, hogy igénylő a törvény 53. §-ában írt kellékeknek megfelelt, vagyis igénylő nem tudta kimutatni azt, hogy lebetegedése egyhuzamban töltött 3 havi tagság után következett be, avagy a legutóbbi munkaalépést megelőző 1 éven belül 3 hónapon át pénztári tag volt. Igénylő hivatkozott arra, hogy ő a szülés időpontjában ugyan még csak 87 napot töltött munkában, de mégis 3 hónapon át tekintendő ő tagnak, mert ő a betegsegélyezési járulékot lebetegedésének egész heftére is lefizette már s így kijön a három hónapi időtartam. A választott bíróság igénylőt szintén elutasította a következő okokból: *a törvény 60. §-a értelmében a tagság a foglalkozásba lépéssel kezdődik s az abból való kilépéssel megszűnik, a tagsági idő megállapítása szempontjából tehát a biztosításra kötelezett tagoknál közömbös, vajjon az illető tagtól a munkaadó révén a bet. járulék a kilépés utáni bizonyos időre esetleg levonott-e vagy sem, a bíróság felfogása szerint továbbá a gyermekágyi segély nyújtását a törvény bizonyos meghatározott ideig tartó tagsághoz köti. (lássa a tv. 53. §-át), tehát a betegsegélyezési járulékoknak előre való lefizetése már azért sem bir jelentőséggel, mert hisz – a konkrét esetben – a 3 havi tagság*

még a járulékfizetéssel fedezett időnek tagsági időül vehetése esetén sem esnék a szülés elé, hanem részben már csak azután járna le, holott a lebetegedés előtti 3 havi tagságnak minden esetre a szülés előtt kell befejeződnie.

A korábbi törvény hatálya alatt keletkezett tagsági viszonyból eredő igények elévülésére nézve a korábbi avagy a későbbi elévülési szabályok az irányadók? E kérdést oldotta meg helyesen a b-i választott bíróság M. I. betegsegélyezési perében hozott ítéletével.

A tényállást és az ítélet indokolásának lényegét az alábbiakban adjuk:

Elhalt M. I. a pénztárnak 1881 óta önkéntes tagja volt egészen 1912-ben bekövetkezett haláláig. Ekkor nagybátyja F. eltemettette és igényt támasztott a pénztárnál a temetkezési segély kiutalása iránt, amelyet a pénztár a régi alapszabályok 19. §. 5. pontjára való tekintettel elutasított azon a címen, hogy az igény érvényesítése az elhalálozástól számított 6 héten túl történt. Igénylő vitatta, hogy a törvény 62. §-a alkalmazandó ez esetben is s így ezen igény, mely 6 héten túl ugyan, de egy éven belül érvényesítettet, megítélendő.

A választott bíróság az igényt megítélte a következő okfejtés alapján. *Mindenekelőtt abból indul ki a bíróság, hogy az alapszabályok és a törvény nem egyenrangú jogforrások, a kerületi pénztár alapszabályai nem ellenkezhetnek sem a törvénytől, de még az O. P. alapszabályaival sem. Abból a körülményből, hogy a törvény 198. §-a határozott utasítást tartalmaz aziránt, hogy a törvény 196. §-a alapján meghagyott régi pénztárak is alapszabályaikat 3 hó alatt a törvénynek megfelelően módosítani tartoznak, következik, hogy a törvény a benne megállapított intézkedéseket az összes fenmaradó régi pénztárakra*

is alkalmazni kívánta, s hogy ékként a törvény 114. és 124. §-ai csakis akként értelmezhetők, hogy a régebbi alapszabályok csak annyiban juthatnak érvényre, amennyiben a most fennálló törvénynek megfelelnek, mert hisz csakis e felfogás mellett volna a törvény 98. §-abeli rendelkezésnek értelme és jelentősége, s mert ellenkező felfogás mellett a régi önkéntes tagok igényei az egyes pénztárak régebbi alapszabályai különböző rendelkezéseinek maradnának alávétve, ami a segélyezés egységével ellentétbe állana. Ezek szerint itt is csak a törvény 62. §-a irányadó. Ez következik abból is, hogy a tagok segélyigényei a szociális biztosításnak is a magánjogi részébe tartoznak, tehát csak a magánjogi elévülési szabályok lehetnek az irányadók, még akkor is, ha a régi alapszabályok a törvénytől egyenrangú jogforrásnak volnának is tekinthetők. A magánjogban elismert tétel ugyanis, hogyha valamely elévülési szabályt egy olyan újabb elévülési szabály vált fel, mely az elévülés idejét hosszabbra szabja meg, az új törvény hosszabb elévülési ideje még akkor is alkalmazandó, ha az új törvény életbelépte előtt az elévülési idő tényleg már kezdetét vette, de a törvény életbelépte idején, a korábbi rövidebb elévülési idő még befejezést nem nyert. De nem kétséges az, hogy az elévülés újabb törvényes szabályozása esetén – még

ha a jogviszony, mint itt a tagság a korábbi törvények hatálya alatt keletkezett és a korábbi törvények szerint nyer elbírálást – a jogviszony az elévülés tekintetében minden esetben az új jog szabályai szerint bírálendő él, amidőn az elévülés kezdete már az új törvény hatálybalépte alatt áll be, mert hiszen ez esetben más elévülési szabály fennállásáról már helyesen nem is lehet szó, a hatályon kívül helyezett korábbi szabályozás érvénye az új törvény életbeléptével megszűnik és az elévülési szabálynak alkalmazási köre csakis akkor nyílik meg, amikor az elévülés kezdetét előidéző tény beáll.

Munkásbiztosítási joggyakorlat.

Ez alatt a cím alatt most hagyta el a sajtót egy, mintegy 800 oldalas kötet, melyet dr. Schulcz Ágost, miniszteri osztálytanácsos bírószerkesztett, a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal megbízásából. A könyv második kötete a hasonló cím alatt két év előtt jelent meg és lapunk hasábjain dr. Halász Frigyes úr tollából beható ismertetésben részesült. Mindaz, amik ott elmondattak, találnak a most megjelent kötetre is. Ez a határozattár standard munka, a munkásbiztosítási törvény egyetlen nagyszabású kommentárja. A könyv ára 12 korona és a m. kir. munkásbiztosítási hivatal adja ki.